

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

FAKULTA PRÁVNICKÁ

Diplomová práce

Náklady řízení

David Ungr

Plzeň 2012

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci zpracoval samostatně, a že jsem vyznačil všechny prameny, z nichž jsem pro svou práci čerpal způsobem ve vědecké práci obvyklým.

V Plzni dne 27. 2. 2012

David Ungr

Poděkování

Děkuji vedoucí diplomové práce JUDr. Ing. Radce Zahradníkové, Ph.D., LL.M., za metodickou pomoc a cenné rady poskytnuté při jejím zpracování.

Obsah:

1. Úvod	str. 1
2. Krátký historický exkurz	str. 3
3. Obecně o nákladech řízení	str. 6
3.1. Pojem a funkce nákladů řízení	str. 6
3.2. Zásady vztahující se k povinnostem platit a hradit náklady řízení	str. 8
4. Druhy nákladů řízení	str. 10
4.1. Hotové výdaje účastníků a jejich zástupců	str. 11
4.2. Soudní poplatky	str. 12
4.2.1. Osvobození od soudních poplatků	str. 14
4.3. Ušlý výdělek	str. 16
4.4. Náklady důkazů a tlumočení	str. 17
4.5. Odměna a náhrady notáře jako soudního komisaře	str. 18
4.6. Odměna za zastupování	str. 19
4.7. Náhrada za daň z přidané hodnoty	str. 22
5. Placení nákladů řízení	str. 23
5.1. Placení nákladů účastníky	str. 23
5.1.1. Záloha na důkaz	str. 24
5.2. Placení nákladů státem	str. 27
6. Hrazení nákladů řízení	str. 29
6.1. Hrazení nákladů sporného řízení	str. 31
6.1.1. Hrazení nákladů podle úspěchu ve věci	str. 31
6.1.2. Jiné možnosti hrazení nákladů sporného řízení	str. 38
6.1.2.1. Řízení zahájené na návrh nejvyššího státního zástupce, státního zastupitelství nebo Úřadu pro zastupování státu ve věcech majetkových	str. 38
6.1.2.2. Náhrada nákladů neúspěšnému žalovanému	str. 39
6.1.2.3. Náhrada nákladů o rozvod manželství	str. 40
6.1.2.4. Smír a náhrada nákladů řízení	str. 40
6.1.2.5. Náhrada nákladů při zastavení řízení	str. 41
6.1.2.6. Náhrada nákladů při odmítnutí žaloby	str. 43
6.1.2.7. Některé zvláštnosti při rozhodování o náhradě nákladů řízení	str. 43

6.2. Hrazení nákladů nesporného řízení	str. 47
6.3. Separace nákladů řízení	str. 49
6.4. Moderační právo soudu	str. 51
6.5. Náhrada nákladů státu	str. 54
7. Rozhodování o nákladech řízení	str. 56
7.1. Rozhodování o nákladech řízení před soudem prvního stupně	str. 58
7.1.1. Rozhodování o výši nákladů řízení	str. 61
7.1.2. Rozhodování o odměně notáře jako soudního komisaře	str. 64
7.2. Rozhodování o nákladech odvolacího řízení	str. 64
7.3. Rozhodování o nákladech dovolacího řízení	str. 66
7.4. Rozhodování o nákladech žaloby na obnovu řízení a žaloby pro zmatečnost	str. 67
7.5. Rozhodování o nákladech v řízení podle páté část OSŘ	str. 68
7.6. Rozhodování o nákladech vykonávacího a exekučního řízení	str. 69
7.6.1. Rozhodování o nákladech vykonávacího řízení	str. 69
7.6.2. Rozhodování o nákladech exekučního řízení	str. 72
8. Srovnání s německou právní úpravou	str. 75
9. Úvahy de lege ferenda	str. 78
10. Závěr	str. 82
11. Summary	str. 84

Seznam zkratk

- OSŘ - zák. č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů
- OZ - zák. č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších novel
- JŘS - vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 37/1992 Sb., o jednacím řádu pro okresní a krajské soudy, ve znění pozdějších předpisů
- ZPR - zák. č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů
- AT - vyhl. Ministerstva spravedlnosti č. 177/1996 Sb., o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb (advokátní tarif), ve znění pozdějších novel
- SP - zák. č. 549/1991 Sb., o soudních poplatcích, ve znění pozdějších novel
- ČŘS - zák. č. 113/1895 ř. z., o soudním řízení v občanských rozepřích právních
- ÚS - Ústavní soud České republiky
- NS - Nejvyšší soud České republiky
- DPH - daň z přidané hodnoty
- ZOR - zák. č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších novel
- ZVSU - zák. č. 121/2008 Sb., o vyšších soudních úřednících a vyšších úřednících státního zastupitelství a o změně souvisejících zákonů, ve znění pozdějších novel
- EŘ - zák. č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád), ve znění pozdějších novel
- Sb. - Sbírka zákonů
- Sb. z. s. - Sbírka zákonů soudních
- ř. z. - říšský zákoník

1. Úvod

Za téma diplomové práce jsem zvolil náklady civilního soudního řízení. Při výběru jsem byl veden především zájmem o občanské právo a dále také snahou zpracovávat problematiku, která bude mít blízko k právní praxi, které bych se rád v budoucnu věnoval. Náklady řízení kritéria mého výběru naprosto splňují. Jedná se o nedílnou součást nauky české civilistiky a nejen to, jde také o část právní úpravy, se kterou se v právní praxi setkává dnes a denně každý advokát či soudce. Jsem tedy rád, že budu moci rozebrat problematiku, která dle mého názoru nedostává při přednáškách občanského práva procesního tolik prostoru, kolik by si z hlediska svého praktického významu jistě zasloužila, a která je velmi užitečná v každodenní právní praxi.

Při psaní práce se budu držet zásad pro její vypracování určených vedoucí mé práce a budu se snažit zpracovat danou problematiku do té míry, aby se mi podařilo vytvořit ucelenou, systematicky uspořádanou a logicky propojenou práci obsahující všechna zásadní témata, která je z hlediska rozsahu možné do diplomové práce zařadit. Rovněž budu veden snahou přinést alespoň několik nových myšlenek a názorů, a to především v části týkající se hrazení nákladů řízení. Tato část by měla představovat jednu ze stěžejních částí tématu. S těmito myšlenkami bude snad možné kriticky srovnávat současnou platnou právní úpravu a soudní praxi. Domnívám se, že se mi díky práci na tomto tématu podaří osvojit si nadstandardní znalosti, které mi budou k užitku nejen v závěru studia, ale také v dalším profesním životě.

Stojí přede mnou úkol, kterému student právnické fakulty čelí obvykle poprvé ve svém životě. Tímto úkolem je sepsat práci v požadovaném rozsahu a přitom dodržet přísná kritéria na její obsahovou a stylistickou úroveň. Ani já nejsem výjimkou a podobnou práci píši poprvé ve svém životě. Doufám, že jsem během svého studia na právnické fakultě nasbíral dostatek zkušeností a vědomostí, abych vytvořil práci splňující tato kritéria, způsobilou k tomu, aby mohla být řádně obhájena.

Celá diplomová práce byla dohotovena v únoru 2012, některé její části byly zpracovány ještě v roce 2011. Proto není do ní vtělena novela vyhlášky č. 484/2000 Sb., provedená vyhláškou č. 64//2012 Sb. a ani novela vyhlášky č. 330/2001 Sb., provedená vyhláškou č. 63/2012 Sb. Obě tyto novely nabyly účinnosti 1. 3. 2012 a významně se dotýkají úpravy odměn advokátů za zastupování účastníků řízení a rovněž se dotýkají odměn soudních exekutorů souvisejících s výkonem exekuční činnosti. Dohotovení

práce před vydáním těchto novel je z jejího obsahu, zejména pak z podkapitol 4. 6. a 7. 6. 2., zcela zřejmé. Tento vysvětlující odstavec byl do úvodu práce dopsán bezprostředně před jejím předáním k tisku.

2. Krátký historický exkurz

O civilním procesu jako celku můžeme říci, že jeho základy byly položeny již ve starověkém římském procesu. To ovšem platí jak pro oblast civilního procesu, tak pro oblast občanského práva hmotného. Evropská právní kultura totiž převzala ze starověkého Říma mnoho právních myšlenek, zásad i právních institutů. Z doby Justiniánových kodifikací se zachovaly informace o existenci soudních poplatků (*sportlulae*), které v podstatě tvořily náklady sporu. K úhradě těchto nákladů se odsuzovala strana, která ve sporu prohrála.¹

Na našem území můžeme o počátcích procesního práva hovořit od období středověku. Literatura zabývající se výklady o historii práva na našem území je však co do zmínek o nákladech řízení velmi skoupá. Ze strohých poznámek lze pouze usuzovat, že každá ze stran sporu musela vynaložit náklady nutné k účasti na soudním sporu, ale k žádným náhradám nedocházelo.² Účast a úspěch ve sporu byly v té době otázkou osobní cti. Moderní formování civilního procesu nastalo v českých zemích rokem 1627 po porážce na Bílé Hoře. Docházelo k postupnému rozdělení do té doby jednotného procesu na proces civilní a trestní. Ve vývoji procesního práva na našem území se stalo přelomovým vydání Obecného soudního řádu č. 13/1781 Sb. z. s. Ten byl vydán císařem Josefem II. a nabyl účinnosti 1. ledna 1782 a byl účinný až do 1. ledna 1898.³ Šlo o úpravu velmi kvalitní, která v mnoha ohledech předčila svoji dobu, o čemž také svědčí dlouhé období její platnosti, a to více než sto let. Šlo vlastně o první moderní zákoník snažící se překonat územní, stavovský i věcný partikularismus daného úseku právního řádu.⁴ Tento soudní řád dokonce přesahoval vlastní soudní řízení. Poslední dvě kapitoly se týkaly úpravy advokátské a soudcovské profese. Uvedený procesní předpis upravující jen sporné řízení preferoval písemnou formu a byl založen na zásadách dispoziční a projednací, a to včetně nákladů řízení. Důležité je, že vycházel ze zásady rovnosti stran.⁵ Na něj pak navazoval Západohaličský soudní řád z roku 1796 č. 320 Sb. z. s., který však neplatil v českých zemích.

¹ Schelleová I. *Český civilní proces*. 1. vyd. Praha: Linde Praha a. s., 1997, s. 53

² srov. Malý K. a kol. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 3. vyd. Praha: Linde Praha a. s., 2003, s. 46

³ Hora, Václav. *Československé civilní právo procesní. díl 1*. Praha: Wolters kluwer ČR, a. s., 2010, s. 12

⁴ Kindl, V. *Všeobecný soudní řád Josefa II. a jeho knižní listy z let 1781/8*. Acta Universitatis Carolinae, Iuridica 1/2010, Nakladatelství Karolinum, Praha 2010, str. 177

⁵ Hendrych, D. a kol. *Právní slovník, 3. podstatně rozšířené vydání*, Praha: C. H. Beck, 2009, str. 538

Z historického hlediska bylo pro vývoj civilního procesu u nás pravděpodobně nejdůležitější přijetí série zákonů v letech 1895 a 1896. Byla to jurisdikční norma, tedy zákon č.110/1895 ř. z., kterým se uvozoval zákon č. 111/1895 ř. z., o vykonávání soudní moci a o příslušnosti řádných soudů v občanských věcech právních. Stěžejním předpisem rekodifikace civilního procesu v Rakousku byl zákon č. 112/1895 ř. z., uvozující nový civilní soudní řád a samotný zákon č. 113/1895 ř. z., o soudním řízení v občanských rozepřích právních. V následujícím roce 1896 bylo také upraveno řízení exekuční.⁶

Úpravu nákladů řízení obsahoval ze všech předpisů nejvýznamnější zákon č. 113/1895 ř. z., o soudním řízení v občanských rozepřích právních (ČŘS). Otázka nákladů řízení byla rozdělena do 3 titulů, kterými byly pátý titul *o nákladech na rozepři*, šestý titul *o dání jistoty* a titul sedmý *o právu chudých*, které všechny dohromady tvořily 34 paragrafů. Nacházíme zde stejné nebo velmi podobné právní instituty jako v současné právní úpravě. Tak například ustanovení § 40 ČŘS obsahuje úpravu placení nákladů podle zásady zájmové, tedy že *každá strana má nejprve sama zapraviti náklady svými procesními úkony vzniklé*. Ustanovení § 41 ČŘS upravuje náhradu nákladů řízení tak, že *strana v právní rozepři úplně podlehlá jest povinna nahraditi svému odpůrci i vedlejšímu intervenientovi k tomuto přistouplému všechny náklady vedením rozepře způsobené, k účelnému domáhání nebo bránění práva potřebné*. Hrazení nákladů společenstvím účastníků upravoval § 46 ČŘS. Kvalitně a rozsáhle bylo taktéž upraveno rozhodování o nákladech řízení, a to v ustanoveních § 52 až § 55 ČŘS.

Šestý titul zákona *o dání jistoty* se zabýval situací, kdy žalobcem byl cizí státní příslušník. V takovém případě byl žalobce povinen složit jistotu na náklady rozepře, pokud něco jiného nebylo dohodnuto mezinárodní smlouvou. Jistota měla být složena především způsobem, který si strany domluvily, pokud se tak nestalo, tak v hotovosti. Ustanovení § 56 ČŘS dovolovalo její složení také v tuzemských cenných papírech, popřípadě i předáním vkladní knížky tuzemské spořitelny či záložny. Obdobný institut jistoty na náklady řízení v současnosti obsahuje zákon č. 97/1963 Sb., o mezinárodním právu soukromém a procesním, a to v ustanovení § 51.

⁶ Jánošíková P., Knoll V., Rundová A. *Mezníky českých právních dějin*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s. r. o., 2005, s. 150

Poslední sedmý titul spadající do oblasti nákladů řízení byl nazván *právo chudých* a měl stranám opravdu chudým umožnit a usnadnit, dosažení ochrany jejich subjektivních práv.⁷ Právo chudých mohlo být uznáno pouze na návrh učiněný písemně nebo ústně do protokolu podaného u soudu první instance. Právo chudých obsahovalo zatímni osvobození od kolků a jiných státních poplatků, osvobození od povinnosti složit jistotu za náklady na rozepři, při povinném zastoupení advokátem právo strany žádat, aby jí byl bezplatně přidělen.⁸

Je nutné shrnout, že úprava nákladů řízení v ČŘS, a nejen jich, byla na svou dobu obzvláště kvalitní a propracovaná. O kvalitě zákona svědčí také fakt, že na našem území platil až do roku 1950.

Vývoj úpravy soudního řízení pokračoval po politických změnách, k nimž došlo v roce 1948, přijetím zákona č. 142/1950 Sb. ze dne 25. října 1950, o řízení ve věcech občanskoprávních (občanský soudní řád). Tento předpis upravoval oblast nákladů řízení téměř shodně jako současný občanský soudní řád z roku 1963. Úprava byla obsažena v části první, hlavě čtvrté, dílu sedmém a obsahovala 20 paragrafů. Tento zákon upravoval jak povinnost platit náklady řízení, tak i povinnost jejich náhrady a dále i úpravu týkající se rozhodování o osvobození od soudních poplatků a záloh.

⁷ více o právu chudých a také o ostatních otázkách nákladů podle ČŘS v Hora, Václav. *Československé civilní právo procesní. díl 2.* Praha: Wolters kluwer ČR, a. s., 2010, s. 91

⁸ více § 64 zák. č. 113/1895 ř. z., o soudním řízení v občanských rozepřích právních

3. Obecně o nákladech řízení

3. 1. Pojem a funkce nákladů řízení

S každým občanskoprávním řízením jsou spojeny určité náklady, které je třeba vynakládat od jeho počátku až do jeho ukončení. Někdy jde o náklady poměrně nízké, někdy o náklady vysoké. Může se dokonce stát, že náklady spojené s určitým řízením převyšují hodnotu toho, co bylo předmětem sporu. Jen těžko si lze představit řízení, které by nebylo existencí určitých nákladů provázeno.

Náklady civilního soudního řízení jsou tedy právním institutem občanského práva procesního. Představují komplexní řešení otázek týkajících se peněžních prostředků, nutně vynakládaných jak soudem a účastníky řízení, tak i osobami na řízení zúčastněnými, v průběhu civilního procesu na cestě k nalezení práva, respektive ke skončení soudního řízení formou pravomocného rozhodnutí a případně i následného nuceného výkonu rozhodnutí. Tato formulace je však natolik obecná, že je třeba ji nadále precizovat.

Náklady řízení se předně z hlediska teorie⁹ i praxe rozpadají do dvou základních částí, a to placení nákladů řízení a dále hrazení již zaplacených nákladů řízení, přičemž jde v obou případech o povinnost stíhající konkrétní subjekt soudního řízení. Tyto dvě povinnosti představují stěžejní otázky tématu diplomové práce, proto jim budou věnovány samostatné kapitoly.

Je třeba konstatovat, že náklady řízení představují výdaje, které vznikají soudu, účastníkům řízení, popřípadě jiným osobám na řízení zúčastněným, v průběhu plnění svých procesních práv a povinností. V průběhu řízení je nutné striktně rozlišovat placení nákladů řízení, které představuje okamžité vynaložení finančních prostředků v době, kdy procesní subjekty činí své úkony. Procesní subjekty tyto náklady vynakládají bez zřetele k výsledku řízení, a proto v této souvislosti literatura mluví o primární povinnosti k placení nákladů řízení.¹⁰ Od této povinnosti je třeba odlišit povinnost k úhradě nákladů řízení, která vzniká až v důsledku rozhodnutí soudu a se zřetelem k tomu, který ze subjektů a v jakém rozsahu náklady platil. Povinnost k uhrazení nákladů řízení ukládá soud svým rozhodnutím obvykle tomu z účastníků, který v řízení

⁹ srov. Štajgr, František, a kol. *Občanské právo procesní*. 1. Vyd. Praha: Orbis, 1964, s. 283

¹⁰ srov. Češka Zdeněk a kol., *Občanské právo procesní*. Praha: Panorama, 1989, str. 274

neuspěl, popřípadě tomu, jenž svým jednáním zavinil vznik nákladů, které by jinak vůbec nevznikly.

Náklady řízení mají jako každý jiný právní institut svoji funkci a svůj účel. Účel tohoto právního institutu je jednoznačný. V dnešní době, snad více než kdy dříve, lze shledat hlavní důvod existence právní úpravy nákladů řízení především v rozdělení břímě dosti často dlouhých a ruku v ruce s tím také nákladných sporů. Není možné požadovat po státu, aby krom financování veškerého justičního systému přinášel občanům také komfort v podobě soudních sporů, ve kterých by žádná ze stran při své porážce nepociťovala jiné příkoří, nežli po právu vynesené rozhodnutí ve věci samé. Jak již v roce 1932 napsal profesor Václav Hora, takovýto stav by nevyhnutelně vedl k sudičství a zneužívání soudů.¹¹ Z výše nastíněného důvodu plní úprava nákladů řízení funkci rozdělování povinnosti platit jednotlivé náklady mezi účastníky řízení a stát a současně funkci preventivní, která se projevuje v působení potenciálního rizika zaplatit náklady celého soudního řízení v případě, že by žalobce ve svém sporu neuspěl.¹² Náklady řízení plní dále funkci sankční, jež spočívá v jistém příkoří, které musí snášet ve sporu neúspěšná strana, přičemž toto příkoří se dá chápat jako procesní sankce za předchozí porušení subjektivních práv či povinností.¹³

Není tedy možné, aby účastníci nenesli určitou tíhu nákladů spojených s občanskoprávním řízením. Na druhou stranu by však mělo být pamatováno i na to, aby náklady řízení netvořily zásadní překážku omezující účastníky či některé z nich v přístupu k soudu při uplatňování nebo bránění subjektivních práv. Do jisté míry je určitá ochrana účastníků zajištěna takovými instituty, jako je osvobození od soudních poplatků (§ 138 OSŘ), možnost ustanovení účastníkovi řízení zástupce, a to dokonce i z řad advokátů (§ 30 OSŘ), nebo moderační právo soudu (§ 150 OSŘ).

¹¹ Hora, Václav. *Československé civilní právo procesní. díl 2.* Praha: Wolters kluwer ČR, a. s., 2010, s. 70

¹² srov. Winterová, Alena a kol. *Civilní právo procesní.* 6. akt. vyd. Praha: Linde, 2011, s. 301

¹³ srov. Češka Zdeněk a kol., *Občanské právo procesní.* Praha: 1989, Panorama, str. 273

3. 2. Zásady vztahující se k povinností platit a hradit náklady řízení

Institut nákladů řízení jakožto součást civilního procesu jako celku, je ovládán stejnými či obdobnými principy, jako celé civilní soudní řízení. Přesto však zde platí určité výjimky, dané specifičností této oblasti. Ze základních civilistických principů, které se uplatňují také v rámci rozhodování soudu o nákladech řízení, můžeme vyzdvihnout *zásadu oficiality*, která se projevuje v rozhodování o nákladech řízení. Soud o nich rozhoduje z úřední povinnosti (*ex officio*), jak lze dovodit z ustanovení § 151 odst. 1. OSŘ. *Princip dispoziční* se projevuje při rozhodování o osvobození od soudních poplatků, které může na základě ustanovení § 138 odst. 1 OSŘ soud přiznat v případě, že o to účastník požádá. Z principů společných každému soudnímu řízení lze usuzovat i na to, že pro náklady řízení má relevanci *princip hospodárnosti řízení*. Tento princip se váže na obecný požadavek, aby v rámci soudního řízení jako celku nevznikaly zbytečné náklady ani na straně soudu, ani na straně účastníků. Jde o významný princip, který by neměl být podceňován. Jeho smyslem není omezovat účastníky řízení v právu tvrdit rozhodné skutečnosti a navrhopvat pro svá tvrzení důkazy. Jde však o to, aby nebyly zbytečně prováděny další a další důkazy za situace, kdy to již není k prokázání významných skutečností zapotřebí. Rovněž jde o to, aby se řízení zbytečně neprodužovalo. Naplňování uvedené zásady je především v rukou soudu. Soudce nejenom může, ale nepochybně i musí řídit proces v určitých mezích tak, aby probíhal soustředěně a směřoval k vydání věcně správného rozhodnutí.

Výše zmíněné principy se v oblasti nákladů řízení projevují pouze marginálním způsobem. Mnohem důležitější úlohu však má speciální trojice zásad, uplatňující se toliko v rámci problematiky nákladů řízení, a to zásada úspěchu ve věci, zásada zájmová a zásada zavinění.¹⁴

Povinnosti placení nákladů se týká *zásada zájmová*. Tato zásada pro každý subjekt znamená, že náklady vzniklé v souvislosti s určitým procesním úkonem je povinen platit ten subjekt, v jehož zájmu se úkon činí nebo ten, který právě procesní úkon provádí.¹⁵ Znamená to tedy, že žalobce je povinen primárně platit náklady na sepsání žaloby, platit soudní poplatek, platit výdaje jím navržených posudků, atd. a

¹⁴ srov. Češka Zdeněk a kol., *Občanské právo procesní*. Praha: 1989, Panorama, str. 273

¹⁵ Winterová, Alena a kol. *Civilní právo procesní*. 6. akt. vyd. Praha: Linde, 2011, s. 310

pouze v případě úspěchu ve věci může dojít k jejich nahrazení druhou procesní stranou. Žalovaný pak následně platí své náklady za vyjádření k žalobě, cestu k soudnímu jednání a podobně.

Zbývající dvě zásady se týkají povinnosti k hrazení nákladů řízení. Stěžejní je *zásada úspěchu ve věci*. Tato zásada se však uplatní pouze ve sporných řízeních, jelikož pouze v nich rozeznáváme dvě sporné strany, které na konci řízení mohou z rozhodnutí vyvozovat svůj úspěch, respektive neúspěch. Pojmenování této zásady není dle mého názoru v literatuře dostatečně přesné. Lépe by bylo nazývat ji *zásadou míry úspěchu ve věci*. Někdy však bývá taktéž označována jako zásada odpovědnosti za výsledek.¹⁶ Podstata této zásady tkví především v ustanovení § 142 odst. 1 a 2 OSŘ. V rámci sporného řízení lze proto zobecnit, že strana, která měla ve sporu úspěch, a to buď plný, nebo někdy i částečný, má právo na přiznání náhrady nákladů. Úspěch jedné strany sporu se však vždy poměřuje s úspěchem druhé strany. O náhradě nákladů řízení a všem, co souvisí s prosazováním zásady míry úspěchu a neúspěchu ve věci, bude však pojednáno zvlášť v kapitole páté.

Poslední zásadou při rozhodování o nákladech řízení je *zásada procesní odpovědnosti za zavinění*. Tato zásada se oproti výše zmíněné uplatní jak v řízení sporném, tak i nesporném a je zakotvena v ustanovení § 147 odst. 1 OSŘ. V rámci této zásady má soud právo uložit účastníku nebo jeho zástupci povinnost, aby nahradil náklady řízení, které by jinak nebyly vznikly, jestliže je způsobil svým zaviněním nebo jestliže tyto náklady vznikly náhodou, která se jim přihodila. Tato zásada je úzce provázána s tématem separace nákladů řízení, která bude dále rozebrána ve zvláštní kapitole. Zásada zavinění spočívá v možnosti soudu vyčlenit část nákladů řízení a uložit její uhrazení některé ze stran, a to dokonce i té, která měla ve věci plný úspěch. Děje se tak většinou v důsledku toho, že jedna ze stran poruší své procesní povinnosti, čímž zaviní vznik zbytečných nákladů řízení. Zásada zavinění má v jistém smyslu také sankční povahu projevující se povinností toho, kdo způsobil v řízení zbytečné náklady, aby tyto náklady nahradil.¹⁷

¹⁶ Steiner, V. *Občanské právo procesní v teorii a praxi*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1975, s. 402

¹⁷ srov. Winterová, Alena a kol. *Civilní právo procesní*. 6. akt. vyd. Praha: Linde, 2011, s. 301

4. Druhy nákladů řízení

Na otázku, jaké druhy nákladů se v soudních řízeních v praxi vyskytují nebo mohou vyskytovat, nám odpovídá ustanovení § 137 odst. 1 OSŘ. Obsahuje demonstrativní výčet těch nejdůležitějších. Náklady řízení se tedy především rozumí hotové výdaje účastníků a jejich zástupců, soudní poplatky, ušlý výdělek účastníků a jejich zákonných zástupců, náklady důkazů, odměna notáře za prováděné úkony soudního komisaře a jeho hotové výdaje, odměna správce dědictví a jeho hotové výdaje, odměna za tlumočení, náhrada za daň z přidané hodnoty a v neposlední řadě také odměna za zastupování advokátem. Uvedený výčet je tedy pouze příkladný, jak o tom svědčí znění § 137 odst. 1 OSŘ, stejně jako ustálená soudní judikatura.¹⁸ To znamená, že za odůvodněné lze uznat i jiné náklady, které v tomto ustanovení nejsou výslovně uvedeny, pokud je bylo nutno vynaložit, bezprostředně se váží ke konkrétnímu řízení a bez jejich vynaložení by nebylo možno účelu řízení dosáhnout.

Výše zmíněné náklady řízení můžeme členit i jinak. Jedním z možných způsobů je členění podle subjektů, kterým náklady řízení vznikají, respektive které jsou povinny tyto náklady prvotně platit. Náklady řízení vznikají především účastníkům řízení, a to například povinnost žalobce zaplatit soudní poplatek, pokud od jeho zaplacení není osvobozen. Může dále jít o vynaložené hotové výdaje v podobě jízdného k soudnímu jednání, popř. ušlý výdělek účastníka a další. V rámci soudního řízení vznikají však náklady také na straně soudu. Jsou to například náklady za zpracování znaleckého posudku nebo náklady svědečného. Krom těchto dvou hlavních subjektů řízení, když k účastníkům lze ve sporném řízení přiřadit i vedlejší účastníky, vznikají náklady taktéž osobám na jednání zúčastněným, jako jsou svědci, znalci či tlumočníci. Těmto osobám vznikají náklady například v podobě ušlého zisku nebo ušlé mzdy, jízdného a podobně.

Náklady řízení shora vymezené literatura označuje jako náklady v užším slova smyslu.¹⁹ Jde o náklady, o kterých pojednává tato práce. Od těchto nákladů musíme odlišovat náklady obecné, resp. náklady v širším slova smyslu, které vynakládá stát z jeho státního rozpočtu, a to jako garant soudní moci ve státě.²⁰ Jde o náklady na zabezpečení chodu celého justičního systému. Především je to stavba, rekonstrukce,

¹⁸ srov. usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 12. 12. 1996, sp. zn. 5 Cmo 228/1996

¹⁹ srov. Drápal, L., Bureš, J. a kol. *Občanský soudní řád I. § 1 až 200za. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 941

²⁰ Schelleová, I. a kol. *Civilní proces*. 1. vydání. Praha: Euroex Bohemia, a. s., 2006, s. 577

provoz a údržba soudních budov, dále jsou to platy soudců a ostatních zaměstnanců, náklady na telefonní a internetové připojení nebo na výpočetní techniku a ostatní vybavení soudních budov včetně udržování a doplňování soudních knihoven právníckou literaturou. Uvedené náklady nepatří do oblasti vymezené občanským soudním řádem, ale spadají spíše do úpravy předpisů správního práva. V této práci se jimi proto nebudu dále zabývat.

4. 1. Hotové výdaje účastníků a jejich zástupců

Hotové výdaje tvoří především poštovné za doručené písemnosti soudu, jízdné, stravné, případně také nocležné a nutná vydání průvodce, pokud ho účastník nutně potřebuje a jeho ušlá mzda. Dle znění § 137 odst. 1 OSŘ patří mezi hotové výdaje účastníků také soudní poplatky. Pro jejich značnou důležitost a rozmanitost bude o nich pojednáno níže v samostatné podkapitole. Úpravou tohoto druhu nákladů řízení se zabývá taktéž vyhláška ministerstva spravedlnosti č. 37/1992 Sb., o jednacím řádu pro okresní a krajské soudy ve znění pozdějších novel (dále jen JŘS). Tato vyhláška ve svém § 30 určuje, že *nárok na jízdné* má jen účastník, který nebydlí nebo nepracuje v místě, kde se řízení koná, nebo je předvolán z místa, kde se dočasně zdržuje. Výjimku stanoví ustanovení § 31 odst. 2 JŘS, které stanoví, že místní přepravné se hradí i účastníku, který bydlí nebo pracuje v místě, kde se řízení koná, jestliže použil místního veřejného hromadného dopravního prostředku. Pokud jde o účastníka, který na soudní jednání jede z jiné obce, pak se mu hradí pouze skutečné, účelné a hospodárné cestovní výdaje veřejným hromadným dopravním prostředkem. Pokud však s předchozím souhlasem soudu použil účastník vlastního motorového vozidla, poskytne se mu náhrada podle zvláštního právního předpisu, kterým je po zrušení zákona o cestovních náhradách zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce (dále jen ZPR). V § 157 ZPR je stanoveno, že základní náhrada za použití jednostopého motorového vozidla činí 1,00 Kč za ujetý kilometr a při použití osobního automobilu 3,70 Kč, za ujetý kilometr. Náhrada za spotřebované pohonné hmoty přísluší účastníku ve výši vypočtené z ceny pohonné hmoty a spotřeby pohonné hmoty použitého motorového vozidla. Při výpočtu výše náhrady za spotřebované pohonné hmoty se vychází z ceny pohonné hmoty prokázané účastníkem, a to dokladem o nákupu pohonné hmoty, který časově souvisí se soudním jednáním. Neprokáže-li účastník cenu pohonné hmoty, vypočte se výše

náhrady z průměrné ceny pohonné hmoty stanovené vyhláškou Ministerstva práce a sociálních věcí. Tato vyhláška stanoví průměrnou cenu pohonné hmoty, která odpovídá údajům Českého statistického úřadu. Spotřeba pohonné hmoty silničního motorového vozidla se vypočte aritmetickým průměrem z údajů uvedených v technickém průkazu. Pokud technický průkaz vozidla tyto údaje neobsahuje, přísluší náhrada výdajů za pohonné hmoty, jen pokud spotřebu pohonné hmoty prokáže technickým průkazem vozidla shodného typu se shodným objemem válců. Pokud však účastník v rámci přepravy na jednání užije jak svého vlastního vozidla, tak místního hromadného dopravního prostředku, hradí se mu i místní přepravné.

Stravné a nocležné se taktéž určuje podle zákoníku práce. Pro určení výše náhrady stravného se přiměřeně použije ustanovení § 163 ZPR. Taktéž se obdobně užije ustanovení § 162 ZPR ke stanovení náhrady za ubytování.

Do této podkapitoly nepochybně náleží i hotové výdaje advokáta nebo notáře, zastupujícího některého z účastníků. Bude však o nich pojednáno v další části práce v podkapitole 4. 6.

Podle ustanovení § 33 odst. 1 JŘS se vše, co bylo a dále ještě bude v této kapitole uvedeno o účastnících řízení ohledně jejich hotových výdajů a ušlého výdělku, vztahuje taktéž na určení náhrady pro jejich zákonné zástupce nebo jejich zástupce, kteří nejsou advokáty. Z ustanovení § 22 a § 23 OSŘ vyplývá povinnost zastoupení pro fyzickou osobu, která nemůže před soudem samostatně jednat. Pokud jde o zastoupení na základě plné moci (§ 24 a následující OSŘ), nemusí být zástupcem jen advokát, notář nebo patentový zástupce. Účastník se může až na určité výjimky dát zastoupit i jinou fyzickou osobou, která je v plném rozsahu způsobilá k právním úkonům, ledaže takový postup zákon nepřipouští, jako je tomu při zastoupení dovolatele v dovolacím řízení. Zástupcem účastníka může být v případech stanovených v ustanovení § 26 OSŘ a § 26a OSŘ i právnická osoba. Za její hotové výdaje bude pak třeba považovat výdaje vzniklé osobě, která byla pověřena za zastoupeného jednat a vystupovat.

4. 2. Soudní poplatky

Civilní soudní řízení v České republice podléhá až na výjimky zpoplatnění. Úpravu dotýkající se soudních poplatků lze nalézt jednak v ustanoveních § 137 odst. 1 a

§ 138 OSŘ, ale především je dána zákonem č. 549/1991 Sb., o soudních poplatcích, ve znění pozdějších novel (dále jen SP). Poslední novelou týkající se zákona o soudních poplatcích a také osvobození od soudních poplatků podle ustanovení § 138 OSŘ je obsažena v zákoně č. 218/2011 Sb.

Soudní poplatky jsou významnou součástí nákladů řízení. Napomáhají bránit zbytečným a neodůvodněným sporům a také jsou zdrojem státního rozpočtu. Z fiskálního pohledu však nejsou ani zdaleka ekvivalentem výdajů, které stát na chod justičního systému vynakládá²¹, a to ani za situace jejich určitého navýšení, jak se naposledy stalo výše uvedenou novelou zákona o soudních poplatcích.

Soudní poplatky se vybírají za řízení před soudy, a to v rozsahu uvedeném v sazebníku poplatků, který je přílohou zákona o soudních poplatcích. Dále se poplatky platí za jednotlivé úkony prováděné soudy a úkony prováděné správou soudů, taktéž obsažené v sazebníku (§ 1 SP). Soudní poplatky platí navrhovatelé, účastníci smíru uzavřeného ve smírčím řízení, žalovaný uplatňující svá práva vzájemným návrhem, osoby, kterých se týká provedení zápisu v obchodním rejstříku, o kterém rozhodl soud v řízení zahájeném bez návrhu a také právnická osoba v řízení zahájeném bez návrhu, ve kterém soud rozhodl o zrušení nebo likvidaci právnické osoby nebo o jmenování likvidátora právnické osoby. (§ 2 odst. 1 SP) Dalšími poplatníky jsou odvolatel, dovolatel, popř. též navrhovatel úkonu (§ 2 odst. 5, 6 SP).

Sazby jednotlivých poplatků jsou uvedeny v sazebníku poplatků. Sazby za řízení jsou přitom stanoveny buď pevnou částkou, nebo procentem ze základu poplatku. Sazby poplatku za úkon jsou stanoveny pevnou částkou vždy (§ 5 SP). Základem procentního poplatku je cena předmětu řízení vyjádřená v penězích. Příslušenství předmětu řízení tvoří základ poplatku jen v případech, kdy je příslušenství samostatným předmětem řízení (§ 6 odst. 1 SP). Novelou SP provedenou zákonem č. 218/2011 Sb. došlo mj. k navýšení sazeb soudních poplatků a to v některých případech až o 100 %. Maximální výše soudního poplatku činí podle položky 1 sazebníku 4.100.100,- Kč.

Splnění poplatkové povinnosti dle mého názoru patří k podmínkám řízení.²² Proto ustanovení § 9 SP upravuje postup i procesní následky pro případ, že soudní poplatek měl být zaplacen a i přes výzvu soudu se tak nestalo. Až na výjimky bude takovým

²¹ Češka, Zdeněk a kol., *Občanské právo procesní*. Praha: 1989, Panorama, str. 275

²² odlišně in Winterová, Alena a kol. *Civilní právo procesní*. 6. akt. vyd. Praha: Linde, 2011, s. 221

důsledkem vydání usnesení o zastavení řízení. Jde o usnesení, proti kterému je přípustné odvolání.

4. 2. 1. Osvobození od soudních poplatků

Soudní poplatky nemusí platit všichni účastníci řízení a neplatí se ani za všechny druhy řízení. Zákon o soudních poplatcích totiž upravuje případy osvobození od soudních poplatků.

Osvobození od soudních poplatků rozděluje odborná literatura na věcné, osobní a individuální.²³

Úpravu individuálního osvobození obsahuje ustanovení § 138 OSŘ, na základě něhož může předseda senátu přiznat účastníkovi zčásti osvobození od soudních poplatků, odůvodňují-li to poměry účastníka a nejde-li o svévolné nebo zřejmě bezúspěšné uplatňování nebo bránění práva. Přiznat účastníkovi osvobození od soudních poplatků zcela lze pouze výjimečně, jsou-li pro to zvlášť závažné důvody, a toto rozhodnutí musí být odůvodněno. Takovéto zákonné znění je výsledkem již zmíněné novely a je účinné od 1. 9. 2011. Současný stav představuje zpřísnění podmínek pro celkové osvobození od soudních poplatků. Pravidlem by podle zákonného znění mělo být žadateli o osvobození od soudních poplatků, za splnění zákonných podmínek, poskytnout jen osvobození částečné. Podle důvodové zprávy k návrhu zákona je změna motivována snahou o to, aby se účastník, který nemá dostatek prostředků na zaplacení soudních poplatků v plné výši, podílel alespoň drobnou částkou, kterou je schopen zaplatit, na nákladech soudního řízení.²⁴

Praxe nerozlišuje, žádá-li o osvobození od soudních poplatků fyzická nebo právnická osoba.²⁵ Fyzickou osobu lze osvobodit od soudních poplatků, i když je podnikatelem.²⁶ Nerozhodne-li předseda senátu jinak, vztahuje se osvobození na celé řízení a má i zpětnou účinnost. Přiznané osvobození předseda senátu může také kdykoli

²³ srov. Schelleová, Ilona. *Náklady civilního soudního řízení. Obchodní právo: časopis pro obchodněprávní praxi*, Praha: Prospektrum, 1997, č. 7-8, s. 35

²⁴ <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=6&CT=269&CT1=0>

²⁵ srov. náleží Ústavního soudu ČR ze dne 11. 5. 1999, sp. zn. I. ÚS 13/98

nález Ústavního soudu ČR ze dne 3. 9. 1998, sp. zn. IV. ÚS 13/98

usnesení Krajského soudu v Ostravě ze dne 31. 8. 1998, sp. zn. 15 Co 539/1998

²⁶ srov. usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 5. 3. 1997, sp. zn. 11 Cmo 18/1997

za řízení odejmout, popřípadě i se zpětnou účinností, jestliže se do pravomocného skončení řízení ukáže, že poměry účastníka osvobození neodůvodňují, popřípadě neodůvodňovaly. Byl-li navíc účastníku osvobozenému od soudních poplatků ustanoven zástupce, vztahuje se osvobození v rozsahu, v jakém bylo přiznáno, i na hotové výdaje zástupce a na odměnu za zastupování.

Právní institut osvobození od soudních poplatků je v českém právním řádu tradiční, jak o tom svědčí i starší literatura.²⁷ Dříve se o tomto institutu mluvilo jako o právu chudých. Zákon 113/1895 ř. z., o soudním řízení v občanských rozepřích právních, obsahoval také ve svém § 163 odpověď na otázku, koho lze za chudého považovat.

Nepochybně se lze pozastavit nad úpravou podmínky pro osvobození od soudních poplatků, kdy je stanoveno, že nesmí jít o svévolné nebo zřejmě bezúspěšné uplatňování nebo bránění práva. Jde totiž o to, zda soud může v souladu s rozhodováním o návrhu na osvobození od soudních poplatků dávat předběžné stanovisko o možném výsledku řízení. Tedy zda může vyjádřit, že se žadatel o osvobození od soudních poplatků svévolně či zřejmě bezúspěšně domáhá subjektivního práva či se svévolně nebo zřejmě bezúspěšně brání žalobou uplatněnému nároku. Takové předběžné posouzení může přinášet i nebezpečí uplatnění námitky podjatosti ze strany účastníka žádajícího o osvobození od soudních poplatků. Uvedenou zákonnou úpravu vztahující se k nemožnosti přiznat osvobození od soudních poplatků je proto třeba chápat jako stanovisko soudu předběžné a vážící se právě jen na rozhodování o návrhu na osvobození od soudních poplatků. Jde nepochybně o to, že taková neúspěšnost musí být zcela zřejmá již z toho, co bylo účastníkem doposud tvrzeno. Jinak vyjádřeno účastník by evidentně neuspěl, i kdyby beze zbytku prokázal vše, co doposud tvrdil a o co skutkově opíral svou žalobu (žádá-li o osvobození od soudních poplatků žalobce), nebo o co skutkově opíral účastník svou obranu proti žalobě (žádá-li o osvobození od soudních poplatků žalovaný). V každém případě by měl soud vždy postupovat při hodnocení této zákonné podmínky velice uvážlivě. V této souvislosti lze poukázat na rozhodnutí Vrchního soudu v Praze, podle něhož, podal-li neúspěšný účastník v občanskoprávním řízení žádost o osvobození od soudních poplatků po rozhodnutí soudu prvního stupně, nelze při rozhodování o této žádosti přihlížet k tomu, zda se

²⁷ srov. Hora, Václav. *Československé civilní právo procesní. díl 2.* Praha: Wolters kluwer ČR, a. s., 2010, s. 91 a násl.

jedná o svévolné nebo zřejmě neúspěšné uplatňování práva. Je totiž vyloučeno, aby soud prvního stupně předjímal výsledek rozhodnutí odvolacího soudu.²⁸

Osvobození od soudních poplatků neobsahuje pouze OSŘ, ale také jiné předpisy. Zákon o soudních poplatcích č. 549/1991 Sb., v ustanovení § 11 odst. 1, obsahuje přehled různých typů řízení, která jsou od soudních poplatků zcela osvobozena. Patří mezi ně například řízení ve věcech dědických v prvním stupni, ve věcech opatrovnických, péče soudu o nezletilé, důchodového pojištění, atd. V těchto případech hovoříme o *věcném osvobození* od soudních poplatků. Druhý odstavec ustanovení § 11 SP dále obsahuje výčet subjektů zcela osvobozených od soudních poplatků a hovoříme tedy o *osobním osvobození* od soudních poplatků. K těmto subjektům patří mimo jiné Česká republika a státní fondy, územní samosprávné celky v případech, kdy se spor týká výkonu státní správy, který je na ně přenesen, navrhovatel v řízení o náhradu škody na zdraví včetně náhrady škody na věcech vzniklé v souvislosti s ublížením na zdraví, a jiné.

Výjimky z povinnosti platit soudní poplatky nalezneme také v některých jiných předpisech. Jde například o zákon č. 119/1990 Sb. o soudní rehabilitaci, kde je osvobození od soudního poplatku pro řízení o odškodnění podle tohoto zákona obsaženo v § 28. Dále obdobnou úpravu obsahuje i ustanovení § 21a odst. 2 zákona č. 229/1991 Sb. o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku, stejně tak i ustanovení § 23 odst. 3 zákona č. 403/1990 Sb. o zmírnění následků některých majetkových křivd.²⁹

4. 3. Ušlý výdělek

Ušlý výdělek účastníků upravuje JŘS a to konkrétně ustanovení § 29 odst. 2 a 3. Nahrazuje se výdělek ušlý za dobu, na kterou byl zaměstnavatel nucen uvolnit účastníka na jednání, přičemž podkladem pro výpočet ušlého výdělku je potvrzení zaměstnavatele, u něhož účastník pracuje. Zde je uvedeno, zda a jakou částku zaměstnavatel srazí za dobu nepřítomnosti v práci, a zda účastník může nastoupit do práce na zbytek směny.

²⁸ usnesení Vrchního soudu v Praze, sp. zn. 1 Co 65/2001

²⁹ Putna, M. in Drápal, L., Bureš, J. a kol. *Občanský soudní řád I. § 1 až 200za. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 951

U účastníka, který není v pracovním poměru nebo v poměru obdobném pracovnímu poměru, ale je výdělečně činný, tvoří podklad pro výpočet náhrady za ztrátu na výdělku částka, vypočtená ze základu daně z příjmů fyzických osob, dělená počtem pracovních hodin, stanovených zákoníkem práce, připadajících na týž kalendářní rok. Výši základu daně z příjmů fyzických osob prokazuje účastník posledním platebním výměrem orgánu vykonávajícího správu daně, jenž předcházet dni, kdy je nárok na náhradu uplatňován. Pokud nelze výši ztráty na výdělku tímto způsobem prokázat, přísluší účastníku náhrada za ztrátu na výdělku za hodinu v částce odpovídající výši minimální mzdy za hodinu podle nařízení vlády o minimální mzdě, nejvýše však osminásobek této částky za jeden den.

4. 4. Náklady důkazů a tlumočení

Náklady v řízení vznikají vždy také v rámci provádění dokazování. Tento duh nákladů vzniká jak na straně soudu, tak také účastníkům nebo jejich zástupcům. V takovém případě jde o jejich hotové výdaje. Mezi nejčastější důkazy patří výslechy svědků a znalecké posudky, dále však také různé listinné důkazy, ohledání místa či osob, atd.

Nárok svědků na náhradu jejich hotových výdajů a ušlého výdělku se označuje jako svědečné. Hotové výdaje svědků jsou obdobné jako výdaje účastníků a také se stejným způsobem vypočítávají. O nárocích svědků rozhoduje soud vždy usnesením. Proti usnesení o svědečném není přípustné odvolání (§ 202 odst. 1 písm. g) OSŘ). Svědek musí svůj nárok do tří dnů od výslechu nebo ode dne, kdy mu bylo oznámeno, že vyslechnut nebude, uplatnit u soudu, jinak jeho právo na náhradu svědečného zaniká.³⁰ Tato prekluzivní lhůta je stanovena v § 139 odst. 1 OSŘ.

Otázky týkající se znalců, jejich odměn a náhrady vzniklých nákladů řeší jednak § 139 odst. 2 OSŘ a podrobněji pak ustanovení § 17 až 19 zákona č. 36/1967 Sb., o znalcích a tlumočnících, ve znění pozdějších předpisů a také vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 37/1967 Sb., k provedení zákona o znalcích a tlumočnících, ve znění pozdějších předpisů. Dle této vyhlášky náleží za znalecký posudek odměna, která podle

³⁰ Schelleová, Ilona. *Náklady civilního soudního řízení. Obchodní právo: časopis pro obchodněprávní praxi*, Praha: Prospektrum, 1997, č. 7-8, s. 34

jeho náročnosti a podle míry odborných znalostí, které bylo nutné k jeho podání vynaložit, činí za jednu hodinu práce 100,- Kč až 350,- Kč. O výši odměny znalce a náhradě hotových výdajů v souvislosti se zpracováním znaleckého posudku rozhoduje soud usnesením, odvolání je proti němu přípustné.

Ve výše zmíněných předpisech najdeme taktéž úpravu odměny a náhrad za tlumočnické úkony. Sazby odměn za tlumočnické úkony obsahuje ustanovení § 17 odst. 1, 2 vyhlášky č. 37/1967 Sb. Uvedená úprava rozlišuje odměny při ústním překladu, kdy se je sazba stanovena podle počtu hodin strávených překládáním a při překladu písemném, kdy je odměna stanovena podle počtu přeložených stran textu. V obou případech je sazba stanovena v rozmezí 100,- Kč až 350,- Kč za hodinu práce, respektive jednu stranu textu.

V procesu dokazování mohou vzniknout náklady také z mnohých jiných důvodů. Kupříkladu může být někomu uložena povinnost dostavit se k znalci nebo vydat soudu věc nebo listinu za účelem provedení důkazu. Těmto osobám náleží náhrada obdobně jako svědkům, jak vyplývá z ustanovení § 139 odst. 3 OSŘ.³¹

4. 5. Odměna a náhrady notáře jako soudního komisaře

Úpravu odměňování notářů jako soudních komisařů a také úpravu náhrady jejich hotových výdajů obsahuje vyhláška ministerstva spravedlnosti č. 196/2001 Sb. o odměnách a náhradách notářů a správců dědictví, ve znění pozdějších předpisů. Konkrétně jde o § 11 až 14 a § 19 výše citované vyhlášky.

Základ pro výpočet odměny notáře jako soudního komisaře v řízení o dědictví stanoví vyhláška v § 12 odst. 1 jako obvyklou cenu zůstavitelova majetku, který se stal předmětem dědického řízení. Provádí-li se však řízení o dědictví ohledně zůstavitelova majetku, který se objevil po právní moci usnesení, jímž bylo původní řízení skončeno, je základem odměny notáře jako soudního komisaře za úkony provedené v tomto řízení obvyklá cena tohoto majetku. Odměna se vypočítává procentní sazbou ze základu tak, že z prvních 100.000,- Kč základu činí dvě procenta. Postupně s narůstajícím základem se navyšuje i procentní odměna. Maximální výše odměny může činit 21.900,- Kč,

³¹ Winterová, Alena a kol. *Civilní právo procesní*. 6. akt. vyd. Praha: Linde, 2011, s. 306

jelikož nejvyšší částka, kterou lze do základu započítat, činí 20.000.000,- Kč. Oproti tomu nejmenší možná odměna je stanovena pevnou sazbou, a to částkou 600,- Kč bez ohledu na výši základu, pokud tento základ nedosahuje 30.000,- Kč. Odměnu, stanovenou výše popsáním postupem, může soud přiměřeně zvýšit, nejvýše však o 100 %, pokud úkony notáře v řízení o dědictví byly mimořádně obtížné nebo časově náročné, zejména provedením více nezbytných jednání ve věci, provedením úkonů na místě samém, provedením likvidace dědictví nebo použitím cizího práva nebo jazyka.

Ohledně náhrady hotových výdajů notáře jakožto soudního komisaře platí, že notář má nárok na náhradu hotových výdajů účelně vynaložených v souvislosti s prováděním úkonů. Hotovými výdaji jsou zejména cestovní výdaje, poštovné, telekomunikační poplatky, znalecké posudky a odborná vyjádření, překlady, opisy, fotokopie a náhrady nákladů na vložení či získání dat z centrálních informačních systémů. Způsob výpočtu náhrady cestovních výdajů je přitom totožný s jejich výpočtem pro účastníky řízení (viz kapitola 3. 2. 1.).

Notáři náleží taktéž zvláštní druh náhrady, a to náhrada za promeškaný čas při úkonech, prováděných na jiném místě než v kanceláři notáře nebo v místě konání jeho úředních dnů, za čas strávený cestou do tohoto místa a zpět a za čas strávený čekáním na provedení úkonu z důvodů na straně žadatele. Náhrada činí 50 Kč za každou započatou čtvrt hodinu.³²

4. 6. Odměna za zastupování

Odměna za zastupování patří k nákladům řízení, jen je-li zástupce advokát nebo notář v rozsahu svého oprávnění stanoveného notářským řádem (zák. č. 358/1992 Sb.) anebo patentový zástupce v rozsahu oprávnění stanoveného zákonem o patentových zástupcích (zák. č. 417/2004 Sb.). Výkladem a contrario § 137 odst. 2 OSŘ dovodíme, že se odměna za zastupování neposkytuje zákonným zástupcům podle § 22 a 23 OSŘ,

³² srov. § 20 vyhl. min. spravedlnosti č. 196/2001 Sb., o odměnách a náhradách notářů a správců dědictví, ve znění pozdějších předpisů

ani zmocněncům dle § 27 OSŘ, ani soudem ustanovenému opatrovníkovi a zástupci dle § 29 a 30 OSŘ, není-li jím advokát.³³

Pokud jde o odměnu advokáta a notáře a náhradu jejich hotových výdajů, úpravu této problematiky obsahuje vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 484/2000 Sb., kterou se stanoví paušální sazby výše odměny za zastupování účastníka advokátem nebo notářem při rozhodování o náhradě nákladů v občanském soudním řízení (advokátní tarif) a současně vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 177/1996 Sb., o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb (advokátní tarif). Vyhláška č. 177/1996 Sb. se až na výjimky nyní používá již pouze pro výpočet náhrady hotových výdajů a náhrady za promeškaný čas, kdežto vyhláška č. 484/2000 Sb. obsahuje způsob výpočtu výše odměny advokáta či notáře pro určení náhrady v soudním řízení. Roztříštěná úprava tohoto koherentního tématu jistě není ku prospěchu věci. Proto je třeba dávat pozor na to, kdy se který předpis používá.

Vyhláška č. 177/1996 Sb. upravuje odměnu, kterou klient platí advokátovi za jím poskytnuté služby. Tato odměna může být buď smluvní anebo mimosmluvní. Výše mimosmluvní odměny se stanoví podle sazby za jeden úkon právní služby a podle počtu úkonů právní služby, které advokát ve věci vykonal. Vyhláška č. 177/1996 Sb. přesně vymezuje, co se považuje za úkon právní služby (§ 11 AT), za tarifní hodnotu (§ 8 AT) a také upravuje sazby mimosmluvní odměny (§ 7 AT).

Vyhláška č. 484/2000 Sb. slouží při rozhodování o náhradě nákladů řízení soudem pro určení, jaká částka bude nahrazena účastníkovi řízení jako odměna za jeho zastupování advokátem nebo notářem v případě, že taková náhrada podle výsledku řízení připadá v úvahu. Vychází přitom z paušálních sazeb výše odměny pro celé řízení s ohledem na to, o jaké řízení se jedná. Současná právní úprava tedy vyžaduje, aby advokáti popř. notáři informovali své klienty a sdělovali jim již při sjednávání odměny za zastupování, že při rozhodování soudu o nákladech řízení se advokátní odměna řídí jiným předpisem, než podle kterého si advokát s klientem sjednává nebo může sjednat svoji odměnu. Klient tedy musí být informován o tom, že i v případě, že bude mít ve sporu plný úspěch a bude mu přiznána náhrada nákladů v celém rozsahu, musí nést z vlastních zdrojů případný rozdíl mezi odměnou, kterou si s advokátem sjednal a

³³ viz Putna, M. in Drápal, L., Bureš, J. a kol. *Občanský soudní řád I. § 1 až 200za. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 947

přiznanou náhradou.³⁴ Odměna však může být sjednána i v rozsahu plně odpovídajícím vyhlášce č. 484/2000 Sb. Za takové situace by se v případě úspěchu v řízení soudem přiznaná náhrada kryla s tím, co bylo mezi účastníkem a advokátem dohodnuto.

Předmětem práce není zkoumání odměny advokáta za jeho právní služby jako takové, nýbrž pouze způsob, jak se vypočítává výše odměny při rozhodování soudu o náhradě nákladů řízení. Vyhláška č. 484/2000 Sb. stanoví sazby odměn pro řízení v jednom stupni z peněžité částky nebo z ceny jiného penězi ocenitelného plnění, které jsou předmětem řízení, anebo podle druhu projednávané věci. Vyhláška obsahuje podrobný přehled sazeb rozčleněných podle druhů řízení. Pouze je-li předmětem řízení zaplacení peněžité částky nebo jiné penězi ocenitelné plnění, je sazba odměny rozčleněna s ohledem na výši žádaného plnění. V tomto případě činí rozmezí odměny od 4 500 Kč až po 237 300 Kč zvýšených o 0,15 % z částky převyšující deset milionů korun.

Advokátům a notářům náleží taktéž náhrada hotových výdajů a případně také náhrada za promeškaný čas. Obojí upravuje AT v ustanovení § 13 a § 14.

Uvedené hotové výdaje spočívají ve vnitrostátním poštovním, místním hovorném a přepravném a jejich náhrada je stanovena paušální částkou 300 Kč za jeden úkon právní služby podle ustanovení § 13 AT.³⁵ Pro určení náhrady hotových výdajů notáře se užije dle § 18 vyhlášky ministerstva spravedlnosti č. 196/2001 Sb., o odměnách a náhradách notářů a správců dědictví, ve znění pozdějších novel, přiměřeně advokátní tarif. I notáři v takovém případě náleží paušální částka 300 Kč za jeden úkon právní služby. Advokát či notář má též nárok na náhradu za čas promeškaný v souvislosti s poskytnutím právní služby, a to při úkonech prováděných v místě, které není sídlem nebo bydlištěm advokáta, za čas strávený cestou do tohoto místa a zpět, nebo za čas promeškaný v důsledku zpoždění zahájení jednání před soudem nebo jiným orgánem, jestliže toto zpoždění činí více než 30 minut. V takovém případě, není-li dohodnuto jinak, činí náhrada 100 Kč za každou i jen započatou půlhodinu. Dále advokátu náleží při postupu podle AT náhrada za čas promeškaný v souvislosti s poskytnutím právní služby ve výši jedné poloviny mimosmluvní odměny za účast při jednání, které bylo odročeno bez projednání věci, a za dostavení se k jednání, které se nekonalo, aniž byl o

³⁴ Winterová, Alena a kol. *Civilní právo procesní*. 6. akt. vyd. Praha: Linde, 2011, s. 308

³⁵ Putna, M. in Drápal, L., Bureš, J. a kol. *Občanský soudní řád I. § 1 až 200za. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 945

tom advokát včas předem vyrozuměn. Bylo-li jednání odročeno nebo se nekonalo z důvodů spočívajících na straně klienta advokáta a byly-li tyto důvody advokátovi známy nejméně dva dny před termínem jednání, náleží mu náhrada ve výši jedné čtvrtiny mimosmluvní odměny.³⁶

4. 7. Náhrada za daň z přidané hodnoty

Součástí nákladů řízení, jak je vymezuje ustanovení § 137 odst. 1 OSŘ, je také náhrada za daň z přidané hodnoty (DPH). Ta patří k nákladům řízení jen v případě, jsou-li zástupcem účastníka nebo vedlejšího účastníka advokát, notář, popř. patentový zástupce v rozsahu svého oprávnění stanoveného zvláštními právními předpisy. Současně však také musí být tyto osoby plátcem daně z přidané hodnoty podle zákon č. 235/2004 Sb. o dani z přidané hodnoty, ve znění pozdějších předpisů.³⁷ Náhrada za DPH patří k nákladům řízení také v případě, že v řízení o dědictví provádí úkony soudního komisaře notář, který je plátcem DPH.

K tomu, aby do rozhodnutí o nákladech řízení soud začlenil také náhradu za DPH, musí advokát, popř. notář či patentový zástupce, který je zástupcem účastníka, doložit, že je plátcem DPH. Děje se tak předložením osvědčení o registraci plátce DPH vydaným příslušným správcem daně, bez kterého by náhrada za DPH nemohla být do nákladů řízení zahrnuta.³⁸

Základem pro výpočet DPH je odměna stanovená soudem pro náhradu nákladů řízení podle vyhlášky č. 484/2000 Sb. Náhradu za DPH soud stanoví ve výši dvaceti procent základu.³⁹

³⁶ viz § 14 vyhlášky ministerstva spravedlnosti č. 177/1996 Sb., o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb (advokátní tarif), ve znění pozdějších novel

³⁷ srov § 137 odst. 3 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů

³⁸ Putna, M. in Drápal, L., Bureš, J. a kol. *Občanský soudní řád I. § 1 až 200za. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 948

³⁹ srov § 37 a § 47 odst. 1 písm. a) zákona č. 235/2004 Sb., o dani z přidané hodnoty, ve znění pozdějších předpisů

5. Placení nákladů řízení

Co jsou náklady řízení a jaké jejich druhy se vyskytují v soudním řízení, bylo vymezeno v předcházející části. Z dosavadního výkladu však nevyplývá, jak je to s placením nákladů řízení.

Placení nákladů vznikajících v průběhu občanského soudního řízení znamená povinnost určitého procesního subjektu, tedy soudu, účastníků řízení nebo osob na řízení zúčastněných, prozatím zaplatit, nebo jinak vyjádřeno zálohovat náklady řízení, které takovému subjektu v průběhu řízení vznikají. Placení nákladů řízení představuje povinnost procesního subjektu v době, kdy činí určitý procesní úkon⁴⁰, zaplatit náklady, které jsou s takovým úkonem spojeny. Náklady řízení spojené s určitým procesním úkonem musí být v zájmu jeho realizace obvykle bezprostředně uhrazeny. Proto také mluvíme o povinnosti k placení nákladů řízení jako o *povinnosti primární*. Jedná se například o zaplacení soudního poplatku, který musí žalobce (navrhovatel), odvolatel, popř. dovolatel, zaplatit. Pokud by se tak nestalo, soud by až na výjimky nepokračoval v řízení a za splnění podmínek stanovených v § 9 SP by takové řízení pro nesplnění poplatkové povinnosti zastavil. Nic na povinnosti platit náklady řízení nemění ani skutečnost, že za určitých podmínek (viz kapitola o hrazení nákladů řízení) jsou náklady již vynaložené následně druhou procesní stranou nahrazeny. Placení nákladů řízení totiž časově předchází náhradě nákladů řízení, pokud na náhradu vůbec vznikne nárok.

Z výše uvedeného vyplývá určité systematické vymezení či rozdělení této problematiky podle subjektů, které povinnost platit náklady s řízením související primárně stíhá. K těmto subjektům lze pak přiřadit jednotlivé druhy nákladů, které na jejich straně typicky vznikají.

5. 1. Placení nákladů účastníky

Základní principy týkající se placení nákladů obsahuje ustanovení § 140 a § 141 OSŘ. Nejobecnější pravidlo korespondující se zásadou zájmovou, která placení nákladů řízení provází, je obsaženo v § 140 odst. 1, věta první OSŘ. Stanoví, že každý účastník platí náklady řízení, které vznikají jemu osobně, a náklady svého zástupce. Zástupcem

⁴⁰ blíže k pojmu procesní úkon např. Winterová, Alena a kol. *Civilní právo procesní*. 6. akt. vyd. Praha: Linde, 2011, s. 174

je v tomto případě myšlen jednak zákonný zástupce a dále také zmocněnec dle § 24 OSŘ a opatrovník dle § 29 OSŘ, leda by ustanoveným opatrovníkem byl advokát.⁴¹ Účastník řízení nenese náklady svého zástupce, pokud mu byl na základě ustanovení § 138 odst. 1 a 3 OSŘ ustanoven soudem.

Může se stát, a ne zřídka se také stává, že na jedné či druhé straně sporu vystupuje více účastníků řízení. Takový stav procesní nauka označuje jako *subjektivní kumulaci* nebo také *procesní společenství* a zákon tento procesní institut upravuje v ustanovení § 91 OSŘ. V případě samostatného procesního společenství platí účastníci náklady řízení podle poměru účastenství v řízení. Nelze-li poměr účastenství určit, platí vzniklé náklady rovným dílem. Účastníci uvedení v § 91 odst. 2, tedy nerozluční společníci, platí vzniklé náklady společně a nerozdílně.

Mezi typické náklady, které má povinnost platit účastník řízení, můžeme zařadit soudní poplatky, pokud od jejich placení není osvobozen, hotové výdaje v podobě poštovního, cestovního, stravného či nocležného, v neposlední řadě mezi náklady, které je účastník povinen zaplatit, patří i odměna notáře jako soudního komisaře a jeho hotové výdaje v řízení o dědictví.

V řízení o dědictví platí odměnu notáře a jeho hotové výdaje, popřípadě též náhradu za daň z přidané hodnoty, dědic, který nabyl dědictví, jež není předloženo. Je-li dědiců několik, platí tyto náklady podle vzájemného poměru čisté hodnoty jejich dědických podílů. V ostatních případech platí tyto náklady stát (§ 140 odst. 3 OSŘ).

5. 1. 1. Záloha na důkaz

Mezi náklady řízení, které je povinen platit účastník, můžeme také zahrnout zálohu na důkaz. Zálohu na důkaz skládá účastník řízení na účet soudu v případě, lze-li očekávat náklady důkazu, který účastník navrhl nebo který nařídil soud o skutečnostech jím uvedených anebo v jeho zájmu. V takovém případě uloží předseda senátu tomuto účastníkovi, není-li osvobozen od soudních poplatků, aby před jeho provedením složil zálohu podle předpokládané výše nákladů, jinak nelze důkaz navrhovaný účastníkem provést. O skutečnosti, že bez zaplacení zálohy soud navrhovaný důkaz neprovede,

⁴¹ Putna, M. in Drápal, L., Bureš, J. a kol. *Občanský soudní řád I. § 1 až 200za. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 965

musí být účastník řádně poučen (§ 141 odst. 1 OSŘ). Z výše uvedeného mimo jiné vyplývá, že tento procesní institut je taktéž ovládnán *zásadou zájmovou*. Kdo je povinen skládat zálohu na důkaz, o tom není tím pádem v praxi větších diskusí. Je jím vždy navrhovatel určitého procesního úkonu, v tomto případě ten z účastníků, který navrhl provedení důkazu. Dále je to účastník, který sice důkaz nenavrhl, ale soud důkaz provádí o skutečnostech jím tvrzených nebo v zájmu tohoto účastníka. Pokud by snad bylo pochyb o tom, kdo je účastníkem, v jehož zájmu se důkaz provádí, lze si pomoci zásadou o důkazním břemenu. Složení zálohy je pak možno zásadně požadovat na účastníku, kterého ve vztahu k dokazované skutečnosti tíží důkazní břemeno.⁴² Složení zálohy lze přitom požadovat za splnění všech zákonných předpokladů na jakékoliv osobě fyzické i právnické a také na státu, pokud je účastníkem řízení.⁴³

Soud může usnesením uložit povinnost složit zálohu na důkaz, pokud jsou v konkrétním případě splněny následující podmínky:

- a) je podán návrh na provedení určitého důkazu některým z účastníků řízení nebo soud nařídil provést určitý důkaz bez návrhu účastníka o skutečnostech jím uvedených nebo v jeho zájmu,
- b) s provedením důkazu s nejvyšší pravděpodobností budou spojeny určité náklady,
- c) účastník navrhuující provedení důkazu nebo účastník, v jehož zájmu se důkaz provádí, není osvobozen od soudních poplatků.

Lze říci, že nějaké náklady vznikají téměř při každém prováděném důkazu, ať už je to důkaz znaleckým posudkem, důkaz výsledkem svědka, či důkazy jiné. Jsou ovšem i takové důkazy, jejichž opatřování a provádění není doprovázeno žádnými náklady nebo náklady jen minimálními. Jde například o předkládání listin účastníky řízení, opatřování spisů soudem nebo vyžádání zpráv od fyzických nebo právnických osob (např. zprávy o výdělku účastníků řízení od jejich zaměstnavatele). Poněkud zvláštní situace nastává v souvislosti s prováděním důkazu výsledkem účastníka řízení. I s prováděním takového důkazu mohou být spojeny určité náklady (např. jízdní výlohy k jednání, ušlý výdělek), ale jde o náklady subjektu, jejichž placení pokrývá věta první § 140 odst. 1 OSŘ. Takové náklady proto platí účastník sám. Bylo by nelogické, ba

⁴² Štajgr, František, a kol. *Občanské právo procesní*. 1. Vyd. Praha: Orbis, 1964, s. 285

⁴³ srov. usnesení Krajského soudu v Ústí nad Labem – pobočka v Liberci ze dne 12. 2. 2003, sp. zn. 35 Co 40/2003

dokonce odporující větě první § 140 odst. 1 OSŘ, aby takové náklady platil někdo jiný než sám vyslychaný účastník řízení, a to i za situace, kdy jeho výslech navrhla protistrana nebo jiný účastník řízení.

Pokud je osoba osvobozena od placení soudních poplatků jen částečně, pak se výše zálohy poměrně sníží. Snížení zálohy by mělo být úměrné rozsahu, v jakém bylo účastníkovi přiznáno osvobození od soudních poplatků. Je nutné konstatovat, že na rozhodování o povinnosti složit zálohu na náklady důkazu nemá žádný vliv, pokud je určitá osoba ze zákona osvobozena od soudních poplatků nebo pokud je podle zákona od soudních poplatků osvobozeno celé řízení.⁴⁴ Rozhodujícím kritériem pro úpravu této povinnosti jsou totiž osobní a majetkové poměry účastníka a nikoliv to, zda řízení jako celek je ze zákona osvobozeno od soudních poplatků (§ 11 odst. 1 SP) nebo zda účastník je bez ohledu na své poměry v daném řízení osvobozen od soudních poplatků (§ 11 odst. 2 SP). Problematika osvobození od soudních poplatků byla již řešena v kapitole 4. 2. 1.

Výsledkem toho, že účastník soudem stanovenou zálohu na náklady důkazu nesložil, musí mít a má určité procesní důsledky. Jsou dvě možnosti, jak takovou situaci řešit. Pokud účastník i přes výzvu soudu zálohu na důkaz nezaplatí, soud navržený důkaz neprovede a ve věci rozhodne na základě dosud zjištěného skutkového stavu. Je však třeba uvést, že účastník musí být soudem o takovém důsledku poučen. Povinný účastník se tedy sám musí rozhodnout, do jaké míry je pro něj provedení navrženého důkazu z hlediska unesení důkazního břemene důležité. Může se však také stát, že soud i přes nesložení zálohy důkaz provede. Pak lze přijmout závěr, že jde o případ, na který pamatuje ustanovení § 141 odst. 2 OSŘ, kdy náklady důkazu, který nebyl kryt zálohou, platí stát. Nicméně pokud byl účastník povinen zálohu zaplatit a neučinil tak, je možné tuto zálohu vymáhat, a to až do vydání konečného rozhodnutí ve věci samé.⁴⁵ O povinnosti účastníka složit zálohu na náklady důkazu se rozhoduje usnesením, proti němuž není odvolání přípustné.

⁴⁴ Putna, M. in Drápal, L., Bureš, J. a kol. *Občanský soudní řád I. § 1 až 200za. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 970

⁴⁵ srov. stanovisko Nejvyššího soudu ČSR ze dne 29. 2. 1984, Cpj 88/1982

5. 2. Placení nákladů státem

Bylo již uvedeno, že většinu nákladů řízení platí, respektive zálohují, účastníci sami. V některých případech však tuto povinnost zákon ukládá státu.

Jedním z takových případů je situace, kdy byl účastníku řízení na základě § 30 OSŘ ustanoven zástupcem advokát. V takové případě platí advokátovi hotové výdaje a odměnu za zastupování, popřípadě též náhradu za daň z přidané hodnoty, stát. Při určení náhrady hotových výdajů a odměny za zastupování se postupuje podle ustanovení vyhlášky č. 177/1996 Sb. (AT). Náhradu za daň z přidané hodnoty soud určí z odměny za zastupování a z náhrady hotových výdajů podle sazby daně z přidané hodnoty stanovené zákonem č. 235/2004 Sb., o dani z přidané hodnoty (kapitola 4. 7.). V odůvodněných případech stát poskytne advokátovi přiměřenou zálohu, o kterou advokát sám požádá, avšak může mu být poskytnuta i bez podání žádosti. Tento výklad je dle mého názoru v souladu s poslední větou ustanovení § 140 odst. 2 OSŘ.

Další situace, kdy stát platí náklady řízení, nastává v řízení o dědictví. Zde platí odměnu notáře a jeho hotové výdaje, popřípadě též náhradu za daň z přidané hodnoty v obvyklých případech dědic (§ 140 odst. 3 OSŘ). Nestíhá-li uvedená povinnost dědice, potom musí tyto náklady platit stát. Děje se tak například v případě, kdy soud rozhodl, že dědictví připadá dle ustanovení § 462 občanského zákoníku (zák. č. 40/1964 Sb., ve znění pozdějších předpisů, dále jen OZ) státu. Za takové situace je povinen zaplatit odměnu notáře a jeho hotové výdaje za stát příslušný okresní soud, který notáře pověřil, aby jako soudní komisař provedl úkony v řízení o dědictví.⁴⁶ Analogicky se zajisté bude postupovat i v případě, pokud stát nabude dědictví z jiného důvodu, než je právo odúmrti. Tak se bude také postupovat, pokud by stát byl například dědicem ze závěti. Ke stejnému názoru, tedy že odměnu notáře a jeho hotové výdaje, popřípadě též náhradu za daň z přidané hodnoty, platí stát, došla judikatura v případě, kdy čistá hodnota dědictví je vyčíslena jako nulová.⁴⁷ Je-li více dědiců, platí odměnu notáře, jeho hotové výdaje a případně i DPH, všichni dědici, a to poměrně podle výše dědických podílů, tedy úměrně tomu, co z dědictví na základě výsledku dědického řízení nabývají.

Mezi další okruh případů, kdy náklady řízení je povinen platit stát, můžeme zahrnout ty, které jsou uvedeny v ustanovení § 141 odst. 2 OSŘ, tedy náklady důkazů,

⁴⁶ srov. usnesení Krajského soudu v Ostravě ze dne 29. 12. 1993, sp. zn. 14 Co 225/1993

⁴⁷ srov. usnesení Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 27. 5. 1996, sp. zn. 17 Co 37/1996

kteře nejsou kryty zálohou, jakož i hotové výdaje ustanoveného zástupce, který není advokátem, a náklady spojené s tím, že účastník jedná ve své mateřštině nebo se dorozumívá některým z komunikačních systémů neslyšících a hluchoslepých osob. Stát rovněž platí náklady důkazu v případě, kdy soud provádí takový důkaz, který nenavrhl žádný z účastníků nebo který nebyl nařizen o skutečnostech uvedených některým z účastníků nebo v jejich zájmu, jak předvídá ustanovení § 141 odst. 1 OSŘ. Je tomu tak proto, že soud v takovém případě nemohl uložit žádnému z účastníků povinnost složit zálohu na důkaz. Stejně tak stát platí náklady na důkaz v případě, kdy složená záloha na důkaz nepostačí k uhrazení celé výše nákladů, které si jeho provedení vyžádalo.⁴⁸ Jak již bylo uvedeno, stát platí taktěž hotové výdaje ustanoveného zástupce, který není advokátem a který byl účastníku řízení ustanoven podle § 30 odst. 1 OSŘ. Takto ustanovený zástupce však nemá nárok na odměnu.

Státu vznikají náklady řízení taktěž proto, že je povinen garantovat rovnost účastníků v řízení a z toho plynoucí právo každého účastníka jednat před soudem ve své mateřštině. Tato práva jsou stanovena v § 18 OSŘ. Stát je tedy povinen platit náklady spojené s tím, že účastník jedná ve své mateřštině (tlumočné), nebo že se dorozumívá některým z komunikačních systémů neslyšících a hluchoslepých osob. V tomto případě ani nelze účastníkům uložit, aby tyto náklady státu nahradili.⁴⁹

⁴⁸ Putna, M. in Drápal, L., Bureš, J. a kol. *Občanský soudní řád I. § 1 až 200za. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 972

⁴⁹ Drápal, L. in Drápal, L., Bureš, J. a kol. *Občanský soudní řád I. § 1 až 200za. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 99

6. Hrazení nákladů řízení

Bylo již uvedeno v kapitole 3. 2., že rozhodování soudu o náhradě nákladů řízení je ovládáno zásadou úspěchu ve věci a zásadou zavinění. Zásada úspěchu ve věci se uplatňuje toliko v řízeních sporných. Zásadu zavinění lze uplatnit bez ohledu na charakter řízení, tedy jak v řízení sporném, tak v řízení nesporném.⁵⁰

Úpravu náhrady nákladů řízení v OSŘ upravují ustanovení § 142 až § 150. Zřetelně si v zákonné úpravě lze povšimnout rozdílného řešení náhrady nákladů v řízeních sporných a v řízení nesporných, stejně tak se také výklad v převážné většině odborné literatury rozděluje na výklad o hrazení nákladů sporného řízení a výklad o hrazení nákladů řízení nesporného.⁵¹ Z důvodů právě uvedených je i v diplomové práci zachována tato systematika. Dále bude také pojednáno o významných procesních institutech týkajících se hrazení nákladů řízení, k nimž nepochybně náleží separace nákladů a moderační právo soudu. Kromě toho nelze ještě pominout určité další zvláštnosti, které ovlivňují či mohou ovlivnit rozhodování o náhradě nákladů řízení.

Při úvahách týkajících se hrazení nákladů řízení nelze pominout vymezení určitého časového prostoru, který musí být naplněn, aby vůbec bylo možno o náhradě nákladů řízení rozhodnout. Nelze totiž vycházet jen z toho, že účastník řízení má právo na náhradu jeho nákladů bez jakéhokoliv časového omezení, tedy jen s argumentací, že jde o náklady mající s určitým řízením souvislost.

Každé civilní řízení je časově limitováno jeho počátkem a koncem. Počátek řízení je závislý na tom, zda je řízení zahájeno na návrh nebo bez návrhu. Řízení na základě podaného návrhu je zahájeno dnem, kdy soudu návrh došel. U řízení zahájeného bez návrhu je tento okamžik vázán na vydání usnesení, jímž k zahájení došlo (§ 82 odst. 1 OSŘ). Skončení řízení se pak váže na právní moc rozhodnutí, kterým se řízení končí. Tento časový úsek od zahájení až do ukončení řízení je proto významný při hodnocení, které náklady lze považovat za náklady s řízením související. Náklady předcházející zahájení řízení zpravidla nelze uznat jako potřebné či účelné pro uplatňování nebo bránění práva. Půjde např. o korespondenci mezi účastníky ještě před zahájením řízení. Na druhou stranu se však někdy přímo počítá i s tím, že některý náklad může vzniknout

⁵⁰ o rozdílech řízení sporného a nesporného podrobněji např. in Kindl, M., Šíma, A., David, O. *Občanské právo procesní*. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2008, s. 52 a následující

⁵¹ srov. např. Schelleová I. *Český civilní proces*. 1. vyd. Praha: Linde Praha a. s., 1997, s. 436 a násled.

i mimo uvedené časové ohraničení. Běžně se při rozhodování o náhradě nákladů účastníkům zastoupeným v řízení advokátem za úkon právní služby považuje i převzetí a příprava zastoupení advokátem (§ 11 odst. 1 písm. a) AT), i když se tak stane ještě před zahájením řízení.

Při rozhodování o náhradě nákladů řízení se navíc uplatňuje základní zákonný předpoklad, že musí jít o *náklady potřebné k účelnému uplatňování nebo bránění práva*. Vždy je proto třeba zvažovat a hodnotit, zda náklady požadované účastníkem řízení k náhradě splňují tento základní předpoklad, tedy zda je bylo třeba vynaložit či nikoliv. Jde tedy o *účelnost vynaložených nákladů*. I když je zmíněný předpoklad vymezen pouze v ustanovení § 142 odst. 1 OSŘ, je nepochybně použitelný pro jakékoliv řízení, tedy např. i řízení vymezená v ustanovení § 81 odst. 2 OSŘ, pokud u nich náhrada nákladů přichází v úvahu.

K účelnosti nákladů řízení představujících odměnu za zastoupení advokátem se opakovaně vyjádřil Ústavní soud ČR za situace, kdy účastníkem řízení byl stát, za který jednala organizační složka náležitě personálně vybavená a schopná zajišťovat ochranu zájmu České republiky před soudy. Dovedil, že za takové situace nejsou náklady vynaložené za zastoupení advokátem účelné. Pokud se přesto stát v řízení nechal advokátem zastoupit, není důvod pro uznání takto vzniklých nákladů jako nákladů účelně vynaložených. Zároveň však Ústavní soud stanovil, že je třeba vždy přihlížet ke konkrétním okolnostem případu, protože si lze představit, že předmětem sporu, jehož účastníkem je Česká republika, může být i právní problematika velice specializovaná, obtížná, dosud neřešená, problematika s mezinárodním prvkem, případně i taková, která přímo nesouvisí s oblastí spravovanou ústředním orgánem státní správy. V takových případech by pak bylo možno shledat postup orgánu státní správy, který zvolí pro zastupování advokáta specializujícího se na danou problematiku, za adekvátní.⁵²

Za neúčelné je tady třeba považovat takové náklady, které sice některý z účastníků vynaložil, ale buď vůbec nesouvisely s vedením řízení, nebo sice s řízením souvislost měly, ale byly vynaloženy zbytečně nebo neúčelně a i bez takto vynaložených nákladů mohlo řízení řádně proběhnout. Ke zbytečně vynaloženým nákladům by například patřil náklad na obstarání důkazu k prokázání skutečnosti zcela nevýznamné pro řízení nebo skutečnosti, která nebyla ani tvrzena. K neúčelným by

⁵² Nález Ústavního soudu ČR sp. zn. I. ÚS 2929/07, IV. ÚS 2513/09, I. ÚS 1877/10, II. ÚS 2804/10

například patřil náklad za odvoz účastníka k jednání z místa bydliště vozidlem taxislužby, ačkoliv to nikterak neodůvodňoval jeho zdravotní stav a účastník mohl použít hromadného dopravního prostředku, který představuje mnohem nižší a tedy přiměřený náklad.

6. 1. Hrazení nákladů sporného řízení

6. 1. 1. Hrazení nákladů podle úspěchu ve věci

Náklady se ve sporném řízení hradí na základě již několikrát uvedené zásady úspěchu ve věci. Jejich úpravu nalezneme v ustanovení § 142 odst. 1 až 4 OSŘ. Z pohledu účastníka řízení a posuzování jeho úspěchu či neúspěchu může spor dopadnout různým způsobem. Žalobce může mít plný úspěch ve věci, tomu pak odpovídá plný neúspěch žalovaného. Může však mít pouze úspěch částečný a to samozřejmě různě veliký, kterému odpovídá částečný úspěch protistrany. Kromě toho může být žalobce zcela neúspěšný. Z uvedeného vyplývá, že rozsah úspěchu či neúspěchu jedné strany řízení plně koresponduje s rozsahem úspěchu či neúspěchu strany druhé, i když v opačném matematickém vyjádření. Čím větší je úspěch žalobce, tím menší je úspěch žalovaného a naopak.

V případě, kdy jeden z účastníků má ve věci plný úspěch, přizná mu soud náhradu nákladů potřebných k účelnému uplatňování nebo bránění práva proti účastníku, který ve věci úspěch neměl (§ 142 odst. 1 OSŘ). Doplňme, že přiznáním náhrady nákladů potřebných k účelnému uplatňování nebo bránění práva je myšleno uhrazení všech takto vzniklých nákladů. Při plném úspěchu ve věci je přiznání plné náhrady nákladů řízení pravidlem. Toto pravidlo však nebude platit v případech, kdy soud užije svého moderačního práva, či kdy dojde k separaci nákladů. O obojím bude ještě pojednáno.

Především je nutno zabývat se otázkou, kdy má vlastně účastník plný úspěch ve věci. Žalobce má plný úspěch ve věci, pokud soud vyhověl jeho žalobě v plném rozsahu. Jde tedy o poměrování nároku uplatněného žalobou a vymezeného žalobním petitem s výsledkem řízení. Plný úspěch má žalobce například tehdy, pokud uplatnil požadavek na náhradu škody ve výši 20.000 Kč a soudem mu byla přiznána náhrada

v plné výši, tedy 20.000 Kč. Je zřejmé, že v případě žalob na plnění určení míry úspěchu ve věci obvykle žádný problém nečiní. Obtížnější to však může být v řízeních zahájených návrhem podle § 80 písm. a) a c) OSŘ a především u žalob o vznik, změnu či zrušení právního vztahu, tedy žalob konstitutivních či právotvorných, které nelze podřadit pod § 80 OSŘ, když v něm uvedený výčet je jen demonstrativní.⁵³ Například v řízení o zrušení a vypořádání podílového spoluvlastnictví se úspěch ve věci posuzuje tak, že vyhověl-li soud žalobě, zrušil a vypořádal spoluvlastnictví způsobem, který byl navržen, zejména pokud se žalovaný bránil nebo neúspěšně navrhoval jiný způsob vypořádání, měl žalobce ve věci plný úspěch.⁵⁴ Můžeme tedy zobecnit, že žalobce má plný úspěch ve věci, pokud výrok rozsudku odpovídá žalobnímu petitu a žalovaný má plný úspěch, pokud soud žalobu v plném rozsahu zamítne.⁵⁵

Zvlášť je třeba ještě míru úspěchu či neúspěchu hodnotit u žalob s *eventuálním petitem*, s *alternativním petitem* a v případě petitu s *alternativou facultas*.

Plný úspěch u žaloby s eventuálním petitem je nejenom v případě, že je vyhověno petitu primárnímu, ale i tehdy bude-li primární petit zamítnutý a vyhověno bude jen petitu eventuálnímu (např. žaloba o vydání věci s eventuálním petitem o finanční náhradu pro případ, že věc nelze vydat).

U alternativního petitu má žalobce plný úspěch, je-li vyhověno oběma či více alternativám vymezeným podanou žalobou (např. má žalobce podle smlouvy nárok na dodání 12 tun hovězího masa nebo 12 tun vepřového masa).

V případě žalobního petitu s *alternativou facultas* se nikdy nezkoumá přiměřenost nabízené alternativy, takže plně bude úspěšný žalobce, jemuž soud vyhoví ohledně požadavku na primární plnění.

V této souvislosti nelze pominout ani takové procesní situace, kdy na jedné straně nebo dokonce na obou stranách sporu stojí více účastníků. Zde bude významné, zda se jedná o společenství nerozlučné nebo samostatné. U nerozlučného společenství mají při rozhodování o náhradě nákladů řízení nerozluční společníci stejný osud. Nepřichází proto v úvahu rozdílný výrok o nákladech řízení ve vztahu ke každému z nerozlučných společníků. Je tomu tak proto, že u nerozlučných společníků je výsledek sporu shodný,

⁵³ srov. Steiner, V. *Občanské právo procesní v teorii a praxi*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1975, s. 105

⁵⁴ rozsudek Nejvyššího soudu ČSR ze dne 28. 3. 1980, sp. zn. 3 Cz 4/1980

⁵⁵ Češka Zdeněk a kol., *Občanské právo procesní*. Praha: 1989, Panorama, str. 278

tedy nerozlučně se dotýká všech. U společenství samostatného je situace jiná. Každý ze samostatných společníků jedná ve sporu sám za sebe a výsledek sporu může být pro každého z nich jiný. Z toho pak plyne i možnost odlišného postupu při rozhodování o náhradě nákladů řízení vůči každému z nich. Samozřejmě není rozhodující, zda jde o společenství, ať již samostatné nebo nerozlučné, na straně žalující nebo na straně žalované.

Složitější řešení náhrady nákladů bude přicházet za situace, kdy má žalobce úspěch ve věci jen částečný. Míře jeho neúspěchu totiž odpovídá úspěch žalovaného a naopak.

Občanský soudní řád v § 142 odst. 2 stanoví, že měl-li účastník ve věci úspěch jen částečný, soud náhradu nákladů poměrně rozdělí, popřípadě vysloví, že žádný z účastníků nemá na náhradu nákladů právo. Uvedené ustanovení v sobě obsahuje dvojitý možný způsob rozhodnutí o náhradě nákladů řízení podle míry úspěchu a neúspěchu ve věci.

Především může být výsledkem řízení rozhodnutí, které představuje shodnou míru úspěchu a neúspěchu účastníků v řízení. Na takovou situaci uvedené ustanovení pamatuje. Dává totiž možnost rozhodnout, že žádný z účastníků nemá na náhradu nákladů řízení právo. Například je uplatněn požadavek na úhradu částky 135.000,- Kč, žalobci je přisouzen obnos 67.500,- Kč a ve zbytku, tedy ohledně částky 67.500,- Kč je žaloba zamítnuta. Obdobný postup by jistě bylo možné zvolit i v případě, že žalobci byla přisouzena částka 68.000,- Kč a žaloba zamítnuta ohledně částky 67.000,- Kč, či naopak žalobci přisouzeno 67.000,- Kč a žaloba zamítnuta ohledně částky 68.000,- Kč. Nevýrazný rozdíl mezi úspěchem a neúspěchem účastníků v řízení neodůvodňuje, aby byla náhrada nákladů poměrně rozdělena. Bude proto spravedlivé rozhodnout, že žádný z účastníků i za takové situace nemá na náhradu nákladů řízení právo.

Zcela jiná situace nastává v případě, kdy úspěch účastníka na jedné straně a jemu odpovídající neúspěch protistrany je výraznější. Pak je třeba při rozhodování o náhradě nákladů řízení postupovat tak, že se náhrada nákladů poměrně rozdělí. Takové poměrné rozdělení náhrady však nemůže být výsledkem volné úvahy ani hrubého odhadu, nemůže tedy představovat libovůli ze strany soudu. Musí být podloženo odpovídající úvahou, proč byla náhrada nákladů poměrně rozdělena a čím je takový poměr rozdělení dán. V této souvislosti, obzvláště se zřetelem k absenci výslovné zákonné úpravy, která

by soudu dávala návod, jak má jeho úvaha nad poměrným rozdělením nákladů řízení vypadat, přicházejí v úvahu tři možnosti řešení. Pro zjednodušení budou vymezeny na konkrétním příkladu:

Žalobce uplatnil požadavek na úhradu částky 135.000,- Kč a této jeho žalobě bylo vyhověno jen částečně. Soud žalobci přisoudil částku 85.050,- Kč a ve zbytku, tedy ohledně částky 49.950,- Kč žalobu zamítl. S tímto řízením vznikly žalobci náklady v celkové výši 37.900,- Kč (6.750,- Kč zaplacený soudní poplatek v rozsahu 5% z žalované částky⁵⁶ a 31.150,- Kč za zastoupení advokátem při třech úkonech právní služby). Náklady žalovaného, který byl rovněž zastoupen advokátem, tvoří při třech úkonech právní služby rovněž 31.150,- Kč. Výsledek řízení ukazuje, že žalobce měl úspěch v rozsahu 63 % a neuspěl v rozsahu 37 %, u žalovaného je to přesně naopak. Jeho úspěch představuje 37 % a neúspěch 63 %.

Možnosti řešení jsou následující:

a)

Pro rozhodnutí o náhradě nákladů řízení se nabízí první možnost řešení. Náhradu přiznat tomu z účastníků, který měl větší úspěch, tedy v daném případě žalobci. Její výši pak stanovit v rozsahu žalobcova úspěchu, tedy v rozsahu 63 %. To při realizaci uvedené úvahy znamená přiznat žalobci na nákladech řízení částku 23.877,- Kč (63 % z částky 37.900,- Kč představující celkové náklady žalobce). Žalovaný by proto uhradil žalobci na nákladech řízení 23.877,- Kč a ze svého by nesl vlastní náklady s řízením spojené ve výši 31.150,- Kč.

Tato úvaha má zásadní slabinu, spočívají v tom, že se vůbec nezohledňují náklady žalovaného a neodráží se v ní míra jeho úspěchu v řízení, i když byl úspěch žalovaného v porovnání s úspěchem žalobce menší. Znamenalo by to, že žalovaný při naznačeném řešení uhradil žalobci náklady v rozsahu míry žalobcova úspěchu a zároveň by nesl veškeré vlastní náklady bez ohledu na fakt, že sám měl ve věci určitý úspěch.

⁵⁶ Položka 1 b) sazebníku poplatků, který tvoří přílohu SP

b)

Druhá možnost řešení již vychází z poměrování míry úspěchu a neúspěchu účastníků řízení.

Měl-li žalobce úspěch v rozsahu 63 % a žalovaný v důsledku toho úspěch v rozsahu 37 %, má právo na částečnou náhradu nákladů řízení žalobce, jehož úspěch byl výraznější. Od jeho úspěchu je však třeba odečíst úspěch žalovaného a teprve tento výsledek dává podklad pro rozhodnutí o nákladech řízení. V uvedeném případě bude žalobci přiznána náhrada nákladů řízení v rozsahu 26 % (úspěch 63 % mínus 37 % neúspěch = 26 %). Pokud tedy žalobci vznikly náklady v celkové výši 37.900,- Kč, bude mu na základě uvedeného postupu přiznána náhrada části těchto nákladů ve výši 9.854,- Kč. V uvedeném případě se neuvažuje s tím, že i žalovanému vznikly náklady spojené s řízením. Jeho náklady činily celkem 31.150,- Kč. Tyto náklady ponese žalovaný v celém rozsahu ze svého. Znamená to, že žalobce při částečné náhradě nákladů řízení ze svého vynaloží v souvislosti s tímto sporem částku 28.046,- Kč (celkové náklady žalobce 37.900,- Kč mínus 9.854,- Kč nahrazených žalovaným = 28.046,- Kč). Naproti tomu žalovaný vynaloží ze svého v souvislosti s tímto sporem na nákladech řízení částku 41.004,- Kč (jeho vlastní náklady 31.150,- Kč plus 9.854,- Kč jako náhrada nákladů poskytnutá žalobci = 41.004,- Kč).

c)

Třetí možnost řešení, která se nabízí při rozhodování o částečné náhradě nákladů řízení, vychází nejen z poměrování úspěchu a neúspěchu účastníků řízení, ale navíc i z toho, v jaké výši náklady každému z účastníků v řízení vznikly. Nemůže přirozeně jít o jakékoliv náklady, ale jen o náklady vynaložené účelně, jak bylo již uvedeno v závěru šesté kapitoly.

Mají-li se při rozhodování o náhradě nákladů řízení v souvislosti s částečným úspěchem účastníků brát v úvahu jak náklady žalobce, tak i náklady žalovaného, nelze při rozhodování o nich postupovat způsobem uvedeným pod alternativami a), a b). Je pak třeba poměřovat úspěch každého z účastníků a současně i výši účelně vynaložených nákladů každého z nich.

Při použití uvedeného příkladu měl žalobce úspěch v rozsahu 63 % a jeho vynaložené náklady činily celkem 37.900,- Kč. Z toho pak 63 % představuje částku

23.877,- Kč. Zároveň však nelze pominout částečný úspěch žalovaného, i když ve srovnání se žalobcem jde o úspěch podstatně nižší, a to v rozsahu 37 %. Účelně vynaložené náklady žalovaného představovaly částku 31.150,- Kč, z toho 37 % činí 11.525,50,- Kč. Podle míry úspěchu i výše vynaložených nákladů by proto měl hradit žalovaný žalobci částku 23.877,- Kč a žalobce žalovanému částku 11.525,50,- Kč. Výsledkem je pak částka 12.351,50,- Kč, kterou by měl soud uložit žalovanému k úhradě ve prospěch žalobce.

Řešení uvedené pod alternativou a) nemůže evidentně přicházet v úvahu. Jeho nesprávnost je zcela zřejmá z toho, že vůbec nebere v úvahu náklady žalovaného, který byl rovněž úspěšný, i když ve srovnání se žalobcem v menším rozsahu. Zcela zřetelně by tato nesprávnost vystoupila v případě téměř stejného úspěchu a neúspěchu účastníků v řízení. Pro rozhodování o náhradě nákladů řízení je proto tato varianta nepoužitelná. Zbývá pak volba mezi variantami uvedenými pod body b) a c).

Je známo, že jak literatura⁵⁷, tak i judikatura vychází ze správnosti varianty uvedené pod bodem b). To znamená, že u úspěšnějšího účastníka se od míry jeho úspěchu odečte míra jeho neúspěchu a výsledek pak představuje rozsah, v jakém se mu přizná náhrada účelně vzniklých nákladů.

I přes shora uvedené závěry obsažené v literatuře a ustálenou rozhodovací praxi soudů nejsem zcela přesvědčen, že uvedený postup je matematicky správný a plně odpovídá zásadě vyjádřené v ustanovení § 142 odst. 2 OSŘ. Domnívám se, že nelze při úvahách nad rozhodnutím o poměrném rozdělení nákladů řízení zcela opomenout a bez dalšího zavrhnout variantu uvedenou pod bodem c). Tato varianta, na rozdíl od dnešní praxe, totiž bere v úvahu nejenom míru úspěchu a neúspěchu účastníků, ale i výši účelně vynaložených nákladů na obou stranách sporu. Oba způsoby řešení by se kryly jen za předpokladu stejných nákladů jak na straně žalobce, tak i na straně žalovaného. Tak tomu však v drtivé většině případů není a ani být nemůže, protože rozmanitost nákladů způsobuje, že v závěru sporu je jejich výše u každé procesní strany rozdílná.

⁵⁷ a) Češka, Zdeněk a kol., *Občanské právo procesní*. Praha: 1989, Panorama, str. 279, taktéž

b) Putna M. in Drápal, L., Bureš, J. a kol. *Občanský soudní řád I. § 1 až 200za. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 975, 976

c) Handl, V., Rubeš, J. a kol., *Občanský soudní řád – Komentář, I. díl*, Praha: Panorama Praha, 1985, s 641, 642

Nesouhlas s variantou uvedenou pod bodem c) je v literatuře odůvodněn tím, že by mohla nastat situace, kdy účastník s vyšší mírou úspěchu bude hradit určitou část nákladů řízení účastníkovi méně úspěšnému jenom proto, že méně úspěšný účastník měl ve srovnání s více úspěšným účastníkem mnohem vyšší náklady s řízením spojené.⁵⁸ Tato argumentace je nepochybně správná. Přesto se nedomnívám, že jí lze bezvýhradně podříditi vypořádání nákladů se záměrem prosadit, aby úspěšnější účastník měl za všech okolností na náhradu nárok. Vždy je totiž třeba posoudit účelnost vynaložených nákladů. Vynaložil-li méně úspěšný účastník náklady podle všech kritérií účelně a jsou vyšší než u účastníka úspěšnějšího, nemělo by nic bránit tomu, aby takové účelně vynaložené náklady byly vypořádány. Pokud by se přesto jevil rozhodnutí soudu o částečné náhradě nákladů řízení jako nespravedlivé, vždy je možno takové náklady nepřiznat buď postupem podle závěru ustanovení § 142 odst. 2 OSŘ, nebo i za použití ustanovení § 150 OSŘ.

Proti použití varianty pod bodem c) lze však argumentovat nejen způsobem výše uvedeným. Rozhodování vycházející důsledně z míry úspěchu a neúspěchu obou stran sporu i z výše účelně vynaložených nákladů by nepochybně rozhodování komplikovalo. Výroku o nákladech řízení by musel soud věnovat mnohem větší pozornost než dosud, výpočet výše nákladů by za takové situace byl složitější. Tento argument sice není příliš silný, ale přesto k němu nelze nepřihlížet.

Zákon řeší taktéž situaci, kdy má účastník řízení úspěch jen částečný, ale je neúspěšný jen v nepatrné části. Pak mu lze podle ustanovení § 142 odst. 3 OSŘ přiznat plnou náhradu nákladů. Za takového stavu nebude důležité, z jakého důvodu účastník neuspěl zcela. Rozhodující je jen nepatrný rozsah jeho neúspěchu (např. je žalováno o částku 128.525,- Kč a soudem přiznáno 127.120,- Kč, takže žalobce byl úspěšný z 98,9 % a neúspěšný v rozsahu 1,1 %).

Určitým tvrdostem má předcházet i úprava daná rovněž ustanovením § 142 odst. 3 OSŘ, kdy je soudu dána možnost přiznat účastníkovi, který měl jen částečný úspěch ve věci, plnou náhradu účelně vynaložených nákladů, pokud rozhodnutí o výši plnění záviselo na znaleckém posudku nebo úvaze soudu. V tomto případě může jít na rozdíl

⁵⁸ Handl, V., Rubeš, J. a kol., *Občanský soudní řád – Komentář, I. díl*, Praha: Panorama Praha, 1985, s 642, 643

od situace uvedené v předchozím odstavci i o výraznější neúspěch účastníka a nikoliv jen o neúspěch nepatrný. Zde se vlastně projevuje to, že účastník nemohl přesně a správně vymezit žalobní požadavek, protože takové vymezení předpokládá existenci odborných vědomostí (rozhodnutí o výši plnění záviselo na znaleckém posudku např. při vymezení bolestného nebo ztížení společenského uplatnění), nebo bylo na úvaze soudu, jak výši plnění určí (například při navýšení náhrady za ztížení společenského uplatnění provedeného soudem v rozsahu nižším než žalobce požadoval dle ustanovení § 7 odst. 3 vyhlášky č. 440/2001 Sb., o odškodnění bolesti a ztížení společenského uplatnění, dále v případě postupu podle ustanovení § 136 OSŘ, které umožňuje výši nároku určit úvahou soudu, pokud tato výše je zjištělná jen s nepoměrnými obtížemi nebo vůbec).

V uvedených případech je třeba zdůraznit, že určitý neúspěch účastníka musí mít vždy vazbu jen na okolnosti při hodnocení výše plnění a nikoliv na hodnocení základu žalobou uplatněného nároku.

6. 1. 2. Jiné možnosti hrazení nákladů sporného řízení

Občanský soudní řád upravuje i některé další možnosti hrazení nákladů sporného řízení. Kromě toho některé další specifické procesní situace ovlivňující rozhodování o náhradě nákladů řízení zákon výslovně neupravuje, přesto však vznikají a je třeba se s nimi vypořádat.

6. 1. 2. 1. Řízení zahájená na návrh nejvyššího státního zástupce, státního zastupitelství, nebo Úřadu pro zastupování státu ve věcech majetkových

Některá řízení mohou být výjimečně zahájena návrhem podaným nejvyšším státním zástupcem (např. o popření otcovství dle ustanovení § 62 nebo § 62a ZOR).⁵⁹ Dále existuje určitý okruh občanskoprávních věcí, kdy může být řízení zahájeno na návrh státního zastupitelství (např. uložení některého výchovného opatření upraveného

⁵⁹ Putna M. in Drápal, L., Bureš, J. a kol. *Občanský soudní řád I. § 1 až 200za. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 208

v ustanovené § 43 odst. 1, 2 ZOR, ale i v dalších věcech vymezených ustanovením § 35 odst. 1 písm. c), d), j) OSŘ). Rovněž může řízení zahájit Úřad pro zastupování státu ve věcech majetkových dle ustanovení § 35a odst. 1, 2 OSŘ (např. řízení o neplatnost smlouvy o převodu cenných papírů). I v takových řízeních je pak třeba rozhodovat o náhradě nákladů. Ustanovení § 142 odst. 4 OSŘ výslovně upravuje procesní situace, kdy žalobce, tedy nejvyšší státní zástupce, státní zastupitelství nebo Úřad pro zastupování státu ve věcech majetkových, nebude mít v řízení úspěch (jen výjimečně bude přicházet v úvahu úspěch jen částečný). V takovém případě soud přizná žalovanému náhradu nákladů řízení, a to proti České republice – Nejvyššímu státnímu zastupitelství v Brně nebo proti České republice – okresnímu státnímu zastupitelství v daném místě nebo proti České republice – Úřadu pro zastupování státu ve věcech majetkových se sídlem v Praze.⁶⁰

6. 1. 2. 2. Náhrada nákladů neúspěšnému žalovanému

Jednou z možností, jak může soud v rozhodnutí o náhradě nákladů postupovat, aniž by užil pravidla o úspěchu ve věci, je postup podle ustanovení § 143 OSŘ. Podle tohoto ustanovení má žalovaný, který neměl úspěch ve věci, právo na náhradu nákladů řízení proti žalobci, jestliže svým chováním nezavdal příčinu k podání návrhu na zahájení řízení. Takové řešení náhrady nákladů řízení je výjimečné a může nastat jen v případě, kdy žalobce neměl důvod uplatňovat svůj nárok proti žalovanému před soudem. Zmíněný případ nastane, pokud řízení bylo zahájeno, aniž by žalovaný porušil své povinnosti, anebo jestliže je sice porušil, avšak byl ochoten nastalý protiprávní stav dobrovolně plně odčinit, k čemuž nedošlo pouze z důvodu neochoty spolupráce žalobce, čímž se žalovaný neocítl v prodlení.⁶¹ Například lze zmínit řízení o přivolení k výpovědi z nájmu bytu z důvodu uvedeného v ustanovení § 711a odst. 1 písm. a) občanského zákoníku, které je nutno považovat za řízení, ve kterém žalovaný nezavdal svým chováním příčinu k podání návrhu na zahájení řízení. Proto žalovaný, který

⁶⁰ Javůrková, N. in David, L., Ištvanek, F., Javůrková, N., Kasíková, M., Lavický, P. a kol. *Občanský soudní řád. Komentář*. I. díl. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2009, s. 637

⁶¹ Putna M. in Drápal, L., Bureš, J. a kol. *Občanský soudní řád I. § 1 až 200za. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 983

v takovém řízení neuspěl, má dle ustanovení § 143 OSŘ právo na náhradu nákladů řízení proti žalobci.⁶²

6. 1. 2. 3. Náhrada nákladů řízení o rozvod manželství

Podle ustanovení § 144 OSŘ náhrada nákladů řízení účastníkům vůbec nenáleží v řízení o rozvod nebo neplatnost manželství anebo určení, zda tu manželství je či není, anebo o zrušení, neplatnost nebo neexistenci partnerství. Soud však může přiznat i náhradu těchto nákladů nebo jejich části, odůvodňují-li to okolnosti případu nebo poměry účastníků.

Ustanovení § 144 OSŘ představuje speciální úpravu náhrady nákladů řízení o rozvod nebo neplatnost manželství anebo určení, zda tu manželství je či není, anebo o zrušení, neplatnost nebo neexistenci partnerství, a nelze je proto používat při rozhodování o nákladech v jiných případech občanského soudního řízení. Přiznání náhrady nákladů takového řízení podle věty druhé §144 OSŘ je vlastně výjimkou ze zásady, podle níž žádný z účastníků nemá na náhradu nákladů řízení právo. Okolnostmi případu je třeba rozumět především důvody vedoucí k rozpadu manželství nebo partnerství. Naproti tomu pod poměry účastníků umožňujícími přiznat zčásti nebo zcela náhradu nákladů řízení si lze představit především jejich nepříznivé ekonomické postavení, nepříznivý zdravotní stav, a jiné.⁶³

6. 1. 2. 4. Smír a náhrada nákladů řízení

Žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů řízení podle jeho výsledku, jestliže řízení skončilo smírem (§ 146 odst. 1 písm. b) OSŘ). Účastníci řízení si samozřejmě mohou jako součást soudního smíru dohodnout také náhradu nákladů řízení. Pokud tak neučiní, platí, že žádný z nich nemá na náhradu nákladů řízení nárok. Nepochybně se vychází z toho, že neujednají-li účastníci jinak, smírné vyřešení věci má mít přiměřený dopad i do oblasti nákladů řízení tak, že si každý z nich ponese náklady, které mu v jeho průběhu vznikly. Tato zásada je však použitelná jen za předpokladu, že

⁶² rozsudek Městského soudu v Brně ze dne 20. 1. 1993, sp. zn. 38 C 261/1992

⁶³ srov. Javůrková, N. in David, L., Ištváněk, F., Javůrková, N., Kasíková, M., Lavický, P. a kol. *Občanský soudní řád. Komentář*. I. díl. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2009, s. 642

byl smírem vyčerpán celý předmět řízení. Došlo-li k uzavření smíru jen ohledně části předmětu řízení, nelze rozhodovat o náhradě nákladů řízení ve vztahu mezi účastníky, protože takové rozhodnutí přichází v úvahu teprve v souvislosti s ukončením celého řízení.

6. 1. 2. 5. Náhrada nákladů při zastavení řízení

Řízení může být zastaveno z různých důvodů. Především je tomu tak při existenci neodstranitelného nedostatku některé podmínky řízení (např. překážka litispence), nebo při existenci nedostatku odstranitelného, pokud se takový nedostatek odstranit nepodařilo (např. nedostatek způsobilosti k zastupování). K zastavení řízení dochází také tehdy, stane-li se z nějakého důvodu další řízení bezpředmětným (např. při zpětvzetí žaloby), dále v případě ztráty způsobilosti být účastníkem řízení, pokud podle povahy věci již nelze v řízení pokračovat (řízení o rozvod manželství v případě smrti jednoho z manželů). Soud rovněž zastaví řízení o určení otcovství, došlo-li k jeho určení souhlasným prohlášením rodičů nebo došlo-li k nezrušitelnému osvojení dítěte. K zastavení řízení dojde i po jeho přerušení podle ustanovení § 110 OSŘ, nebyl-li do jednoho roku od přerušení řízení podán návrh na pokračování (§ 111 odst. 3. OSŘ).⁶⁴ Zastavení řízení je rovněž procesním důsledkem pasivity žalobce v případě přípravného jednání, k němuž se nedostavil, ačkoliv byl řádně a včas předvolán a svoji nepřítomnost neomluvil důležitým důvodem (§ 114c odst. 7 OSŘ). Z důvodů zákonem vymezených může dojít i k zastavení odvolacího řízení, dovolacího řízení, řízení o žalobě na obnovu či o žalobě pro zmatečnost.

Rozhodování o nákladech řízení v případě jeho zastavení upravuje ustanovení § 146 odst. 1 písm. c) a odst. 2 OSŘ. Podle druhého odstavce jestliže některý z účastníků zavinil, že řízení muselo být zastaveno, je povinen hradit jeho náklady. Byl-li však pro chování žalovaného (jiného účastníka řízení) vzat zpět návrh, který byl podán důvodně, je povinen hradit náklady řízení žalovaný (jiný účastník řízení). Naproti tomu odstavec první pod písmenem c) stanoví bez dalších bližších vymezení, že žádný účastník nemá právo na náhradu nákladů řízení, pokud bylo zastaveno. Především je proto třeba vymezit vztah mezi oběma ustanoveními. Literatura vychází z toho, že postup podle

⁶⁴ srov. též. Winterová, Alena a kol. *Civilní právo procesní*. 6. akt. vyd. Praha: Linde, 2011, s. 351

ustanovení § 146 odst. 1 písm. c) OSŘ přichází v úvahu jen, není-li důvod postupovat podle odstavce druhého tohoto ustanovení.⁶⁵ Je tomu tak nepochybně proto, že odstavec druhý obsahuje úpravu speciální, která má přednost před úpravou obecnou.⁶⁶ Teprve za předpokladu, že není možné postupovat tímto speciálním způsobem, je nutné postupovat podle obecné úpravy dané ustanovením § 146 odst. 1 písm. c) OSŘ a rozhodnout, že žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů řízení.

Při aplikaci odstavce druhého § 146 OSŘ je třeba zkoumat, zda některý z účastníků zavinil, že řízení muselo být zastaveno. Jak literatura,⁶⁷ tak i judikatura⁶⁸ vychází z toho, že zavinění účastníka vzhledem k zastavení řízení lze zkoumat toliko z procesního hlediska a posuzovat je podle procesního výsledku. Pak je již nerozhodné, zda si byl účastník vědom takové situace či nikoliv (např. je podána žaloba, ačkoliv ve stejné věci bylo již řízení zahájeno nebo dokonce ve stejné věci bylo již rozhodnuto). Pouze za předpokladu, že dojde k zastavení řízení pro zpětvzetí žaloby, je třeba zkoumat a hodnotit, zda se tak nestalo v důsledku chování žalovaného, tedy proto, že žalovaný až po podání žaloby žalobce zcela uspokojil (např. zaplatil obnos žalobou požadovaný, vyklidil nebytový prostor, jak bylo žalobou požadováno a podobně). Bylo-li zastavení řízení procesním důsledkem takového chování žalovaného, pak je třeba uložit mu povinnost k náhradě nákladů řízení.

Lze předpokládat i takovou situaci, že soudu nebude znám důvod zpětvzetí žaloby. V procesním úkonu obsahujícím zpětvzetí učiní žalobce (navrhovatel) prohlášení, že bere žalobu zpět a ničím tento postup nezdůvodní. Pak přicházejí v úvahu dva možné postupy:

- a) soud bude dále zkoumat, z jakého důvodu ke zpětvzetí žaloby došlo a podle výsledku tohoto zkoumání bude postupovat buď podle věty první, nebo podle věty druhé ustanovení § 146 odst. 2 OSŘ;
- b) soud se již dalším zkoumáním důvodů zpětvzetí žaloby zabývat nebude a vyjde z toho, že žalobce zpětvzetí žaloby ničím blíže nezdůvodněným zavinil

⁶⁵Putna M. in Drápal, L., Bureš, J. a kol. *Občanský soudní řád I. § 1 až 200za. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 989, 990

⁶⁶srov. Knapp, V. *Teorie práva*, 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 1995, s. 159

⁶⁷srov. Javůrková, N. in David, L., Ištváněk, F., Javůrková, N., Kasíková, M., Lavický, P. a kol. *Občanský soudní řád. Komentář*. I. díl. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2009, s. 646

⁶⁸usnesení Ústavního soudu ČR ze dne 1. 4. 2003 sp. zn. II. ÚS 563/01

zastavení řízení. Proto mu soud náhradu nákladů nepřizná nebo dokonce přizná náhradu nákladů řízení žalovanému.

Řešení takto nastíněné situace je nutné hledat v poučovací povinnosti soudu. Obecná poučovací povinnost soudu o procesních právech a povinnostech účastníků je stanovena v § 5 OSŘ. Rozhodování o nákladech řízení má nepochybně svůj základ v procesním právu. Navíc by mělo být zjišťováno procesní zavinění některého z účastníků na zastavení řízení a případné chování žalovaného předcházející zpětvzetí žaloby. Pokud tedy v procesním úkonu žalobce, obsahujícím zpětvzetí žaloby, nejsou uvedeny potřebné skutečnosti, mělo by se mu dostat odpovídajícího procesního poučení ze strany soudu. Teprve v případě, že by na takové poučení žalobce adekvátně nereagoval, měl by soud důvod postupovat podle věty první ustanovení § 146 odst. 2 OSŘ.

6. 1. 2. 6. Náhrada nákladů při odmítnutí žaloby

Postup soudu při rozhodování o náhradě nákladů řízení v případě odmítnutí žaloby nebo jiného návrhu na zahájení řízení nebyl vždy součástí občanského soudního řádu. Úprava daná ustanovením § 146 odst. 3 OSŘ byla do něho včleněna až novelou provedenou zákonem č. 30/2000 Sb. Tím byla vyplněna určitá mezera, která do té doby v úpravě náhrady nákladů řízení existovala, protože odmítnutí žaloby či jiného návrhu (také odvolání nebo dovolání) je jedním ze způsobů, kterým se řízení končí.

Jelikož příčiny odmítnutí žaloby nebo jiného návrhu jdou k tíži žalobce (navrhovatele), vzniká mu povinnost uhradit ostatním účastníkům náklady řízení.

6. 1. 2. 7. Některé zvláštnosti při rozhodování o náhradě nákladů řízení

Určité specifické procesní situace ovlivňují nebo mohou ovlivňovat rozhodování o náhradě nákladů řízení. Proto si zaslouží, aby byly soustředěny do samostatné podkapitoly.

Jednou z nich je změna žaloby, k níž dojde v průběhu řízení. Je-li taková změna žaloby soudem podle ustanovení § 95 OSŘ připuštěna, bude pak rozhodováno o změněné žalobě a nikoliv o tom, co této žalobě předcházelo. Za změnu žaloby je třeba podle literatury⁶⁹ považovat zejména to, když žalobce rozšíří žalobu (na základě stejného skutkového vymezení požaduje plnění stejného druhu, ale ve větším rozsahu), dále na základě stejného skutkového vymezení požaduje jiné plnění (např. místo vyklizení nemovitosti peněžní náhradu), nebo na základě jiného skutkového vymezení požaduje jiné nebo i stejné plnění a konečně na základě stejného skutkového vymezení požaduje místo určujícího výroku výrok na plnění a naopak.

Za rozhodující pro posuzování náhrady nákladů řízení bude třeba brát výsledek řízení daný změněnou žalobou. Není důvod, proč by měl soud postupovat jinak. Proto soud nebude přihlížet k tomu, co předcházelo změně žaloby. Nelze však vyloučit právě s ohledem na změnu žaloby možnost postupovat podle ustanovení § 143 OSŘ, § 147 OSŘ nebo podle § 150 OSŘ.

Změnu žaloby nelze zaměňovat s částečným zpětvzetím žaloby, k němuž může rovněž dojít v průběhu řízení. O částečné zpětvzetí žaloby jde tehdy, pokud žalobce při nezměněném skutkovém vymezení uplatní méně v porovnání s tím, co bylo uplatněno podanou žalobou. Nezáleží na tom, jak žalobce takový procesní úkon označí, protože musí být posuzován podle svého obsahu (§ 41 odst. 2 OSŘ). Dojde-li účinně k částečnému zpětvzetí žaloby, soud v tomto rozsahu podle věty první ustanovení § 96 odst. 2 OSŘ řízení zastaví. Nebude však rozhodovat o náhradě nákladů řízení, neboť řízení není ukončeno. Učiní tak až v konečném rozhodnutí a vezme zřetel jak k výsledku řízení ohledně nároku, o němž rozhodl po částečném zpětvzetí žaloby, tak i k tomu, který z účastníků procesně zavinil částečné zastavení řízení a zda k němu nedošlo v důsledku chování žalovaného. Soud by tedy měl při rozhodování o náhradě nákladů řízení, jemuž předcházelo jeho částečné zastavení, ať již k částečnému zastavení došlo z jakýchkoliv důvodů, postupovat jak podle ustanovení § 142 OSŘ, tak i podle ustanovení § 146 odst. 2 OSŘ.⁷⁰

⁶⁹ Drápal, L. in Drápal, L., Bureš, J. a kol. *Občanský soudní řád I. § 1 až 200za. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 622

srov. taktéž Winterová, Alena a kol. *Civilní právo procesní*. 6. akt. vyd. Praha: Linde, 2011, s. 344

⁷⁰ rozhodnutí uveřejněné pod č. 116/1967 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek

Další zvláštní situací ohledně hrazení nákladů řízení je spojení více věcí na základě rozhodnutí soudu dle ustanovení § 112 odst. 1 OSŘ, ze zákona dle ustanovení § 113 nebo 113a OSŘ a také proto, že spojené věci obsahovala již žaloba, jakož i podání vzájemné žaloby podle ustanovení § 97 OSŘ, pokud nebyla vyloučena k samostatnému projednání. V takovém případě, je-li o spojených věcech rozhodováno současně jedním rozhodnutím, bude v něm ohledně všech obsažen i výrok o nákladech řízení. To však neznamená, že by se o nákladech řízení rozhodovalo samostatně ve vztahu ke každé spojené věci. Naopak půjde o jediný výrok o nákladech celého řízení. Proto bude třeba, aby soud před jeho vydáním posoudil výsledek řízení ve vztahu ke každé věci i výši nákladů připadajících na každou věc, bude-li to možné.⁷¹ Jediný výrok o nákladech řízení bude pak výsledkem takového posouzení.

Rovněž vedlejší účastenství ovlivňuje nebo může ovlivňovat rozhodování o náhradě nákladů řízení. Vedlejší účastenství je přípustné pouze v řízení sporném. Do řízení musí vedlejší účastník vstoupit buď z vlastního podnětu, nebo na základě výzvy učiněné prostřednictvím soudu některým z účastníků řízení, jak stanoví ustanovení § 93 odst. 2 OSŘ. Pokud vedlejší účastník v řízení vystupuje, má podle věty první ustanovení § 93 odst. 3 OSŘ stejná práva a povinnosti jako účastník hlavní, s výjimkou dispozice s řízením nebo s předmětem řízení. Při rozhodování o náhradě nákladů řízení se proto jeho procesní postavení neliší od postavení účastníka, na jehož straně vystupuje a jemuž pomáhá ve sporu zvítězit. Vznikne-li proto povinnost k úhradě nákladů řízení hlavnímu účastníkovi, pak vzniká i účastníkovi vedlejšímu a k úhradě nákladů řízení budou zavázáni společně a nerozdílně. Pokud naopak vznikne podle výsledku sporu hlavnímu účastníkovi zčásti nebo zcela právo na náhradu nákladů řízení, vznikne ve stejném rozsahu takové právo i účastníkovi vedlejšímu.⁷² V takovém případě budou náklady řízení přiznány přímo vedlejšímu účastníkovi.

V odborné literatuře se objevila určitá stanoviska týkající se rozhodování soudů o náhradě nákladů s vazbou na posuzování výsledku sporu ve vztahu k příslušenství pohledávky.⁷³ Vycházejí z toho, že považují-li některé soudy neúspěch v příslušenství

⁷¹ Putna, M. in Drápal, L., Bureš, J. a kol. *Občanský soudní řád I. § 1 až 200za. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 978, 979

⁷² Drápal, L. in Drápal, L., Bureš, J. a kol. *Občanský soudní řád I. § 1 až 200za. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 607

⁷³ srov. Chalupa, Luboš, *Náklady řízení a příslušenství pohledávky nebo práva*. Právní rádce č. 9/2005

jako částečný neúspěch ve věci,⁷⁴ jde o nesprávný právní názor. Dovozejí, že rozhodující je výsledek sporu ve vztahu k jistině. Argumentují ustanovením § 6 odst. 1 SP a tím, že cena příslušenství tvoří základ soudního poplatku jen v případech, je-li příslušenství samostatným předmětem řízení. Dále argumentují ustanovením § 3 odst. 3 vyhlášky č. 484/2000 Sb., podle něhož se při určení sazby odměny nepřihlíží k příslušenství pohledávky. I přes tuto argumentaci se nelze domnívat, že by uvedené stanovisko bylo správné. Podle ustanovení § 121 odst. 3 OZ jsou příslušenstvím pohledávky úroky, úroky z prodlení, poplatky z prodlení a náklady spojené s jejím uplatněním. Nejvyšší soud ČR v usnesení z 18. 8. 2009⁷⁵ vyslovil, že úroky z prodlení, i když tvoří příslušenství pohledávky, nejsou neoddělitelně spjaty s pohledávkou. Jsou samostatným hmotněprávním nárokem, samostatně uplatnitelným a disponovatelným. Ve vztahu k pohledávce jsou nárokem akcesorickým. Lze je samostatně uznat a započítat, aniž musela být uznána a započtena jistina, a mohou být i smluvně převedeny na jiného.

Pokud jsou tedy učiněny úroky z prodlení (obdobně i poplatky z prodlení) předmětem řízení, musí o nich soud rozhodnout, aby vyčerpал celý předmět řízení (§ 152 odst. 2 věta první OSŘ). Není-li žalobní požadavek ohledně uplatněných úroků z prodlení zčásti nebo zcela opodstatněný, soud musí v této části žalobu zamítnout. Pak ovšem žalobce v rozsahu odpovídajícím zamítavé části v řízení neuspěl a o nároku na náhradu nákladů řízení je třeba rozhodnout podle ustanovení § 142 odst. 2, 3 OSŘ. Jde pak již jen o posouzení míry neúspěchu, a protože úroky z prodlení tvoří obvykle jen zlomek jistiny, bude se většinou jednat o neúspěch jen v nepatrné části. Záleží ovšem na délce prodlení a v návaznosti na ni i na rozsahu, v němž byla žaloba zamítnuta.

K určitým zvláštnostem při rozhodování o náhradě nákladů řízení lze přiřadit i spory označované jako „*iudicium duplex*“, neboli „*dvojitý soud*“. Takto jsou v literatuře označovány spory, kdy se určitého plnění může domáhat jak žalobce, tak i žalovaný.⁷⁶ Jde o taková řízení, jako je např. zrušení a vypořádání podílového spoluvlastnictví, zúžení společného jmění manželů, vypořádání společného jmění manželů, rozšíření společného jmění manželů a další. Pro tyto spory je typické, že úspěch žalobce nemusí znamenat neúspěch žalovaného, protože i žalovaný mohl být veden zájmem dosáhnout

⁷⁴ např. usnesení Vrchního soudu v Olomouci ze dne 26. 7. 2006, sp. zn. 7 Cmo 507/2005

⁷⁵ usnesení Nejvyššího soudu ČR z 18. 8. 2009, sp. zn. 32 Cdo 2421/2009

⁷⁶ Handl, V., Rubeš, J. a kol., *Občanský soudní řád – Komentář, I. díl*, Praha: Panorama Praha, 1985, s 644

stejného výsledku. To se pak může odrazit i ve výroku o nákladech řízení. Jinak obecně platí, že i v těchto věcech přichází v úvahu rozhodování řízení podle výsledku sporu, tedy za použití ustanovení § 142 OSŘ. Mohlo by však právě s ohledem na zvláštní charakter těchto sporů dojít k nežádoucím tvrdostem a proto je nutno zabývat se možnostmi odstranit takové tvrdosti postupem podle ustanovení § 143 OSŘ nebo § 150 OSŘ.⁷⁷

Pouze pro úplnost výkladu o zvláštnostech při rozhodování o náhradě nákladů řízení je třeba ještě uvést, že marginální úprava náhrady nákladů řízení je obsažena též v obchodním zákoníku, tedy zákoně č. 513/1991 Sb. Konkrétně § 181 odst. 5 stanoví, že pokud soud zmocní akcionáře ke svolání mimořádné valné hromady, hradí náklady soudního řízení a konání mimořádné valné hromady společnost. Za závazek uhradit náklady řízení a konání mimořádné valné hromady ručí členové představenstva společně a nerozdílně. Společnost má právo na náhradu škody, která jí vznikla úhradou nákladů soudního řízení vůči členům představenstva.

6. 2. Hrazení nákladů nesporného řízení

Rozlišení řízení na sporná a nesporná občanský soudní řád výslovně neobsahuje. Přesto však s ním počítá v celé řadě ustanovení obecné povahy⁷⁸ a v hlavě páté třetí části většinu nesporných řízení podrobně upravuje.⁷⁹

V řízeních nesporných, pokud není dále stanoveno jinak, se přiměřeně použijí pravidla, která se týkají placení nákladů řízení sporného. Vzhledem k rozdílům mezi sporným a nesporným řízením zákonná úprava náhrady nákladů řízení nesporných obsahuje značné odlišnosti. Předně v rámci povinnosti placení nákladů řízení se stejně jako v řízeních sporných užije zásada zájmová, tak jak byla vyložena v kapitole 3. 2. Odlišností v tomto případě je, že nesporná řízení jsou ve značné míře na základě ustanovení § 11 odst. 1 zák. č. 549/1991 Sb., o soudních poplatcích, ve znění pozdějších novel, věcně osvobozena od placení soudních poplatků.⁸⁰ Jde například o řízení ve věcech opatrovnických, péče soudu o nezletilé, osvojení a povolení uzavřít manželství

⁷⁷ Usnesení Krajského soudu v Ústí nad Labem, ze dne 20. 4. 2001, sp. zn. 12 Co 541/2000

⁷⁸ např. v ustanovení § 79 a násl. OSŘ, § 90 a násl. OSŘ, § 118a a násl. OSŘ, § 120 OSŘ

⁷⁹ Schelleová, I. a kol. *Civilní proces*. 1. vydání. Praha: Euroex Bohemia, a. s., 2006, s. 363

⁸⁰ Češka Zdeněk a kol., *Občanské právo procesní*. Praha: 1989, Panorama, str. 281

nebo řízení o vyslovení přípustnosti převzetí nebo držení v ústavu zdravotnické péče a další.

Pro hrazení nákladů řízení neplatí v nesporných řízeních zásada úspěchu ve věci, protože nemůžeme v tomto pojetí hovořit o úspěchu či neúspěchu účastníků. Účastníci totiž proti sobě nestojí v pozici odpůrců, i když by se tak někdy mohlo na první pohled zdát. Řízení nesporné tedy nemá povahu sporu dvou sporných stran, jejichž úspěch by po skončení řízení bylo možné poměřovat.⁸¹ Oproti tomu zásada zavinění, promítnutá do separace nákladů řízení, se v řízení nesporných může použít bez jakéhokoliv omezení.

Zákonná úprava hrazení nákladů některých nesporných řízení je obsažena v ustanovení § 146 odst. 1 písm. a) OSŘ. Podle něj žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů řízení podle jeho výsledku, jestliže řízení mohlo být zahájeno i bez návrhu. To neplatí, odůvodňují-li okolnosti případu přiznání náhrady nákladů řízení. Současná úprava je výsledkem novely provedené zákonem č. 30/2000 Sb., účinné od 1. ledna 2001. Do té doby náhrada nákladů nesporného řízení nenáležela zásadně žádnému z účastníků.⁸² Za okolnosti, které by odůvodňovaly přiznání náhrady nákladů, je možné považovat zejména výsledek řízení, tedy do jaké míry soud ve svém rozhodnutí přihlédl k návrhům účastníka učiněným v průběhu řízení a dále například okolnosti, za nichž řízení začalo a které ovlivnily jeho průběh.⁸³ Pravidlem bude rozhodování soudu, že žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů takových řízení. Za okolnost, která případně může odůvodňovat přiznání náhrady nákladů řízení lze např. považovat, jestliže rodič, který má svěřené dítě do výchovy, opakovaně a bezdůvodně podává návrhy na zákaz styku druhého rodiče s dítětem.

Z uvedeného je zřejmé, že ustanovení § 146 odst. 1 písm. a) OSŘ pokrývá jen zčásti rozhodování o náhradě nákladů ve věcech řízení nesporného. Nevztahuje se totiž na takové věci nesporného řízení, kdy lze řízení zahájit jen na návrh. Jedná se např. o řízení o osvojení, o povolení uzavřít manželství, o úschovách a některá další. Ani v těchto věcech není možné poměřovat úspěch či neúspěch účastníků v řízení, nelze tedy pro rozhodování o náhradě nákladů aplikovat ustanovení § 142 OSŘ. Protože na ně

⁸¹ Winterová, A. a kol. *Občanské právo procesní. Studijní příručka*. Praha: ISV nakladatelství, 1994, str. 147

⁸² srov. Winterová, Alena a kol. *Civilní právo procesní*. 6. akt. vyd. Praha: Linde, 2011, s. 301

⁸³ srov. Putna, M. in Drápal, L., Bureš, J. a kol. *Občanský soudní řád I. § 1 až 200za. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 989

nedopadá ani ustanovení § 146 odst. 1 písm. a) OSŘ, jde o mezeru v zákoně, s níž je třeba se nějak vypořádat. Lze to učinit analogickým užitím jiného ustanovení, které náhradu nákladů řízení řeší a je svou povahou nejbližší.⁸⁴ Za daného stavu nezbývá, než volit mezi úpravou náhrady nákladů sporných řízení danou ustanovením § 142 OSŘ a úpravou pro část nesporných řízení, která lze zahájit i bez návrhu. Není pochyb, že nejbližší s ohledem na povahu věci je úprava vyplývající z ustanovení § 146 odst. 1 písm. a) OSŘ. Proto za analogického užití tohoto ustanovení bude třeba při rozhodování o náhradě nákladů řízení ve věcech nesporných, která lze zahájit jen na návrh, vycházet z toho, že žádný z účastníků nemá na náhradu nákladů takového řízení právo, ledaže by okolnosti případu přiznání náhrady odůvodňovaly.

Zcela speciální úpravu obsahuje řízení o způsobilosti k právním úkonům (§ 186 až § 191 OSŘ). Náklady tohoto řízení platí stát. Neplatí však náklady právního zastoupení, s výjimkou případů uvedených v § 30 odst. 2 OSŘ. Lze-li to spravedlivě žádat, přizná soud státu náhradu nákladů proti tomu, o jehož způsobilost k právním úkonům v řízení šlo (§ 191 odst. 1 OSŘ). Ten, kdo podá zjevně bezdůvodný návrh na zbavení nebo omezení způsobilosti k právním úkonům, je povinen nahradit újmy, které vyšetřovanému, jeho zástupci, opatrovníkovi pro řízení a státu řízením vznikly (§ 191 odst. 2 OSŘ). Újmou je v tomto případě myšlena škoda způsobená v souvislosti s návrhem na zbavení způsobilosti k právním úkonům, která vznikla nejenom vyšetřovanému, ale i dalším osobám zákonem vymezeným (zástupci vyšetřovaného, opatrovníkovi, který byl vyšetřovanému pro toto řízení ustanoven a také státu).⁸⁵

6. 3. Separace nákladů řízení

Separace nákladů řízení je právní institut, který může soud, v případě splnění zákonem předvídaných okolností, použít jak v řízeních sporných, tak i nesporných. Slovo „*separace*“ znamená *oddělení* nebo *izolace*. Jde tedy o oddělení určité části nákladů od jejich celku. Jak již bylo v předchozím výkladu uvedeno, jedná se o projev zásady zavinění, popřípadě náhody a svůj zákonný základ má v ustanovení § 147 OSŘ. Zde je v prvním odstavci stanoveno, že soud může účastníku nebo jeho zástupci uložit,

⁸⁴ srov. Knapp, V. *Teorie práva*, 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 1995, s. 172

⁸⁵ srov. Doležilek J. in Drápal, L., Bureš, J. a kol. *Občanský soudní řád I. § 1 až 200za. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 1411

aby hradili náklady řízení, které by jinak nebyly vznikly, jestliže je způsobili svým zaviněním nebo jestliže tyto náklady vznikly náhodou, která se jim přihodila. Možnost soudu uložit povinnost hrazení zaviněných nákladů nepostihuje pouze účastníky řízení, ale dle druhého odstavce § 147 OSŘ se vztahuje také na osoby zúčastněné na řízení. Soudu je totiž dovoleno uložit svědkům, fyzickým osobám uvedeným v § 126a OSŘ (statutárním orgánům právnických osob), znalcům, tlumočnickům nebo těm, kteří při dokazování měli nějakou povinnost, jestliže zavinili náklady řízení, které by jinak nebyly vznikly, aby je nahradili účastníkům. Tyto osoby není ovšem možno tímto způsobem sankcionovat za náklady vzniklé náhodou.

Pokud v řízení uvedená situace nastane, je povinností soudu o takto vzniklých nákladech rozhodnout a oddělit jejich úhradu od nákladů, které jsou hrazeny podle zásady úspěchu ve věci. Soud o separaci nákladů může rozhodnout samostatným usnesením již v průběhu řízení, popřípadě též až v rozhodnutí, jímž se řízení končí.⁸⁶

Účelem výše uvedené úpravy je bezesporu snaha zákonodárce motivovat účastníky řízení i osoby zúčastněné na řízení k takovému chování, které bude v souladu se zásadou procesní ekonomie. Soud tedy svým způsobem sankcionuje jednání, které způsobuje průtahy v řízení a jeho zdražování.⁸⁷

K problematice zaviněného vzniku nákladů vyjádřil své stanovisko Ústavní soud ČR. Uvedl, že použitý termín „zavinění“ nelze interpretovat v doslovném jazykovém smyslu, ale ve vztahu příčinné souvislosti, kdy příčinou je chování účastníka řízení, eventuálně též náhoda, a důsledkem je vznik nákladů druhého (dalšího) účastníka.⁸⁸

Příkladem zaviněného jednání účastníka, které má za následek separaci nákladů, může být případ, kdy se účastník bez omluvy nedostaví k jednání, které z tohoto důvodu muselo být odročeno například proto, že při něm měl být vyslechnut jako účastník řízení. Z judikatury lze poukázat na případ, kdy žalovaný, který v průběhu řízení uhradil požadovanou peněžní částku, má proti žalobci právo na náhradu těch nákladů řízení, které mu vznikly prodlením žalobce se zpětvzetím žaloby.⁸⁹

⁸⁶ srov. Javůrková, N. in David, L., Ištváněk, F., Javůrková, N., Kasíková, M., Lavický, P. a kol. *Občanský soudní řád. Komentář*. I. díl. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2009, s. 650

⁸⁷ Steiner, V. *Občanské právo procesní v teorii a praxi*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1975, s. 412

⁸⁸ usnesení Ústavního soudu ČR ze dne 1. 4. 2003, sp. zn. II. ÚS 563/01

⁸⁹ usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 9. 9. 1997, sp. zn. 2 Cmo 373/95

Přímo učebnicové příklady zaviněných nákladů řízení obsahuje soudní judikatura z doby před zavedením koncentračních prvků do občanského soudního řízení, provedeným tzv. velkou novelou OSŘ (zák. č. 30/2000 Sb.), účinnou od 1. ledna 2001. Mařil-li v této době odvolatel řádný průběh odvolacího řízení tím, že argumenty, jimiž zpochybňoval správnost napadeného rozhodnutí, uplatňoval až u odvolacího jednání, bylo možno tento postup – vznikly-li v jeho důsledku ostatním účastníkům zvýšené náklady, například tím, že odvolací jednání bylo odročeno proto, aby druhá strana sporu měla možnost na odvolací námitky v přiměřeném časovém rámci reagovat – postihnout rozhodnutím ve smyslu § 147 odst. 1 OSŘ.⁹⁰

6. 4. Moderační právo soudu

Soud má v občanském soudním řízení právo zmírnit někdy příliš tvrdé dopady výroku o náhradě nákladů řízení, které by jinak byl povinen stanovit. Zmírnění neboli moderaci může soud použít na základě ustanovení § 150 OSŘ v případě, existují-li pro takový postup důvody hodné zvláštního zřetele. Potom soud výjimečně nemusí náhradu nákladů řízení zcela nebo zčásti přiznat.

Moderační právo soudu je možné brát jako jakousi pomůcku, která mu dovoluje vydat takový výrok o nákladech řízení, který by byl konformní s finanční, respektive sociální situací stran případně i s povahou řešené věci. Jelikož oproti rozhodnutí o osvobození od soudních poplatků neexistuje žádný obdobný právní institut, který by se vztahoval na hrazení nákladů řízení mezi stranami navzájem a vzhledem k tomu, že soud zásadně při rozhodování o náhradě nákladů řízení nepřihlíží k poměrům účastníků a může tedy v případě neúspěchu uložit povinnost hradit náklady řízení také tomu z účastníků, který byl osvobozen od placení soudních poplatků, je moderační právo soudu významným prostředkem ke spravedlivému rozhodování v oblasti nákladů řízení.⁹¹

Jak vyplývá z ustanovení § 150 OSŘ, soud nemusí náhradu nákladů přiznat buď vůbec, anebo ji může nepřiznat jen v určité části. Hlediskem pro konkrétní rozhodnutí bude vždy uvážení soudu, zda a do jaké míry existují důvody hodné zvláštního zřetele.

⁹⁰ usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 27. 5. 1999, sp. zn. 20 Cdo 987/1999

⁹¹ srov. Češka Zdeněk a kol., *Občanské právo procesní*. Praha: 1989, Panorama, str. 279

Stejně jako každé jiné rozhodnutí soudu o právech a povinnostech stran, i rozhodnutí o užití moderačního práva by mělo být náležitě odůvodněno.

Důvodem hodným zvláštního zřetele, jak bylo již uvedeno, mohou být důvody majetkové a sociální. Ustanovení § 150 OSŘ však nemá sloužit ke zmírňování majetkových rozdílů mezi procesními stranami, ale k řešení situace, v níž je nespravedlivé, aby ten, kdo důvodně hájil svá porušená nebo ohrožená práva nebo právem chráněné zájmy, obdržel náhradu nákladů, které při této činnosti účelně vynaložil. Rozhodnutí, v souladu s nímž si ten, kdo v řízení uspěl, také ponese sám své náklady, se proto bude spravedlivým jevit především s ohledem na existenci okolností souvisejících s předprocesním stadiem sporu, s chováním účastníků v tomto stadiu, s okolnostmi uplatnění nároku a podobně.⁹² Tak například co se povahy řízení a okolností projednávané věci týká, byla důvodem odepření náhrady nákladů řízení podle § 150 OSŘ následující skutečnost: v řízení o úpravě užívání společné věci bylo rozhodnuto o výlučném užívání společné věci jedním spoluvlastníkem, který ostatním spoluvlastníkům v užívání společné věci bránil a za užívání nad rámec jeho spoluvlastnického podílu neposkytoval žádnou náhradu. I když v řízení uspěl, právě tyto okolnosti uznal Ústavní soud jako důvod pro odepření náhrady nákladů řízení.⁹³

Vrchní soud v Praze v jiném případě judikoval, že nelze spravedlivě žádat na žalobci, aby hradil náklady řízení vzniklé tím, že správní úřad udělil k zastupování plnou moc advokátovi, jelikož povinnost správního úřadu jím vydané rozhodnutí hájit u soudu proti správní žalobě představuje samozřejmou součást povinností plynoucích z běžné správní agendy, k níž je úřad personálně i finančně ze státního rozpočtu vybavován.⁹⁴

Z uvedeného je tady zřejmé, že zákon vymezuje dva okruhy důvodů pro možnost mimořádného postupu podle ustanovení § 150 OSŘ. Jednak jsou to důvody spočívající v poměrech účastníků řízení, přičemž nelze jen jednostranně hodnotit tyto poměry u účastníka, v jehož prospěch má být podle § 150 OSŘ rozhodnuto, ale je třeba postupovat vyváženě a hodnotit poměry obou stran tak, aby dosažení spravedlnosti ve vztahu k jednomu z účastníků ve svém výsledku nepředstavovalo nepříznivý a dokonce nespravedlivý zásah u druhého účastníka řízení. Dalším okruhem důvodů mohou být

⁹² nález Ústavního soudu ČR ze dne 5. 11. 2008, sp. zn. I. ÚS 2862/07

⁹³ usnesení Ústavního soudu ČR ze dne 30. 1. 2007, sp. zn. I. ÚS 780/2006

⁹⁴ usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 30. 1. 1998, čj. 6 A 90/96-23

konkrétní okolnosti případu, tedy okolnosti takového rázu, které ospravedlňují, aby částečná nebo plná náhrada nákladů řízení nebyla některému z účastníků řízení přiznána.

Ústavní soud se v řadě nálezů zabýval problematikou nákladů řízení i jejich náhrady, a to i ve vztahu k aplikaci ustanovení § 150 OSŘ. Uvedl mimo jiné, že součástí práva na spravedlivý proces je vytvoření prostoru pro to, aby účastník řízení mohl účinně uplatňovat námitky a argumenty, které jsou způsobilé ovlivnit rozhodování soudu a s nimiž se soud musí v rozhodnutí náležitě vypořádat. Tento požadavek vyplývající v obecné rovině z práva na fair proces je třeba uplatnit při rozhodování soudu o náhradě nákladů řízení, které jsou integrální součástí soudního řízení jako celku. Jinak řečeno, z práva na spravedlivý proces vyplývá povinnost soudu vytvořit pro účastníky řízení procesní prostor k tomu, aby se vyjádřili i k eventuálnímu uplatnění moderačního práva podle § 150 OSŘ, pokud obecný soud takový postup případně zvažuje a vznášeli případná tvrzení či důkazní návrhy, které by mohly aplikaci tohoto ustanovení ovlivnit. Tato povinnost je naléhavější v rámci odvolacího řízení, kdy po přijetí rozhodnutí již účastník řízení nemá procesní nástroj, jak své námitky uplatnit, na rozdíl od rozhodnutí nalézacího soudu, kdy lze námitky vznést alespoň ex post v odvolání. Takový postup odvolacího soudu vede k situaci, kdy je účastník řízení nucen vznášet takové námitky vlastně poprvé až v řízení před Ústavním soudem, které je však ze své povahy zaměřeno na posuzování jiných skutečností, než jsou okolnosti umožňující aplikaci § 150 OSŘ a z jiných hledisek, než jsou hlediska jednoduchého práva. Dostát tomuto požadavku je pak o to důležitější v situaci, kdy účastník s ohledem na dosavadní průběh řízení očekává určitý výsledek ve věci samé, od něhož se odvíjí rozhodnutí o náhradě nákladů řízení, kdy nemohl předpokládat, že soud moderačního práva využije.⁹⁵

V uvedeném rozhodnutí Ústavního soudu je vlastně vyjádřena stará právní zásada „*audiatur et altera pars*“, tedy budiž slyšena i druhá strana.

⁹⁵ náleží Ústavního soudu ČR ze dne 6. 2. 2007, sp. zn. II. ÚS 828/06

6. 5. Náhrada nákladů státu

Specifické postavení v úpravě náhrady nákladů řízení zaujímá právo státu na náhradu nákladů řízení, které platil za účastníky, pokud u nich nejsou předpoklady pro osvobození od soudních poplatků (§ 148 odst. 1 OSŘ). Je totiž třeba rozlišovat náhradu nákladů státu, pokud byl stát účastníkem řízení a náhradu nákladů, které náleží státu za situace, kdy účastníkem řízení nebyl. Na první případ dopadá předchozí výklad. Na případ druhý, kdy stát nebyl účastníkem řízení a za účastníky určité náklady v průběhu řízení platil, dopadá úprava vyplývající z ustanovení § 148 odst. 1 OSŘ.

Již bylo uvedeno v kapitole 5. 2., že v některých případech stát přebírá za účastníky povinnost zaplatit náklady řízení, tedy tyto náklady vlastně stát dočasně zálohuje (§ 140 odst. 2, 3 a § 141 odst. 2 OSŘ). Avšak stejně jako mezi účastníky navzájem, i mezi státem a účastníkem, jehož náklady stát dočasně zálohoval, dochází nebo může docházet k hrazení nákladů řízení. Takováto situace nastává samozřejmě nejčastěji ve sporných řízeních. Účastníkem, který má povinnost nahradit státu náklady řízení je ten, který je podle výsledků řízení povinen nahradit náklady řízení také druhému účastníkovi.⁹⁶ Pokud v řízení došlo k situaci, kdy každá ze sporných stran měla částečný úspěch (70% : 30%), hradí náklady státu oba účastníci podle poměru úspěchu ve věci. Zde se tedy neodečítá neúspěch od úspěchu, protože nejde o náhradu nákladů řízení ve vztahu mezi účastníky, ale o náhradu, kterou jsou účastníci povinni poskytnout dalšímu subjektu, tedy státu.

V řízení nesporných je posuzování úspěchu ve věci mnohem složitější, dokonce se dá říci problematické a je proto nutné komplexně posuzovat druh řízení, jeho průběh, včetně návrhů účastníků a samozřejmě i jeho výsledek.

V řízení o dědictví jsou účastníci, u kterých nejsou předpoklady pro osvobození od soudních poplatků, povinni nahradit státu náklady řízení, které platil, podle poměru svých dědických podílů, které představují výsledek dědického řízení. Pro povinnost k náhradě těchto nákladů není rozhodující, zda účastník nabyl z dědictví věc, se kterou byly tyto náklady spojeny (např. zda nabyl předměty, za jejichž ocenění znaleckým posudkem stát uhradil znalci znalečné). Nabývají-li dědici jen část dědictví a připadá-li

⁹⁶ rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 24. 9. 1976, sp. zn. 1 Cz 70/1976

zbývající část dědictví státu podle § 462 OZ, hradí dědici státu jen odpovídající poměrnou část těchto nákladů.⁹⁷

Z ustanovení § 148 odst. 1 OSŘ vyplývá, že stát nemá v žádném případě nárok na náhradu nákladů řízení proti účastníku, který splňuje předpoklady pro osvobození od soudních poplatků. O osvobození od soudních poplatků bylo již pojednáno v kapitole 4. 2. 1. Z dikce zákona vyplývá, že na rozdíl od osvobození od soudních poplatků, které soud přizná pouze na návrh, musí se při rozhodování o náhradě nákladů státu podmínkami osvobození od soudních poplatků zabývat ex officio, tedy povinně. Dalšími osobami, na kterých stát nemůže požadovat náhradu nákladů řízení, jsou osoby, kvůli kterým stát vynaložil náklad, aby mohly jako účastníci jednat ve své mateřštině, či aby byly schopny se dorozumět v řízení některým z komunikačních systémů neslyšících a hluchoslepých osob.⁹⁸ Povinnost státu nést tyto náklady vyplývá z ustanovení § 18 OSŘ.

Pro ucelenost výkladu je nutné dodat, že § 148 obsahuje ve svém druhém odstavci také úpravu separace nákladů vzniklých státu zaviněně jednáním svědků, fyzických osob uvedených v ustanovení § 126a OSŘ, znalců, tlumočnicků nebo těch, kteří při dokazování měli nějakou povinnost. V podstatě jde o totožnou úpravu s ustanovením § 147 odst. 2 OSŘ, jehož výklad je obsažen v kapitole 6. 3.

⁹⁷ usnesení Městského soudu v Praze ze dne 21. 10. 2008, sp. zn. 24 Co 251/2008

⁹⁸ srov. Putna M. in Drápal, L., Bureš, J. a kol. *Občanský soudní řád I. § 1 až 200za. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 997

7. Rozhodování o nákladech řízení

Rozhodování soudu o nákladech řízení tvoří poměrně širokou oblast dílčích otázek a problémů.

O většině z nich již bylo pojednáno v předchozích kapitolách. Jedná se tedy například o osvobození od soudních poplatků (§ 138 OSŘ), o výši znalečného, tlumočného a svědečného (§ 139 odst. 4 OSŘ), o výši odměny za zastupování advokátem nebo notářem v rámci jeho zvláštního oprávnění anebo patentovým zástupcem v rozsahu jeho zvláštního oprávnění (§ 151 odst. 2 OSŘ), o uložení povinnosti složit zálohu na důkaz (§ 141 odst. 1 OSŘ) a rozhodování o hrazení nákladů řízení (§§ 142 až 150 OSŘ).

Problematiku rozhodování o nákladech řízení, jak je zapracována pod stejnou marginální rubrikou v ustanovení § 151 a § 151a OSŘ, je třeba ještě blíže vymezit. V této souvislosti je nutné zabývat se řešením řady dalších otázek, jako je povaha a forma vydávaného rozhodnutí, obsazení soudu při rozhodování o nákladech řízení, časové vymezení takového rozhodování, způsob rozhodování s vazbou na procesní aktivitu nebo pasivitu účastníků řízení, možnost opravných prostředků a podobně. Z hlediska úplnosti výkladu nelze pominout ani to, že se rozhodování o náhradě nákladů řízení týká nejen soudu prvního stupně, ale i soudu odvolacího, dále pak řízení vykonávacího (exekučního), řízení o mimořádných opravných prostředcích a případně i dalších, jako je řízení podle části páté OSŘ. S ohledem na povahu a rozsah práce již do této kapitoly nebyl zařazen výklad o nákladech insolventního řízení, řízení před rozhodci, ani o nákladech soudního řízení správního.

Základní procesní otázkou je, kdo a v jakém složení o nákladech řízení rozhoduje. Vzhledem k procesnímu charakteru těchto rozhodnutí přicházejí v úvahu celkem tři možnosti.

Především rozhodnutí o nákladech řízení vydává *soud v takovém složení, ve kterém je povolán rozhodnout ve věci samé*.⁹⁹ Znamená to tedy, že pokud ve věci samé rozhoduje samosoudce, rozhoduje také o nákladech řízení. Ve věci samé rozhoduje samosoudce v případech vymezených v ustanovení § 36a OSŘ.

⁹⁹ Štajgr, František, a kol. *Občanské právo procesní*. 1. Vyd. Praha: Orbis, 1964, s. 297

Pokud zákon ukládá, aby o věci samé rozhodl senát, měl by také o nákladech řízení rozhodnout senát, a to ve stejném složení jako o věci samé. Řízení, ve kterých jedná a rozhoduje senát a způsob, jakým senát rozhoduje, vymezují ustanovení §§ 36 až 37 OSŘ. Senát však rozhoduje o nákladech řízení pouze v případě, že občanský soudní řád neukládá o určitých otázkách rozhodnout pouze předsedovi senátu (např. určení výše nákladů - § 151 odst. 4 OSŘ, rozhodnutí o složení zálohy na důkaz - § 141 odst. 1 OSŘ, nebo rozhodování o tlumočném, svědečném a znalečném - § 139 odst. 4 OSŘ). Pravidlem tedy je, že senát rozhoduje pouze o povinnosti k náhradě nákladů řízení, a to vždy jen za předpokladu, že je povolán rozhodnout ve věci samé.

Druhou možností tedy je, že o nákladech řízení rozhoduje *předseda senátu*. Ten rozhoduje v případech, kdy mu to výslovně ukládá občanský soudní řád. Předseda senátu tedy rozhoduje o přiznání a odejmutí osvobození od soudních poplatků (§ 138 OSŘ), o svědečném, znalečném a tlumočném (§ 139 odst. 4 OSŘ), o povinnosti složit zálohu na důkaz (§ 141 odst. 1 OSŘ) a také o konkrétní výši nákladů v písemném vyhotovení rozhodnutí (§ 151 odst. 4 OSŘ).

Poslední možností je, že o nákladech řízení rozhodne *vyšší soudní úředník nebo asistent soudce*. Je tomu tak proto, že občanský soudní řád ve svém zmocňovacím ustanovení § 38a umožňuje, aby v některých věcech mohl samostatně rozhodovat vyšší soudní úředník. Toto ustanovení se však nezmiňuje o asistentovi soudce. Jeho oprávnění lze nalézt v ustanovení § 36a zákona č. 6/2002 Sb., o soudech a soudcích, konkrétně v odstavci pátém, kde je stanoveno oprávnění asistenta soudce k tomu, aby se podílel na rozhodovací činnosti soudu v rozsahu stanoveném zvláštním právním předpisem pro vyšší soudní úředníky. Na postavení asistenta soudce se proto přiměřeně použijí ustanovení upravující postavení vyšších soudních úředníků. Zvláštním právním předpisem, na který odkazuje ustanovení § 38a OSŘ a 36a zákona o soudech a soudcích, je zákon č. 121/2008 Sb. o vyšších soudních úřednících a vyšších úřednících státního zastupitelství a o změně souvisejících zákonů. V tomto zákoně jsou upraveny úkony a rozhodnutí, které může provádět vyšší soudní úředník, popř. asistent soudce.

Tyto soudní osoby mají tedy co do nákladů řízení oprávnění rozhodovat o složení zálohy na důkaz a o vrácení složené zálohy na důkaz (§ 10 odst. 3 písm. d) ZVSU), o soudních poplatcích, včetně rozhodování o osvobození od povinnosti platit soudní poplatek, rozhodování o zastavení řízení z důvodu nezaplacení soudního poplatku a

zrušení uvedeného rozhodnutí, s výjimkou případů, kdy uložení povinnosti zaplatit poplatek souvisí s rozhodnutím ve věci samé (§ 10 odst. 3 písm. e) ZVSU), o svědečném, znalečném a tlumočném (§ 10 odst. 3 písm. k) ZVSU) a také o dalších otázkách, týkajících se nákladů řízení, o nichž se nerozhoduje v rozhodnutí, kterým se řízení končí (§ 10 odst. 3 písm. l) ZVSU). Kromě toho ještě nelze pominout oprávnění justičních čekatelů nebo administrativních pracovníků soudu vyplývající z ustanovení § 374 odst. 1 OSŘ s vazbou na ustanovení § 6 odst. 2 JŘS. Konečně nelze pominout ani rozhodování notáře jako soudního komisaře o nákladech dědického řízení (§ 38 OSŘ) a rozhodování soudního exekutora o nákladech exekučního řízení a nákladech exekuce podle EŘ.

Veškerá rozhodnutí o nákladech řízení se řadí mezi tzv. *rozhodnutí nemeritorní*. Je tomu tak proto, že náklady řízení nikdy nejsou vlastním nárokem a vznikají až v průběhu řízení při projednávání tohoto nároku. Mají tedy do jisté míry ve vztahu k předmětu řízení akcesorickou povahu.

7. 1. Rozhodování o nákladech řízení před soudem prvního stupně

O povinnosti k náhradě nákladů řízení rozhoduje soud zásadně bez návrhu (*ex officio*), a to zpravidla v rozhodnutí, kterým se řízení končí. Z toho vyplývá, že o nákladech řízení soud rozhodne i tehdy, jsou-li účastníci v tomto směru pasivní. Končí-li řízení rozsudkem, je součástí jeho výrokové části taktéž výrok o povinnosti k náhradě nákladů řízení, popř. výrok, že žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů řízení (§ 155 odst. 1 OSŘ). Stejně tak, končí-li řízení vydáním usnesení, je jeho součástí rovněž výrok o nákladech řízení. Z tohoto hlediska není důležité, zda řízení končí vydáním usnesení ve věci samé nebo usnesení, jímž se řízení zastavuje. Taktéž rozhodnutí soudu ve formě platebního rozkazu nebo směnečného (šekového) platebního rozkazu musí obsahovat výrok o nákladech řízení.

Není nezbytně třeba, aby konečné rozhodnutí obsahovalo úplný výrok o nákladech řízení, tedy výrok o tom kdo, komu, v jaké výši a v jaké lhůtě má povinnost náhradu nákladů poskytnout. V rozhodnutí, kterým se řízení končí, musí soud rozhodnout alespoň o základu náhrady nákladů řízení. Musí tedy určit, zda má některý z účastníků právo na náhradu nákladů řízení a pokud ano, tak také stanovit, kdo, vůči

komu a v jakém rozsahu je povinen náklady nahradit. Konkrétní výši nákladů řízení může soud určit až v písemném vyhotovení rozhodnutí (§ 151 odst. 4 OSŘ). V praxi je tento postup využíván zejména v situacích, kdy při vydání rozhodnutí, jímž se řízení končí, není např. známo, v jaké výši účastníkům, státu či jiným subjektům procesního vztahu vzniknou náklady řízení, nebo kdy určení odměny s ohledem na rozsah jednotlivých nákladů a komplikovaný způsob výpočtu celkové náhrady by zcela zbytečně oddalovalo rozhodnutí ve věci samé.¹⁰⁰

Ačkoliv má soud povinnost na základě ustanovení § 151 odst. 1 OSŘ rozhodnout o náhradě nákladů řízení z úřední povinnosti, není tím nikterak omezena možnost, aby se účastník vzdal svého práva na náhradu nákladů řízení. Může tak učinit písemným prohlášením adresovaným soudu nebo ústně do protokolu. Pokud se tak stane, soud se dále nezabývá náklady řízení toho z účastníků, který se práva na jejich náhradu vzdal. Nemusí-li soud rozhodnout o přiznání náhrady nákladů jiného účastníka, rozhodne tak, že žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů řízení.¹⁰¹ Nestačí však pouhé prohlášení, že účastník náklady řízení neúčtuje či nepožaduje. Nárok na náhradu nákladů řízení je institutem procesního práva a vzniká až soudním rozhodnutím. Nelze proto ještě před skončením řízení, kdy není o nároku na náhradu rozhodnuto, použít ustanovení § 574 OZ o vzdání se práva. Přesto je však třeba, aby takový projev před vydáním rozhodnutí byl jednoznačný, nezpochybnitelný a tomu odpovídá prohlášení účastníka, že se *práva na náhradu nákladů řízení vzdává*. Obdobný procesní postup bude platit i za situace, kdy žádnému z účastníků v řízení náklady nevznikly. Ani v takovém případě nelze výrok o náhradě nákladů řízení pominout a je třeba rozhodnout, že se žádnému z účastníků právo na náhradu nákladů řízení nepřiznává.

Případem, kdy soud o nákladech řízení rozhoduje již v průběhu řízení, je rozhodování o náhradě nákladů řízení, které vznikly zaviněným jednáním nebo náhodou, která se přihodila některému z účastníků nebo jeho zástupci, podle ustanovení § 147 odst. 1 OSŘ nebo zaviněným jednáním podle ustanovení § 147 odst. 2 OSŘ a § 148 odst. 2 OSŘ. V takových případech soud rozhodne zpravidla ihned, jakmile tyto náklady vzniknou (§ 151 odst. 1 OSŘ).

¹⁰⁰ usnesení Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 17. 2. 2004, sp. zn. 10 Co 858/2004

¹⁰¹ usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 27. 12. 1972, sp. zn. 3 Co 1009/1972

Ještě v průběhu řízení může nastat procesní situace, kdy takové řízení končí jen pro některého z účastníků. Je tomu tak např. v souvislosti se zpětvzetím žaloby proti některému z více žalovaných, kteří vystupují v řízení jako samostatní společníci (§ 91 odst. 1 OSŘ). O obdobnou situaci půjde i v případě záměny účastníků řízení (§ 92 odst. 2 OSŘ). Za takového stavu je rovněž třeba rozhodnout o náhradě nákladů řízení ještě před jeho ukončením právě ve vztahu k tomu z účastníků, pro něhož řízení končí. Tento závěr se však netýká změny účastníků podle ustanovení § 107 OSŘ, protože u změny jde o stav, kdy dosavadní účastník ztratil způsobilost být účastníkem řízení a v případě takové ztráty mu nelze přiznat náhradu nákladů řízení a ani ho k náhradě nákladů nelze odsoudit. O nákladech řízení se proto v časové souvislosti se změnou účastníka nerozhoduje. Stejně pak platí i pro změnu účastníka podle ustanovení § 107a OSŘ. Zde sice dosavadní účastník neztrácí způsobilost být účastníkem řízení, ale v rámci přechodu nebo převodu práva či povinnosti na jiný subjekt došlo v případě souhlasu soudu s takovým nástupnictvím k přechodu všech procesních práv a povinností z dosavadního na nového účastníka. O náhradě nákladů řízení bez znalosti jeho výsledku by vlastně ve stadiu takového procesního nástupnictví nešlo vůbec rozhodnout.

Předseda senátu soudu prvního stupně, popřípadě samosoudce, rozhoduje v průběhu řízení také o jiných, dílčích procesních otázkách, které se týkají nákladů řízení. Jde zejména o přiznání a odejmutí osvobození od soudních poplatků (§ 138 OSŘ), o přiznání a výši svědečného, znalečného a tlumočného (§ 139 odst. 4 OSŘ) a o povinnosti složit zálohu na důkaz (§ 141 odst. 1 OSŘ). V takových případech rozhodne formou usnesení.

Je-li výrok o nákladech řízení součástí rozhodnutí, jímž se řízení v prvním stupni končí, pak se suspenzivní účinky odvolání směřujícího jen do výroku hlavního dotýkají i výroku o nákladech řízení. Ve vztahu k hlavnímu výroku jde totiž vždy o výrok závislý (§ 212 písm. b) OSŘ), takže nemůže samostatně nabýt právní moci. Naopak podle úpravy dané ustanovením § 206 odst. 3 OSŘ mimo jiné platí, že právní moc ostatních výroků není dotčena tehdy, jestliže odvolání směřuje pouze proti výroku o nákladech řízení. Znamená to, že odvoláním lze samostatně napadnout jen výrok o nákladech řízení a suspenzivní účinky takového odvolání se pak dotýkají jen tohoto výroku.

Odvoláním se lze samostatně bránit také výroku o nákladech řízení v platebním rozkazu nebo směnečném (šekovém) platebním rozkazu (§ 174 odst. 2 OSŘ a § 175 odst. 6 OSŘ). Z práva odvolání proti výroku o nákladech řízení lze dovodit výjimku, která se týká rozhodnutí v tzv. „bagatelních“ věcech, tedy věcech, kdy je rozsudkem rozhodnuto o peněžitém plnění nepřevyšujícím 10.000,- Kč (§ 202 odst. 2 OSŘ). Nepřipouští-li zákon proti takovým rozsudkům odvolání, pak je třeba dovodit, že se nepřipustnost týká všech výroků, tedy i vedlejšího výroku o nákladech řízení.¹⁰²

Vykonatelnost rozhodnutí v části týkající se nákladů řízení má vždy vazbu na jeho právní moc a to i za situace, že bylo o nákladech řízení rozhodnuto samostatným usnesením (§ 151 odst. 5 OSŘ). Tato zákonná úprava je důležitá, protože jinak by pro vykonatelnost takového usnesení platila obecná úprava vyplývající z ustanovení § 171 odst. 1 OSŘ. Usnesení obsahující výrok o povinnosti k náhradě nákladů řízení by pak bylo vykonatelné jeho doručením.¹⁰³ Z uvedené právní úpravy proto vyplývá požadavek na znění výroku o nákladech řízení. Vždy musí být povinnost k jejich náhradě stanovena s vazbou na určitou lhůtu počítanou od právní moci rozhodnutí.

7. 1. 1. Rozhodování o výši nákladů řízení

Při rozhodování o nákladech řízení musí nejdříve soud posoudit, který z účastníků a případně v jakém rozsahu má právo na náhradu nákladů řízení. Následně, pokud soud některému z účastníků řízení hodlá přiznat plnou nebo částečnou náhradu nákladů řízení, musí také posoudit jejich konkrétní výši. Určité zásady, kterými se soud při určování výše nákladů řídí, jsou obsaženy v ustanovení § 151 odst. 2 OSŘ. Nacházejí se zde pravidla o určování výše odměny za zastupování, o výpočtu náhrady DPH a další. Vymezení jednotlivých druhů nákladů řízení a způsobu výpočtu jejich výše obsahuje kapitola čtvrtá.

Ustanovení § 151 odst. 2 OSŘ stanoví pro rozhodování o náhradě nákladů řízení výši odměny za zastupování advokátem nebo notářem v rámci jeho oprávnění stanoveného zvláštním právním předpisem anebo patentovým zástupcem v rozsahu jeho

¹⁰² srov. Javůrková, N. in David, L., Ištváněk, F., Javůrková, N., Kasíková, M., Lavický, P. a kol. *Občanský soudní řád. Komentář*. II. díl. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2009, s. 1076, 1077

¹⁰³ Putna, M. in Drápal, L., Bureš, J. a kol. *Občanský soudní řád I. § 1 až 200za. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 1014

oprávnění stanoveného zvláštními právními předpisy podle sazeb stanovených paušálně pro řízení v jednom stupni podle zákona 484/2000 Sb. Jde-li však o přiznání náhrady nákladů řízení podle § 147, § 149 odst. 2 nebo odůvodňují-li to okolnosti případu, postupuje se podle ustanovení zvláštního právního předpisu o mimosmluvní odměně, tedy podle vyhlášky č. 177/1996 Sb. (AT). Bližší výklad obsahuje podkapitola 4. 6.

Náhrada za daň z přidané hodnoty se určuje z odměny za zastupování, z náhrad, z odměny notáře za provedené úkony soudního komisaře a z jeho hotových výdajů podle sazby daně z přidané hodnoty, která je stanovena v zákoně č. 235/2004 Sb. Bližší výklad obsahuje podkapitola 4. 7.

Způsob výpočtu výše náhrady hotových výdajů je obsažen v podkapitole 4. 1., způsob náhrady ušlé mzdy (platu) v podkapitole 4. 3. a způsob výpočtu výše odměny znalce za vypracovaný znalecký posudek v podkapitole 4. 4.

Kromě postupu podle ustanovení § 147 a § 149 odst. 2 OSŘ, kdy se určuje výše odměny advokáta podle vyhlášky č. 177/1996 Sb. a nikoliv paušální částkou podle vyhlášky č. 484/2000 Sb., stanoví § 151 odst. 2 OSŘ, že je tomu tak i tehdy, odůvodňují-li to okolnosti případu. Tyto okolnosti případu již zákon blíže nevymezuje. Proto je třeba zabývat se tím, co lze za takové okolnosti považovat.

Literatura vychází z toho, že v konkrétním případě se může jevit jako neodpovídající povaze řízení, jeho délce, náročnosti poskytnutých právních služeb, stanovení výše odměny za zastupování advokátem podle sazeb upravených paušálně pro řízení v jednom stupni. K zamezení případných tvrdostí se soudu umožňuje, aby výjimečně výši odměny za zastupování advokátem stanovil podle sazeb uvedených v právním předpisu o mimosmluvní odměně, odůvodňují-li to okolnosti případu. Takovými okolnostmi případu však nemůže být případná jednoduchost určitého druhu sporu nebo jiných právních věcí.¹⁰⁴ Těmto závěrům odpovídá i stanovisko občanskoprávního a obchodního kolegia NS, podle něhož při určování odměny za zastupování advokátem nebo notářem nejsou důvodem pro postup podle ustanovení zvláštního právního předpisu o mimosmluvní odměně okolnosti, že advokát činil v řízení úkony formou automatizovaných výstupů a podání, že spor je veden o nízkou částku, že projednávaná věc není právně složitá nebo náročná, že řízení bylo krátké, že

¹⁰⁴ Putna, M. in Drápal, L., Bureš, J. a kol. *Občanský soudní řád I. § 1 až 200za. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 1011

se jedná o obdobné žaloby, nebo že nároky mohly být uplatněny jednou žalobou, anebo jiné typové charakteristiky věci, nýbrž jen konkrétní (individuální) okolnosti případu. Okolností, jež je důvodem pro postup podle ustanovení zvláštního právního předpisu o mimosmluvní odměně, může být například to, že v řízení bylo bez zavinění toho, komu náhrada nákladů řízení přísluší, učiněno neobvykle mnoho úkonů právní služby, nebo že náklady vznikly náhodou, která se účastníku přihodila.¹⁰⁵ Uvedené stanovisko bylo reakcí na opačné rozhodování řady soudů prvního i druhého stupně, které okolnosti případu odůvodňující použití AT pro stanovení výše odměny za zastupování spatřovaly v tom, že advokát činil v řízení úkony formou automatizovaných výstupů (formulářové žaloby), že šlo o věc jednoduchou, odborně nenáročnou i v tom, že řízení trvalo krátkou dobu.

Soudy nižších stupňů se patrně i nadále přes uvedené sjednocující stanovisko NS snaží zmírňovat určité dopady nákladového výroku pro neúspěšného účastníka aplikací AT místo přiznání paušální náhrady nákladů řízení za zastoupení advokátem dle vyhlášky č. 484/2000 Sb. Obvodní soud pro Prahu 2 v rozsudku použil argumentaci nepřiměřenosti nákladů řízení k předmětu sporu a poukázal i na nařízení Evropského Parlamentu a Rady (ES) č. 861/2007, kterým se zavádí evropské řízení o drobných nárocích, závazné pro ČR od 1. 1. 2009.¹⁰⁶ I když se toto nařízení vztahuje pouze na příhraniční spory, obsahuje obecnou právní zásadu přiměřenosti nákladů k předmětu sporu. Touto věcí se zabýval Ústavní soud ČR, který odmítl ústavní stížnost směřující právě jen do nákladového výroku. I když tak učinil především proto, že neshledal „silné“ důvody pro zásah, když postup soudu nevybočil z ústavně zaručených základních práv či svobod, přesto lze ve srovnání s NS dovodit určitou jeho větší „benevolenci“ ke zvolenému postupu.¹⁰⁷

Určitá nepřiměřenost nákladů řízení daná odměnami za zastupování advokáty vyústila v širší diskusi o jejich výši. Předmětem diskuse jsou i odměny soudních exekutorů. Je nepochybně třeba uvažovat nad tím, zda je přiměřené, aby náklady sporu, jehož předmětem je nízký finanční obnos a často jde o spor nenáročný, skutkově i právně jednoduchý, mnohonásobně převyšovaly jistinu. Je-li např. veden spor o úhradu částky 500,- Kč, paušální odměna advokáta za zastupování podle vyhlášky č. 484/2000

¹⁰⁵ stanovisko občanskoprávního a obchodního kolegia NS ČR ze dne 5. 10. 2008, sp. zn. Cpjn 201/2008

¹⁰⁶ rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 2 ze dne 18. 5. 2011, č. j. 52C 138/2010 - 29

¹⁰⁷ usnesení Ústavního soudu ČR, ze dne 30. 8. 2011, sp. zn. I. ÚS 2210/11
usnesení Ústavního soudu ČR, ze dne 2. 6. 2011, sp. zn. I. ÚS 1560/11

Sb. činí 4.500,- Kč, tedy devítinásobek jistiny. Podle AT při běžných třech úkonech právní služby by odměna advokáta činila 900,- Kč, tedy ani ne dvojnásobek jistiny. Vše je ovšem dáno sazbami stanovenými vyhláškou č. 484/2000 Sb., které byly podstatně navýšeny novelou provedenou vyhláškou č. 277/2006 Sb., účinnou od 1. 9. 2006. K navýšení sazeb uvedenou novelou došlo v rozmezí od 20% do 50%.

7. 1. 2. Rozhodování o odměně notáře jako soudního komisaře

Řízení o projednání dědictví neprovádí soudce, ale notář na základě pověření soudu jako soudní komisař. Proto mu za tuto činnost náleží odměna (§ 38 odst. 1 OSŘ). Paragraf 151a OSŘ stanoví, že o odměně notáře, hotových výdajích a případně i náhradě za DPH bude rozhodnuto v usnesení, kterým se řízení o projednání dědictví končí. Výše odměny vyplývá z vyhlášky č. 196/2001 Sb. a je stanovena v závislosti na ceně zůstavitelova majetku. Jde o majetek, který se stal předmětem řízení o dědictví. Jeho cenu tvoří obvyklá cena věcí, práv a jiných majetkových hodnot ke dni smrti zůstavitele.¹⁰⁸ Jak vyplývá z ustanovení § 140 odst. 3 OSŘ, odměnu notáře, jeho hotové výdaje a případně DPH platí dědic, který nabyl dědictví. Je-li dědiců několik, platí je podle vzájemných poměrů čisté hodnoty jejich dědických podílů. V ostatních případech, tedy např. při zastavení řízení, platí tyto náklady stát. Ve vztahu mezi účastníky dědického řízení se však při rozhodování o náhradě nákladů postupuje podle ustanovení § 146 odst. 1 písm. a) OSŘ. Jde totiž o řízení, které lze zahájit i bez návrhu.

7. 2. Rozhodování o nákladech odvolacího řízení

Při rozhodování soudu o nákladech odvolacího řízení se přiměřeně užije všech pravidel a procesních institutů, které platí pro prvoinstanční řízení, jak byly uvedeny v předchozím výkladu (§ 224 odst. 1 OSŘ). Platí zde tedy stejné zásady ohledně placení nákladů řízení (zásada zájmová) i ohledně hrazení nákladů řízení (zásada úspěchu a zásada zavinění) a přiměřeně se při rozhodování užijí všechna ustanovení od § 137 OSŘ až po § 151a OSŘ.

¹⁰⁸ srov. Fiala, R. in Drápal, L., Bureš, J. a kol. *Občanský soudní řád I. § 1 až 200za. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 1256

Zvláštní úprava se týká dvou okruhů případů. Jde o situaci, kdy soud druhého stupně sám rozhoduje o nákladech řízení včetně posouzení, které náklady do tohoto rozhodnutí zahrne a naopak, kdy se soud druhého stupně náklady řízení nezabývá a přenechává rozhodnout o nich jinému soudu (§ 224 odst. 2, 3 OSŘ).

Soud druhého stupně rozhoduje v odvolacím řízení o nákladech v případě, kdy sám rozhodne ve věci samé, případně kdy řízení ve věci končí bez rozhodnutí ve věci samé (např. zpětvzetí žaloby až v odvolacím řízení), nebo pokud by byl podaným odvoláním napaden jen nákladový výrok. Jde předně o situaci, kdy odvolací soud potvrdí rozhodnutí soudu prvního stupně.¹⁰⁹ V takovém případě rozhoduje odvolací soud pouze o nákladech řízení vzniklých v odvolacím řízení a o jejich náhradě rozhodne přiměřeně podle ustanovení §§ 142 až 150 OSŘ. Nelze však vyloučit ani takovou procesní situaci, kdy odvolací soud potvrdí rozhodnutí soudu prvního stupně ve věci samé a zjistí pochybení v nákladovém výroku. Pak takový chybný nákladový výrok změní. Výjimečně by mohl odvolací soud chybný nákladový výrok zrušit a pouze v tomto rozsahu věc vrátit soudu prvního stupně k dalšímu řízení, pokud by ke zrušení takového výroku byl dán některý z důvodů uvedených v ustanovení § 219a OSŘ (např. pro nepřezkoumatelnost rozhodnutí právě jen v části týkající se nákladového výroku).

Dále jde o situaci, kdy odvolací soud změní zcela nebo alespoň zčásti rozhodnutí soudu prvního stupně (§ 224 odst. 2 OSŘ). V takovém případě je povinen rozhodnout nejen o nákladech odvolacího řízení, ale také o nákladech řízení před soudem prvního stupně. Změnou rozhodnutí soudu prvního stupně ve věci samé totiž ztratil výrok tohoto soudu o nákladech řízení své opodstatnění. Odvolací soud pak musí rozhodnout jak o nákladech řízení před soudem prvního stupně, tak i o nákladech odvolacího řízení.¹¹⁰

Jen o nákladech odvolacího řízení bude rozhodnuto i v případě odmítnutí odvolání, a to přiměřeně podle ustanovení § 146 odst. 3 OSŘ a dále při zastavení odvolacího řízení přiměřeně podle ustanovení § 146 odst. 2 OSŘ nebo § 146 odst. 1 písm. c) OSŘ. Pokud by v důsledku zpětvzetí žaloby došlo ke zrušení rozhodnutí soudu prvního stupně a zastavení řízení, je třeba opět za přiměřeného užití ustanovení § 146 odst. 2 OSŘ či § 146 odst. 1 písm. c) OSŘ rozhodnout o náhradě nákladů řízení vzniklých jak před soudem prvního stupně, tak i před soudem odvolacím.

¹⁰⁹ Schelleová, I. a kol. *Civilní proces*. 1. vydání. Praha: Euroex Bohemia, a. s., 2006, s. 626

¹¹⁰ Drápal, L. in Drápal, L., Bureš, J. a kol. *Občanský soudní řád II. § 201 až 376. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 1792

Pokud však odvolací soud rozhodnutí zruší a vrátí věc soudu prvního stupně k dalšímu řízení nebo věc postoupí věcně příslušnému soudu, potom rozhodne o náhradě nákladů soud prvního stupně v novém rozhodnutí o věci (§ 224 odst. 3 OSŘ). Jde tedy o případy, kdy odvolací soud vydá rozhodnutí, kterým se řízení ve věci samé nekončí. V takovém případě odvolací soud nerozhoduje ani o nákladech řízení, které vznikly před ním a ponechá takové rozhodnutí soudu, kterému věc vrátil, popř. postoupil. Tento soud pak rozhodne podle výsledku řízení o všech nákladech, tedy o nákladech před soudem prvního stupně, nákladech před odvolacím soudem a nákladech v novém řízení, jako o jediném celku, aniž by ve svém výroku jednotlivé náklady dále odlišoval.¹¹¹

7. 3. Rozhodování o nákladech dovolacího řízení

Zákonná úprava rozhodování o nákladech dovolacího řízení je s ohledem na určitou složitost problematiky příliš strohá. Jedinou zmínku o nákladech řízení v rámci úpravy dovolacího řízení obsahuje ustanovení § 243b odst. 5 OSŘ, které však jen odkazuje na ustanovení § 224 odst. 1 OSŘ s tím, že se má použít obdobně. Z uvedeného tedy vyplývá, že veškerá zákonná úprava se omezuje na pravidlo, které stanoví, že ustanovení o nákladech řízení před soudem prvního stupně (§ 137 OSŘ až § 151a OSŘ) platí přiměřeně i pro řízení dovolací. Určitý nedostatek dané úpravy lze spatřovat v tom, že ustanovení § 243b odst. 5 OSŘ by mohlo odkazovat i na § 224 odst. 3 OSŘ a nikoli pouze na první odstavec. Z odborné literatury vyplývá, že Nejvyšší soud ČR se v rozhodování o dovolání ustanovením § 224 odst. 3 řídí, avšak musí tak činit na základě použití analogie zákona.¹¹²

Vydá-li NS v rámci řízení o dovolání rozhodnutí, kterým se řízení končí, tedy dojde-li k odmítnutí dovolání, zamítnutí dovolání nebo zastavení dovolacího řízení, rozhodne současně o náhradě nákladů dovolacího řízení přiměřeně za užití ustanovení § 142 až 150 OSŘ. Pokud však NS rozhodnutí odvolacího soudu zruší a vrátí mu věc k novému projednání, případně zruší i rozhodnutí soudu prvního stupně a vrátí věc tomuto soudu k dalšímu řízení, nebo věc postoupí věcně příslušnému soudu, resp. přikáže věc k řízení jinému odvolacímu soudu, potom o nákladech dovolacího řízení

¹¹¹ srov. Javůrková, N. in David, L., Ištváněk, F., Javůrková, N., Kasíková, M., Lavický, P. a kol. *Občanský soudní řád. Komentář*. II. díl. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2009, s. 1172

¹¹² Srov. Jakšič, V. in David, L., Ištváněk, F., Javůrková, N., Kasíková, M., Lavický, P. a kol. *Občanský soudní řád. Komentář*. II. díl. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2009, s. 1268

rozhodne soud, kterému byla věc předána k novému řízení, a to v závislosti na tom, jak bude ve věci nově rozhodnuto.¹¹³

7. 4. Rozhodování o nákladech žaloby na obnovu řízení a žaloby pro zmatečnost

Pokud je podána žaloba na obnovu řízení nebo žaloba pro zmatečnost, rozpadá se řízení, které tento návrh vyvolal, na dvě části. Nejprve probíhá řízení, ve kterém se rozhoduje o povolení obnovy (*iudicium rescindens*) a o žalobě pro zmatečnost. Pouze pokud bylo o žalobě na obnovu řízení nebo pro zmatečnost rozhodnuto kladně, následuje řízení obnovené (*iudicium rescissorium*), resp. nové řízení po zrušení rozhodnutí pro zmatečnost.

V první části řízení, tedy v tom, které se u žaloby na obnovu označuje jako *iudicium rescindens*, může soud rozhodnout i tak, že odmítne žalobu, nebo řízení zastaví, či žalobu zamítne. Takové způsoby rozhodnutí vlastně přichází v úvahu jak u žaloby na obnovu řízení, tak i u žaloby pro zmatečnost. Pokud se tak stane, platí ohledně rozhodování o náhradě nákladů řízení ustanovení § 235a odst. 2 OSŘ. To znamená, že se přiměřeně užijí pro rozhodování o náhradě nákladů řízení ustanovení §§ 142 až 151a OSŘ, která platí pro řízení v prvním stupni.

Pokud však soud žalobě na obnovu řízení nebo pro zmatečnost vyhoví, tedy povolí obnovu řízení nebo zruší napadené rozhodnutí na základě žaloby pro zmatečnost, musí v novém rozhodnutí o věci rozhodnout nejenom o náhradě nákladů původního řízení, ale i řízení obnoveného. O náhradě nákladů původního řízení však nerozhoduje, jestliže rozhodnutí po povolení obnovy nenahrazuje původní rozhodnutí (§ 235i odst. 1 OSŘ), tedy je-li návrh na jeho změnu zamítnut.

Na základě žaloby pro zmatečnost může po zrušení napadeného rozhodnutí dojít nejenom k vydání nového rozhodnutí ve věci samé, ale též k zastavení řízení (např. po zjištění, že zde byla překážka *litispence* nebo překážka *rei iudicatae*). V takovém případě musí soud též rozhodnout o náhradě nákladů původního řízení (§ 235i odst. 2 OSŘ).

¹¹³ Krčmář, Z. in Drápal, L., Bureš, J. a kol. *Občanský soudní řád II. § 201 až 376. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 1794

7. 5. Rozhodování o nákladech v řízení podle páté části OSŘ

Řízení podle části páté OSŘ je řízením v prvním stupni, které se od klasického řízení liší tím, že o stejné věci již pravomocně rozhodl správní orgán (§ 244 odst. 1 OSŘ). Pro rozhodování o nákladech řízení jsou důležitá dvě ustanovení. Prvním z nich je § 245 OSŘ, který stanoví přiměřené užití ustanovení první až čtvrté části OSŘ, pokud pátá část občanského soudního řádu neobsahuje zvláštní ustanovení. Pro toto řízení tedy přiměřeně platí ustanovení o nákladech řízení, s výjimkou ustanovení § 140 odst. 3 OSŘ, § 144 OSŘ a 151a OSŘ, která mimo jakoukoliv pochybnost pro toto řízení použitelná nejsou.¹¹⁴

Speciální úprava týkající se rozhodování o nákladech řízení stanoví, že pokud nahrazuje rozsudek soudu alespoň zčásti rozhodnutí správního orgánu (§ 250j odst. 2 OSŘ) nebo pozbylo-li rozhodnutí správního orgánu alespoň zčásti svou účinnost (§ 250h odst. 3 OSŘ), rozhodne soud znovu o náhradě nákladů řízení, které vznikly v řízení před správním orgánem, pokud bylo v tomto řízení o náhradě rozhodnuto. Znamená to tedy, že soud do nákladového výroku ve svém rozhodnutí zahrne jak náhradu nákladů řízení podle části páté OSŘ, tak nákladů správního řízení. Pokud však soud zamítne žalobu podle ustanovení § 250i OSŘ, rozhodne pouze o náhradě nákladů řízení vzniklých před soudem.

Pro řízení podle části páté OSŘ je v souvislosti s rozhodováním o nákladech řízení významné, jakou má povahu. Touto problematikou se zabýval Ústavní soud ČR při přezkumu rozsudku Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 22. 9. 2009, č. j. 30 Co 2/2009 – 100. Krajský soud vycházel z toho, že o nákladech řízení nelze rozhodnout podle míry úspěchu a neúspěchu v řízení, protože zákon žádnému z účastníků nepřiznává postavení žalovaného. S tímto posouzením se však Ústavní soud neztotožnil. Uvedl, že účastenství v řízení podle části páté OSŘ je dáno ustanovením § 94 odst. 2 OSŘ ve spojení s ustanovením § 250a OSŘ. Nejde ani o řízení sporné, ani o řízení nesporné, ale o řízení smíšené, které vykazuje prvky obou typů řízení. Dále dovodil, že zásadu úspěchu a neúspěchu v řízení je možné uplatnit v těch řízeních, kde lze o

¹¹⁴ Drápal, L. in Drápal, L., Bureš, J. a kol. *Občanský soudní řád II. § 201 až 376. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 1995

úspěchu hovořit.¹¹⁵ Z tohoto nálezu lze usuzovat, že je třeba i v řízení podle části páté OSŘ pro rozhodování o jeho nákladech hodnotit míru úspěchu a neúspěchu účastníků.

7. 6. Rozhodování o nákladech vykonávacího a exekučního řízení

Především se lze přidržit zažitě a používané terminologie, kdy řízením vykonávacím se rozumí řízení upravené v části šesté OSŘ a řízením exekučním se rozumí řízení upravené zákonem č. 120/2001 Sb. o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád) – dále jen EŘ.

Řízení vykonávací (exekuční) představuje samostatný druh civilního procesu. Obvykle navazuje na řízení nalézací. Účelem vykonávacího (exekučního) řízení je vymoci plnění, které bylo přiznáno vykonatelným rozhodnutím soudu, nebo na které má oprávněný některý jiný exekuční titul, a které nebylo povinným dobrovolně splněno.¹¹⁶ Skutečnost, že jde o samostatný druh řízení a navíc také odlišný účel tohoto řízení znamená, že musí být také odchylně od řízení nalézacího upravena pravidla o nákladech řízení.

Oba druhy řízení jsou upraveny samostatně. Z toho vyplývá, že také úprava nákladů řízení je vymezena zvláště pro výkon rozhodnutí (§ 270 a § 271 OSŘ) a zvláště pro exekuční řízení (§ 87 až § 89 EŘ). Obzvláště z důvodů podstatnější rozdílnosti mezi oběma úpravami bude o každé pojednáno v samostatné podkapitole. Již na tomto místě je však třeba uvést, že není-li v exekučním řádu stanoveno jinak, použijí se pro exekuční řízení přiměřeně ustanovení občanského soudního řádu (§ 52 odst. 1 EŘ).

7. 6. 1. Rozhodování o nákladech vykonávacího řízení

Přestože vykonávací řízení obsahuje v ustanoveních §§ 270 a 271 OSŘ rozsáhlejší úpravu nákladů ve srovnání s úpravou řízení dovolacího, neobejde se i tak bez podpůrného použití ustanovení upravujících náklady řízení v části třetí občanského soudního řádu. Nejen že ustanovení § 270 odst. 4 OSŘ výslovně předpokládá užití ustanovení §§ 147 až 150 OSŘ, ale z ustanovení § 254 odst. 1 OSŘ vyplývá, že pro

¹¹⁵ nálezu Ústavního soudu ČR ze dne 25. 3. 2010, sp. zn. III. ÚS 3332/09

¹¹⁶ srov. Winterová, Alena a kol. *Civilní právo procesní*. 6. akt. vyd. Praha: Linde, 2011, s. 39, 40

vykonávací řízení jsou použitelná i ostatní ustanovení, pokud nejsou ze své povahy pro tento účel vyloučena.

Náklady vykonávacího řízení tvoří kromě odměny za zastupování, soudního poplatku (položka č. 21 sazebníku SP) a hotových výdajů účastníků, také náklady soudu spojené s prováděním výkonu rozhodnutí.¹¹⁷ Tyto náklady se v nalézacím řízení vůbec nevyskytují a nebyly proto dosud ani předmětem žádného výkladu. Patří mezi ně například náklady dražby, náklady za odhad ceny prodávané věci, náklady spojené s vyklizením nebo odměna správce podniku.

Pokud jde o placení nákladů výkonu rozhodnutí, užije se pravidla, podle kterého náklady provedení výkonu rozhodnutí platí stát (§ 270 odst. 3 věta první OSŘ). Vznikají-li náklady také na straně účastníků vykonávacího řízení, tedy oprávněného a povinného, popřípadě manžela povinného, jsou-li výkonem rozhodnutí postiženy věci tvořící společné jmění manželů, platí si tyto účastníci náklady sami podle zásady zájmové. Navíc má soud právo uložit oprávněnému, u něhož nejsou splněny podmínky pro osvobození od soudních poplatků, aby složil zálohu na náklady provedení výkonu rozhodnutí (§ 270 odst. 3 věta druhá OSŘ).

Pro povinnost k náhradě nákladů řízení platí ve vykonávacím řízení zvláštní zásada upravená v ustanovení § 270 odst. 2 OSŘ, že oprávněný má nárok na náhradu všech účelných nákladů výkonu rozhodnutí. Neplatí zde tedy zásada úspěchu. Může však dojít k separaci nákladů zaviněných, resp. vzniklých náhodou podle ustanovení § 147 a 148 odst. 2 OSŘ. Úvaha zákonodárce, který náhradu nákladů a priori ukládá povinnému, je bezesporu správná. Je to totiž povinný, který i přes vykonatelné soudní rozhodnutí nesplnil svoji povinnost a donutil tím oprávněného k podání návrhu na výkon rozhodnutí. Pokud by se však v dalším průběhu řízení zjistil opak, počítá zákon s možností nápravy. Taktéž stát má na základě ustanovení § 148 odst. 1 OSŘ právo na náhradu nákladů, které platil.

Co se týče rozsahu nákladů, které musí povinný oprávněnému hradit, vychází se ze znění § 270 odst. 2 OSŘ, který mluví o *všech účelných nákladech*. Jedná se tedy mimo jiné o náklady spojené s podáním návrhu na výkon rozhodnutí, náklady za zastoupení oprávněného ve vykonávacím řízení, hotové výdaje oprávněného a jeho

¹¹⁷ Winterová, Alena a kol. *Civilní právo procesní*. 6. akt. vyd. Praha: Linde, 2011, s. 503

zástupce včetně soudního poplatku, ušlý výdělek, ale také náklady vzniklé v souvislosti s provedením dražby, mzda osob použitých k vyklizení nemovitosti a další.

Kromě výše uvedeného má také stát ve věcech výkonu rozhodnutí o výchově nezletilých dětí proti povinnému právo na náhradu nákladů mimosoudního smírčího nebo mediačního jednání, rodinné nebo jiné vhodné terapie, které platil, pokud u povinného nejsou předpoklady pro osvobození od soudních poplatků (§ 270 odst. 3 věta druhá OSŘ).

Rozhodnutí soudu o náhradě nákladů vykonávacího řízení se od obecné úpravy liší tím, že soud výrok o náhradě nákladů řízení učiní společně s nařízením výkonu rozhodnutí a také tím, že nestanoví žádnou lhůtu k jejich úhradě (§ 270 odst. 1 OSŘ). Soud i ve vykonávacím řízení rozhoduje o nákladech řízení bez návrhu.¹¹⁸ Určitou logickou zvláštností dotýkající se rozhodování o nákladech výkonu rozhodnutí je odlišný postup u výkonu rozhodnutí na peněžitá plnění a výkonu rozhodnutí na nepeněžitá plnění.

Nařízení výkonu rozhodnutí *pro peněžitá plnění*, jak z jeho povahy vyplývá, je použitelné též na vymožení všech nákladů řízení, které v průběhu výkonu rozhodnutí vzniknou. Pokud se však provádí výkon rozhodnutí *na nepeněžitá plnění*, musí povinný současně navrhnout také některý ze způsobů výkonu na peněžitá plnění, kterým budou vymoženy náklady řízení. Pokud tak neučiní, je pak usnesení soudu o náhradě nákladů vykonávacího řízení samostatným exekučním titulem, a to titulem na některý ze způsobů výkonu rozhodnutí na peněžitá plnění.¹¹⁹

Dojde-li k zastavení nařízeného výkonu rozhodnutí, rozhodne soud současně o náhradě nákladů, které účastníkům prováděním výkonu rozhodnutí vznikly. Rozhodující pak je, z jakého důvodu k zastavení výkonu rozhodnutí došlo. Soud může také zrušit dosud vydaná rozhodnutí o nákladech výkonu rozhodnutí, popřípadě uložit oprávněnému, aby vrátil, co mu povinný na náklady výkonu rozhodnutí již zaplatil (§ 271 OSŘ). Tato úprava má své opodstatnění, protože k zastavení výkonu rozhodnutí může dojít z různých důvodů vymezených především v ustanovení § 268 odst. 1 OSŘ. Došlo-li např. k zastavení výkonu rozhodnutí proto, že povinný poskytl oprávněnému

¹¹⁸ srov. zpráva Nejvyššího soudu ČR ze dne 30. 12. 1983, sp. zn. Cpj 40/83

¹¹⁹ Putna, M. in Drápal, L., Bureš, J. a kol. *Občanský soudní řád II. § 201 až 376. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 2261, 2262

plnění ještě před podáním návrhu na nařízení výkonu rozhodnutí, je opodstatněné, aby byla oprávněnému uložena nejen povinnost k úhradě nákladů řízení o zastavení výkonu rozhodnutí povinnému, ale aby byl zrušen i výrok o nákladech, které byly již k úhradě uloženy povinnému v usnesení o nařízení výkonu rozhodnutí. Došlo-li však k zastavení výkonu rozhodnutí proto, že povinný poskytl plnění až po podání návrhu na nařízení výkonu rozhodnutí a dokonce až po nařízení výkonu rozhodnutí, není důvod, aby byl výrok o nákladech obsažený v usnesení o nařízení výkonu rozhodnutí zrušen a nejspíše nebude ani důvod přiznat náhradu nákladů řízení o zastavení výkonu rozhodnutí povinnému. Přiměřeně bude třeba postupovat i při rozhodování o částečném zastavení výkonu rozhodnutí.

Určitou zvláštností je, že zákon neřeší procesní situaci vedoucí k zamítnutí návrhu na nařízení výkonu rozhodnutí. Ustanovení § 270 OSŘ se totiž zabývá jen náklady oprávněného. Za takového stavu by nepochybně při použití § 254 odst. 1 OSŘ přicházel v úvahu postup podle § 142 odst. 1 OSŘ. Úspěšný povinný by tudíž měl nárok na náhradu nákladů výkonu rozhodnutí, pokud mu nějaké náklady vůbec vznikly.

I ve vykonávacím řízení může dojít k odmítnutí návrhu na nařízení výkonu rozhodnutí nebo k zastavení řízení (nutno odlišit od zastavení výkonu rozhodnutí). Ani takovou procesní situaci zákon neupravuje. Při rozhodování o nákladech řízení bude proto třeba postupovat opět za použití § 254 odst. 1 OSŘ podle § 146 odst. 3 OSŘ (u odmítnutí návrhu), nebo podle § 146 odst. 1 písm. c) OSŘ či § 146 odst. 2 OSŘ.¹²⁰

7. 6. 2. Rozhodování o nákladech exekučního řízení

Bylo již uvedeno, že úprava nákladů exekučního řízení je obsažena v zákoně č. 120/2001 Sb., konkrétně v jeho ustanovení § 87 až § 92. Nadto je ještě odměna exekutora a náhrada jeho hotových výdajů upravena ve vyhlášce č. 330/2001 Sb.¹²¹

Mezi náklady exekučního řízení patří náklady exekuce a náklady oprávněného (§ 87 odst. 1, 2 EŘ). Náklady exekuce jsou odměna exekutora, náhrada paušálně určených

¹²⁰ Putna, M. in Drápal, L., Bureš, J. a kol. *Občanský soudní řád II. § 201 až 376. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 2261, 2260

¹²¹ Vyhláška ministerstva spravedlnosti, ze dne 5. září 2001 č. 330/2001 Sb., o odměně a náhradách soudního exekutora, o odměně a náhradě hotových výdajů správce podniku a o podmínkách pojištění odpovědnosti za škody způsobené exekutorem, ve znění pozdějších předpisů

či účelně vynaložených hotových výdajů, náhrada za ztrátu času při provádění exekuce, náhrada za doručení písemností, odměna a náhrada nákladů správce podniku, a je-li exekutor nebo správce podniku plátcem daně z přidané hodnoty, je nákladem exekuce rovněž příslušná daň z přidané hodnoty podle zákona č. 235/2004 Sb., o dani z přidané hodnoty, ve znění pozdějších předpisů. Náklady oprávněného tvoří ty náklady, které účelně vynaložil k vymožení svého nároku.

Nejvyšší položkou mezi náklady exekučního řízení je zpravidla odměna exekutora. Podrobnosti o výši a způsobu určení odměny exekutora, stejně jako jeho hotových výdajů, náhrady za doručení písemností a náhrady za ztrátu času, upravuje vyhláška č. 330/2001 Sb. Základem pro určení odměny za provedení exekuce ukládající zaplacení peněžité částky je výše exekutorem vymoženého plnění. Odměna může činit nejméně 3.000,- Kč a nejvíce 6.650.000,- Kč. Odměna je dána procentní částkou ze základu a úprava jejího výpočtu je stanovena v § 6 vyhlášky. Odměna exekutora za provedení exekuce ukládající jinou povinnost než zaplacení peněžité částky je upravena v ustanoveních §§ 7 až 11 vyhlášky. Například odměna za každou vyklizenou nemovitost, stavbu, byt nebo místnost činí 10.000,- Kč.

Ohledně placení nákladů řízení neobsahuje exekuční řád žádné zvláštní ustanovení. Stejně jako může soud po oprávněném ve vykonávacím řízení požadovat zálohu na provedení výkonu rozhodnutí, může exekutor požadovat od oprávněného přiměřenou zálohu na náklady exekuce. Spotřebovaná část zálohy se oprávněnému nevrací a stává se nákladem oprávněného. Toto právo exekutor nemá, pokud jde o exekuci k vymožení výživného nezletilého dítěte (§ 90 odst. 3 EŘ). Z ustanovení § 55 odst. 5 EŘ dokonce vyplývá, že exekutor může exekuci zastavit, pokud oprávněný nesložil přiměřenou zálohu na náklady exekuce. Výjimkou je pouze situace, kdy jsou u oprávněného dány podmínky pro osvobození od soudních poplatků nebo je-li vymáháno výživné na nezletilé dítě.

Povinný má obecnou povinnost k nahrazení nákladů exekuce exekutorovi i k náhradě nákladů oprávněného. Vzhledem k ustanovení § 52 odst. 1 EŘ přichází v úvahu také použití ustanovení § 147 až 150 OSŘ. Exekutor má nejenom možnost rozhodnout o separaci určitých nákladů, ale i možnost využít moderačního práva a v případech zvláštního zřetele hodných náhradu nákladů zcela nebo zčásti nepřiznat.

O nákladech exekučního řízení rozhodne exekutor v příkazu k úhradě nákladů exekuce, který se doručuje oprávněnému i povinnému. Účastník řízení může podat u exekutora proti příkazu námitky do 8 dnů od doručení. Pokud exekutor v plném rozsahu námitkám nevyhoví, postoupí je bez zbytečného odkladu soudu, který o námitkách rozhodne do 15 dnů. Proti rozhodnutí soudu o námitkách není přípustný opravný prostředek.¹²² Příslušným soudem k rozhodnutí o námitkách je soud, který na základě podaného návrhu nařídil exekuci a jejím provedením pověřil soudního exekutora. Soud rozhodne o námitkách usnesením, které je třeba doručit jak účastníkům exekučního řízení, tak i soudnímu exekutorovi.

Dojde-li k zastavení exekuce, hradí náklady exekuce a náklady účastníků ten, který zastavení zavinil. Zavinění na zastavení exekuce je třeba hodnotit z procesního hlediska, tedy obdobně, jako je tomu při aplikaci věty první § 146 odst. 2 OSŘ. V případě zastavení exekuce pro nemajetnost povinného hradí paušálně určené či účelně vynaložené výdaje exekutorovi oprávněný. Pro případ zastavení exekuce pro nemajetnost povinného si může oprávněný s exekutorem předem sjednat výši účelně vynaložených výdajů.¹²³

Stejně jako ve vykonávacím řízení, i v řízení exekučním může dojít k odmítnutí návrhu na nařízení exekuce i k zastavení řízení. Rovněž v těchto případech bude postup obdobný jako ve vykonávacím řízení. Při rozhodování o nákladech řízení a případně o nákladech exekuce, pokud nějaké vůbec vzniknou, bude třeba postupovat podle § 145 odst. 3 OSŘ ve spojení s § 52 odst. 1 EŘ (u odmítnutí návrhu) a podle § 146 odst. 1 písm. c) OSŘ či § 146 odst. 2 OSŘ ve spojení s § 52 odst. 1 EŘ (u zastavení řízení).

¹²² srov. ustanovení § 88 odst. 1, 3, 4 EŘ

¹²³ srov. ustanovení § 89 zák. č. 120/2001 Sb.

8. Srovnání s německou právní úpravou¹²⁴

Stejně jako v ČR a jiných evropských zemích, tak také ve Spolkové republice Německo (dále jen SRN), představuje civilní soudní řízení pro stát i účastníky řízení náklady, které je nutné v jeho průběhu vynaložit. Zákonná úprava nákladů řízení je v SRN dána řadou předpisů.¹²⁵ Základním je *Zivilprozessordnung*, tedy občanský soudní řád, v Německu účinný od 1. 10. 1879 (RGBI. S. 83), zkráceně ZPO. Dalšími předpisy důležitými pro oblast nákladů řízení jsou zejména zákon o soudních poplatcích ze dne 5. 5. 2004 (BGBl. I S. 718) - *Gerichtskostengesetz* (GKG), zákon o advokátních náhradách ze dne 5. 5. 2004 (BGBl. I S. 718, 788) – *Rechtsanwaltsvergütungsgesetz* (RVG), dále zákon o soudních nákladech ve věcech rodinných ze dne 17. 12. 2008 (BGBl. I S. 2586), zkráceně *FamGKG* a mnohé jiné. Právě zmíněné předpisy tvoří základ úpravy problematiky nákladů řízení v SRN.

Co do druhu nákladů není mezi naší právní úpravou a úpravou v SRN žádný podstatný rozdíl. Náklady řízení řadí německá odborná literatura do tří okruhů:

- soudní náklady, mezi ně patří především soudní poplatky, jejichž úpravu nalezneme ve speciálních zákonech (GKG, FamGKG) a také hotové výdaje soudu;
- advokátní náhrady, mezi ně patří odměna advokáta za zastupování a hotové výdaje advokáta;
- náklady účastníků, které tvoří např. ušlá mzda či plat, cestovné, poštovné atd.

Pro povinnost platit náklady řízení platí v německé úpravě, stejně jako u nás, zásada zájmová. Vyplývá to z ustanovení § 22 odst. 1, 2 GKG, podle kterého je k placení soudních nákladů (soudní poplatky a hotové výdaje soudu) povinna ta strana, která řízení zahájila. Zásada zájmová se taktéž projevuje v pravidle, že si je každá strana povinna sama platit náklady na zastoupení advokátem i vlastní hotové výdaje.

Stejně jako České republice, je také v SRN základní zásadou ohledně povinnosti hradit náklady řízení zásada úspěchu ve věci. Povinnost hradit náklady řízení je upravena v ustanoveních § 91 a násl. ZPO. Platí tedy, že strana, která ve sporu podlehla, je povinna nahradit náklady protistrany (§ 91 odst. 1 ZPO). Pokud je úspěch vítězné

¹²⁴ podle Pohlmann, P., Vogel, M. *Zivilprozessrecht*, München: C. H. Beck, 2009, s. 347 až 357

¹²⁵ srov. Lappe, F. *Bundeskostengesetze, Textausgabe*, München: C. H. Beck, 2011

strany jen částečný, je také povinnost k náhradě nákladů jen částečná (§ 92 odst. 1 ZPO). Výjimku z tohoto pravidla upravuje ustanovení § 93 ZPO, podle kterého žalobce nemá právo na náhradu nákladů řízení, pokud žalovaný svůj nárok uznal, pokud chování žalovaného před podáním žaloby nezavdávalo příčinu k jejímu podání nebo pokud žalobce vzal svůj návrh zpět. Tyto důvody mají nepochybně žalobce motivovat k tomu, aby se před podáním žaloby pokusil o smírné vyřešení sporu.

Podstatnější rozdíl německé úpravy ve srovnání s úpravou naší představuje rozhodování soudu o nákladech řízení. Soud, který rozhoduje ve věci samé, má povinnost i bez návrhu rozhodnout o náhradě nákladů řízení, a to v rozhodnutí, kterým se řízení končí. Výrok o nákladech řízení ovšem obsahuje pouze základ pro určení náhrady nákladů, tedy určení, jaká strana a v jakém rozsahu má nárok na náhradu nákladů řízení a dále také rozsah náhrady soudních výdajů. Soudní náklady, které jsou již v době tohoto rozhodnutí známé, může soud z hlediska rozsahu ihned vyčíslit podle ustanovení § 19 GKG.

Soud se v době rozhodování o věci nezabývá vyčíslením výše mimosoudních nákladů (advokátní náhrady a náklady účastníků vymezené shora pod písmeny b), c)). O výši a náhradě těchto nákladů se rozhoduje ve zcela samostatném řízení před soudem první instance, tzv. Kostenfestsetzungsverfahren. Toto řízení se zahajuje na návrh strany, která má právo na náhradu nákladů řízení. V řízení je oprávněn rozhodovat soudní úředník, tzv. Rechtspfleger a vychází z výroku soudu, který rozhodoval ve věci samé o tom, která strana a v jakém poměru má právo na náhradu nákladů řízení. Strana, která má právo na náhradu nákladů řízení, v tomto následném nákladovém řízení prokazuje, jaké byly její náklady potřebné k účelnému uplatňování nebo bránění práva. Rozhodnutí soudu o takto stanovených nákladech je samostatně vymahatelným exekučním titulem.

Zcela samostatně je v německé odborné literatuře vykládán institut pomoci s náklady řízení, tzv. Prozesskostenhilfe, který má obdobné důsledky, jako osvobození od soudních poplatků podle ustanovení § 138 OSŘ. Pomoc s náklady řízení je upraven v ustanoveních §§ 115 až 127 ZPO a představuje prostředek, kterým se stát snaží zajistit přístup k soudní ochraně také sociálně slabší členům společnosti.

V případě sporů mezi stranami z různých států Evropské Unie platí směrnice Rady 2003/8/ EC z 27. ledna 2003 o usnadnění přístupu ke spravedlnosti v

přeshraničních sporech stanovením minimálních společných pravidel pro právní pomoc v takovýchto sporech. Směrnice je zaměřena na podporu aplikace právní pomoci v přeshraničních sporech pro osoby, které nedisponují dostatečnými prostředky a potřebují pomoc pro zajištění účinného přístupu ke spravedlnosti.¹²⁶

Pomoc s náklady řízení je možné udělit jen na návrh, který projednává jako samostatnou otázku soud, který rozhoduje ve věci samé. Návrh může být podán současně s žalobou i v průběhu řízení. Soud o tomto návrhu rozhoduje zpravidla bez nařízení jednání. Kriteria k poskytnutí pomoci s náklady řízení jsou ekonomické a osobní poměry účastníka a současně skutečnost, že nejde o svévolné a zřejmě bezúspěšné uplatňování nebo bránění práva. Obě skutečnosti musejí být dány současně a je nutné, aby byly v dostatečné míře prokázány. Zde se zřetelně jeví určitá shoda naší úpravy (§ 138 odst. 1 OSŘ) s úpravou německou.

Rozhodnutí soudu o poskytnutí pomoci s náklady řízení má více důsledků. Předně se vztahuje pouze na pomoc s úhradou nákladů soudních (soudní poplatky a hotové výdaje soudu) a pokud se vede řízení, ve kterém je povinné zastoupení advokátem, má pomoc s náklady řízení dopad také na povinnost platit náklady zastoupení. Advokát strany, které byla pomoc s náklady řízení poskytnuta, účtuje své náklady státu. Bez jakéhokoliv vlivu však zůstává nárok stran na náhradu tzv. mimosoudních nákladů (advokátní náhrady v ostatních případech a náklady účastníků), které jsou vymáhány v samostatném řízení. Pokud je nakonec strana, které byla pomoc s náklady řízení poskytnuta, ve sporu úspěšná, přechází právo k náhradě nákladů na stát.

¹²⁶ http://ec.europa.eu/justice_home/judicialatlascivil/html/la_information_cs.htm

9. Úvahy de lege ferenda

Úprava nákladů civilního řízení obsahově nedoznala za desetiletí výrazných změn. Z toho je možné dovodit, že tato problematika doprovázející každé soudní řízení je náležitě propracovaná a v dostatečné míře odráží nejen zájmy účastníků týkající se jejich přístupu k soudu a možnosti dosažení spravedlnosti v přiměřené době, ale i zájmy společenské spočívající v nezbytnosti zajištění náležitého fungování jedné ze složek státní moci.

Možností vedoucích k případným legislativním úpravám či změnám dané problematiky (nepočítaje různé možné úpravy sazebníků soudních poplatků, dále i úpravy odměn advokátů, notářů, patentových zástupců nebo soudních exekutorů) se proto nezdá být příliš mnoho. Přesto však i obsah této práce v některých místech naznačuje, že se lze zamýšlet nad určitými stávajícími úpravami ve směru jejich možných doplnění nebo provedení určitých změn, přirozeně bez nároku na závěr o nezbytnosti či dokonce o správnosti a opodstatněnosti takových naznačených zásahů.

Náměty nejsou rozděleny do žádných zvláštních skupin, protože samy netvoří žádný zvláštní ucelený systém. Jsou jen odrazem některých poznatků získaných v rámci hlubšího studia dané problematiky při zpracovávání tématu. Jinak tomu patrně nemůže být i proto, že historicky ověřená a legislativně daná systematika úpravy nákladů řízení je propracovaná a jen těžko lze do ní zasáhnout něčím systémově zcela novým.

Do úvah o budoucí možné úpravě problematiky nákladů řízení nebo úpravě některých zvláštních právních předpisů do ní zasahujících a významně ji ovlivňujících je možné zahrnout následující:

a)

Jednak jde o srovnání úpravy náhrady za promeškaný čas, která náleží advokátům podle § 14 odst. 3 AT a notářům podle § 20 vyhl. č. 196/2001 Sb. Advokátům náleží náhrada za promeškaný čas ve výši 100,- Kč za každou i jen započatou půlhodinu, notářům náleží náhrada ve výši 50,- Kč za každou i jen započatou čtvrt hodinu. Smyslem tohoto námětu není zabývat se přiměřeností výše náhrady, ale porovnáním provedené úpravy z toho hlediska, že by měla být zachována určitá rovnost. Taková rovnost je v současné úpravě jen zdánlivá. Náhrady přiznané notářům jsou totiž v porovnání s advokáty ve svých důsledcích nižší. Srovnávají se jen za určitých situací, které však

mohou, ale nemusí nastat. Např. v případě promeškaného času v trvání 40 minut náleží při stávající úpravě advokátovi náhrada ve výši 200,- Kč, notáři však jen ve výši 150,- Kč. Ke srovnání náhrad dochází jen tehdy, pohybuje-li se ztráta času u notáře v rozmezí od 15 do 30 minut, od 45 do 60 minut, atd. Při časových ztrátách mimo uvedené intervaly je náhrada u advokátů ve srovnání s notáři vždy vyšší, a to o 50,- Kč.

b)

V práci již bylo uvedeno, co vše tvoří náklady řízení. Zároveň bylo s ohledem na znění § 142 odst. 1 OSŘ zdůrazněno, že se účastníkům nepřiznávají všechny náklady v řízení vzniklé, ale jen náklady potřebné k účelnému uplatňování nebo bránění práva. Tento zákonný požadavek je však obsažen jen v části upravující náhradu nákladů řízení podle úspěchu ve věci (§ 142 OSŘ). Mělo by se však jednat o požadavek obecný, platný ve všech případech, kdy nárok na náhradu nákladů řízení vzniká, tedy např. i pro situace vymezené v § 146. Řešením by nebylo zakotvit ho do § 137 OSŘ nebo dokonce ještě před toto ustanovení, které upravuje druhy nákladů řízení. Určitý náklad účastníkem vynaložený může být řádným nákladem vymezeným v § 137 OSŘ, ale přesto při následném hodnocení lze dospět k závěru, že nejde o náklad vynaložený účelně. Měl by proto být tento zákonný požadavek vtělen pod marginální rubriku „*Náhrada nákladů řízení*“, a to jako požadavek obecný, zasluhující vlastní paragraf 141a. Samostatné ustanovení pod uvedenou marginální rubrikou by mohlo znít takto:

„Vznikne-li některému z účastníků právo na náhradu nákladů řízení, lze mu přiznat jen náklady potřebné k účelnému uplatňování nebo bránění práva.“

c)

Z obsahu diplomové práce také vyplývá, že OSŘ obsahuje určitou mezeru v části týkající se náhrady nákladů řízení, když kromě výslovné úpravy vyplývající z §§ 142 až 144 OSŘ a dále z § 146 odst. 1 písm. a) OSŘ neřeší náhradu nákladů těch nesporných řízení, která lze zahájit jen na návrh, přičemž nejspíše nešlo o legislativní záměr. V takových věcech se o nákladech řízení rozhoduje obdobně jako v nesporných věcech, v nichž lze řízení zahájit i bez návrhu. To znamená, že se analogicky aplikuje ustanovení § 146 odst. 1 písm. a) OSŘ. Tato mezera zákona by proto měla být vyplněna. S ohledem na povahu nesporných řízení lze proto dospět k závěru, že by písmeno a) § 146 odst. 1 OSŘ mělo být rozšířeno na všechna a neomezováno jen na ta,

kteřá lze zahájit i bez návrhu. Na návrh lze např. zahájit řízení o povolení uzavřít manželství, o úschovách, o umoření listin a další. I v takových věcech se až na výjimky žádnému z účastníků náhrada nákladů řízení nepřiznává. Je zřejmé, že zákon terminologicky nerozlišuje sporná a nesporná řízení. Takto rozlišuje řízení procesní teorie. Proto by případná úprava § 146 odst. 1 písm. a) OSŘ ve větě před středníkem nemohla z této terminologie vycházet a bylo by nutné pomoci si jinak. Nejpříhodnější se pak jeví možnost úpravy § 146 odst. 1 písm. a) OSŘ v části před středníkem tak, že *„žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů řízení podle jeho výsledku, jestliže jde o řízení uvedená v hlavě páté části třetí tohoto zákona“* (obdobný legislativní obrat obsahuje např. § 245 OSŘ).

d)

Patrně lze spatřovat určitý nesoulad mezi ustanovením § 141 odst. 1 OSŘ a § 148 odst. 1 OSŘ. V prvním případě jde o povinnost složit zálohu na provedení důkazu, ve druhém o povinnost k úhradě nákladů státu. Povinnost ke složení zálohy na náklady důkazu, který účastník navrhl nebo který nařídil soud o skutečnostech jím uvedených anebo v jeho zájmu, není dána u toho účastníka, který je osvobozen od soudních poplatků. Povinnost k úhradě nákladů státu naproti tomu nepřichází u toho z účastníků, u něhož jsou předpoklady pro osvobození od soudních poplatků. Podle § 148 odst. 1 OSŘ postačují předpoklady pro osvobození, podle § 141 odst. 1 OSŘ musí být účastník od soudních poplatků osvobozen. Nepochybně není dán rozumný důvod, proč by měla být úprava těchto ustanovení rozdílná, ba dokonce přísnější pro povinnost složit zálohu ve srovnání s povinností uhradit státem zálohované náklady. I v § 141 odst. 1 OSŘ by proto mělo být dostačující, že *„povinnost ke složení zálohy nelze uložit tomu z účastníků, u něhož jsou předpoklady pro osvobození od soudních poplatků“*.

e)

Smyslem nové úpravy § 141 odst. 1 OSŘ provedené novelou OSŘ č. 7/2009 Sb. bylo nepochybně urychlení a zefektivnění řízení. Je však třeba zamyslet se nad tím, jaký má nebo může mít tato úprava dopad na řízení, v němž platí zásada vyhledávací. Jistě nelze bezvýhradně vycházet z toho, že v řízeních nesporných nebude určitý důkaz proveden jen proto, že účastník, který důkaz navrhl, nesložil předepsanou zálohu (např. ve věci péče soudu o nezletilé dítě provedení psychologického znaleckého posudku při rozhodování o výchově dítěte nebo při rozhodování o úpravě styku rodiče s dítětem). Je

proto třeba uvážit, zda z dopadu § 141 odst. 1 OSŘ neměly být vyloučeny alespoň věci, kdy lze zahájit řízení i bez návrhu (§ 81 odst. 1 OSŘ).

f)

Na rozhodování o nákladech dovolacího řízení pamatuje ustanovení § 243b odst. 5 OSŘ, a to jen odkazem na § 224 odst. 1 OSŘ. Odkazuje tedy na úpravu nákladů odvolacího řízení, ale jen na tu její část, která dále odkazuje na náklady řízení před soudem prvního stupně s tím, že tato úprava platí přiměřeně i pro odvolací řízení. Pak tedy platí přiměřeně i pro řízení dovolací. V § 224 OSŘ je však ještě ve druhém odstavci řešena úprava nákladů při změně rozhodnutí soudu prvního stupně, ve třetím odstavci je pak řešena úprava pro případ zrušení napadeného rozsudku a vrácení věci k dalšímu řízení. *Ustanovení § 243b odst. 5 OSŘ by proto mělo obsahovat odkaz nejenom na odstavec první § 224 OSŘ, ale i na jeho odstavec třetí.* Odkaz na odstavec druhý nepřichází v úvahu proto, že dovolací soud nemůže na rozdíl od odvolacího soudu měnit přezkoumávané rozhodnutí.

10. Závěr

Vypracování této práce s sebou přineslo mnohá úskalí, se kterými jsem se snažil vypořádat. Zpracování historické i srovnávací kapitoly bylo ztíženo nejen omezenými zdroji, z nichž se daly čerpat užitečné informace, ale také u kapitoly historické skutečnost, že v učebnicích, věnujících se historii českých právních dějin, se nenachází výklad o nákladech řízení. Z uvedeného důvodu tato kapitola vychází především ze původní zákonné úpravy. Obtížná byla však práce v části týkající se srovnání německé právní úpravy s úpravou českou. Německou právní úpravu jsem ke srovnání vybral pro její podobnost s úpravou obsaženou v českém právním řádu. Prostor pro studium německé právní úpravy byl navíc ztížen mojí omezenou znalostí jazyka. Další bariérou zabraňující hlouběji proniknout do problematiky nákladů řízení v SRN je jejich systematické uspořádání. Úprava nákladů řízení je systematicky velmi silně propojena téměř se všemi částmi civilního procesu. Z toho důvodu by bližší pochopení a rozpracování nákladů řízení v cizí právní úpravě do jedné dílčí kapitoly znamenalo nesrovnatelně větší úsilí, než jaké bylo k zapotřebí k vypracování celého jejího zbytku. Z výše uvedených důvodů jsem obě kapitoly pojal co možná nejobecněji, aby byly pouze vhodným doplněním hlavního tématu této práce.

Práce zaměřená k hlavním částem výkladu, tedy především k výkladu druhů nákladů řízení, povinnosti platit a povinnosti hradit náklady řízení, také k rozhodování o nákladech řízení, mne utvrdila v přesvědčení, že dané téma je nesmírně praktické, aktuální, současně však obsahuje problematiku mnohdy velice komplikovanou.

Komplikovanost tématu je dána širokou a v celku podrobnou úpravou obsaženou jak v různých částech občanského soudního řádu, tak i v jiných předpisech různé právní síly. Dalším důvodem je fakt, že problematiku nákladů řízení, již tak vnitřně komplikovanou, je nutné často aplikovat současně s použitím mnoha jiných institutů občanského práva procesního. V důsledku toho vyžaduje zpracovávání *tématu nákladů řízení* nejen podrobnou znalost její samotné úpravy, ale současně také komplexní znalosti celého právního odvětví. Mírím tím k tomu, že znalost úpravy nákladů současně znamená znalost civilního procesu od jeho základních zásad, přes znalost subjektů a účastníků soudního řízení nebo žalobního práva, až po znalost pravidel pro výkon rozhodnutí. Doufám, že se mi podařilo v práci tuto vzájemnou propojenost

pravidel civilního procesu a jednotlivých jeho institutů s vazbou na rozhodování o nákladech řízení obsáhnout.

Vítaným pomocníkem při zpracovávání daného tématu mi byla dostatečně rozsáhlá literatura reprezentovaná především vynikajícím komentářem z pera doktorů Drápala, Bureše a kol., a dále také nepřeborné množství judikatury obecných soudů a také Ústavního soudu ČR.

V průběhu práce nad daným tématem jsem se snažil držet základních zásad a směrů vytyčených v jejím úvodu. Nezbyvá než doufat, že se tohoto cíle podařilo dosáhnout a vypracovat jak logicky koherentní, tak i věcně relevantní diplomovou práci.

Byla to práce náročná, avšak intelektuálně nesmírně obohacující a přínosná.

11. Summary

The costs of civil proceeding are integral part of every legal proceeding. This issue includes proceeding rights and duties connected with paying and the following reimbursing of costs by the subjects of the civil proceeding. These subjects are the court, the participants of the proceeding and the persons who have participated in the proceeding (experts, witnesses, interpreters). The purpose of this institution is both to ensure the involvement of the participants in the costs produced during the time of the proceeding as well as to discourage the citizens from initiating of useless proceedings which from the very beginning are not likely to be successful.

This basic characteristic has to be completed with the summary of types of the costs. These are mainly cash expenses of the participants and their representatives, legal fees, lost profits, the costs for proof and interpreting, the reward for the advocate or notary, value added tax and the reward and reimbursement for the notary as a commissioner.

The main part of this thesis dedicates to the rights and duties in the proceeding which arise from *the duty to pay the costs*, *the duty to reimburse the costs of the proceeding* and *the duty of the court to decide* about the costs mentioned above.

The basic rule of *paying the costs* is that each participant pays the costs which have arisen to him/her personally or to his/her representative. It is also obligatory for the participants to pay the prepayment for accomplishing the proof which is performed on their proposal or for their benefit. The state has the duty to pay particular costs only exceptionally, for example, if some participant is released from paying the legal fees.

The duty of reimbursing the costs of the proceeding includes the duty of the defeated side to reimburse partly or totally the costs which have arisen during the proceeding to the winning side. It is called *the principle of success in the case*. There are also other possibilities such as *the separation of particular costs* which have arisen because of the guilt of some of the participants. In exceptional conditions the court can also decide that the reimbursement does not have to be accomplished (so-called *reducing right of the court*).

It is the basic duty of the court to decide about the costs in the end of the proceeding. The court has to decide obligatory about the costs of the proceeding at the

same time when it decides in the case. This decision always includes whether some of the participants has or has not the right for reimbursing his/her costs and if he/she does, in which extent the reimbursement has to be accomplished. The amount can be set later on.

It is vital to say that the topic of the thesis includes even more issues which have been already described and analyzed in my paper. I hope that I have presented satisfying knowledge of the topic and managed to cover all the issues which are supposed to be mentioned.

Použité prameny:

- zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů
- zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
- zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů
- zákon č. 549/1991 Sb., o soudních poplatcích, ve znění pozdějších předpisů
- zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů
- zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
- zákon č. 6/2002 Sb., o soudech a soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů (zákon o soudech a soudcích), ve znění pozdějších předpisů
- zákon č. 121/2008 Sb., o vyšších soudních úřednících a vyšších úřednících státního zastupitelství a o změně souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů
- zákon č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád), ve znění pozdějších předpisů
- zákon č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů
- zákon č. 417/2004 Sb., o patentových zástupcích a o změně zákona o opatřeních na ochranu průmyslového vlastnictví, ve znění pozdějších předpisů
- zákona č. 36/1967 Sb., o znalcích a tlumočnících, ve znění pozdějších předpisů
- zákon č. 113/1895 ř. z., o soudním řízení v občanských rozepřích právních
- zákon č. 119/1990 Sb. o soudní rehabilitaci, ve znění pozdějších předpisů
- zákona č. 229/1991 Sb. o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku, ve znění pozdějších předpisů
- zákona č 403/1990 Sb. o zmírnění následků některých majetkových křivd, ve znění pozdějších předpisů
- zákon č. 235/2004 Sb. o dani z přidané hodnoty, ve znění pozdějších předpisů
- vyhláška ministerstva spravedlnosti č. 177/1996 Sb., o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb (advokátní tarif), ve znění pozdějších předpisů
- vyhláška ministerstva spravedlnosti č. 484/2000 Sb., kterou se stanoví paušální sazby výše odměny za zastupování účastníka advokátem nebo notářem při

rozhodování o náhradě nákladů v občanském soudním řízení (advokátní tarif),
ve znění pozdějších předpisů

- vyhláška ministerstva spravedlnosti č. 37/1992 Sb., o jednacím řádu pro okresní a krajské soudy, ve znění pozdějších předpisů
- vyhláška ministerstva spravedlnosti č. 37/1967 Sb., k provedení zákona o znalcích a tlumočnících, ve znění pozdějších předpisů.
- vyhláška ministerstva spravedlnosti č. 196/2001 Sb. o odměnách a náhradách notářů a správců dědictví, ve znění pozdějších předpisů
- vyhláška ministerstva spravedlnosti č. 330/2001 Sb., o odměně a náhradách soudního exekutora, o odměně a náhradě hotových výdajů správce podniku a o podmínkách pojištění odpovědnosti za škody způsobené exekutorem, ve znění pozdějších předpisů
- vyhlášky ministerstva zdravotnictví č. 440/2001 Sb., o odškodnění bolesti a ztížení společenského uplatnění, ve znění pozdějších předpisů
- zákon SRN (RGB1. S. 83) – Zivilprozessordnung

Použitá literatura:

- Drápal, L., Bureš, J. a kol. *Občanský soudní řád I. § 1 až 200za. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009
- Drápal, L., Bureš, J. a kol. *Občanský soudní řád II. § 201 až 376. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009
- David, L., Ištváněk, F., Javůrková, N., Kasíková, M., Lavický, P. a kol. *Občanský soudní řád. Komentář*. I. díl. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2009
- David, L., Ištváněk, F., Javůrková, N., Kasíková, M., Lavický, P. a kol. *Občanský soudní řád. Komentář*. II. díl. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2009
- Handl, V., Rubeš, J. a kol., *Občanský soudní řád – Komentář, I. díl*, Praha: Panorama Praha, 1985
- Winterová, Alena a kol. *Civilní právo procesní*. 6. akt. vyd. Praha: Linde, 2011
- Kindl, M., Šíma, A., David, O. *Občanské právo procesní*. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2008
- Hora, Václav. *Československé civilní právo procesní. díl 1*. Praha: Wolters kluwer ČR, a. s., 2010
- Češka Zdeněk a kol., *Občanské právo procesní*. Praha: Panorama, 1989
- Steiner, V. *Občanské právo procesní v teorii a praxi*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1975
- Štajgr, František, a kol. *Občanské právo procesní*. 1. Vyd. Praha: Orbis, 1964
- Schelleová, I. a kol. *Civilní proces*. 1. vydání. Praha: Euroex Bohemia, a. s., 2006
- Schelleová, I. *Český civilní proces*. 1. vyd. Praha: Linde Praha a. s., 1997
- Winterová, A. a kol. *Občanské právo procesní. Studijní příručka*. Praha: ISV nakladatelství, 1994
- Polišínská, P., *Přehled judikatury ve věcech nákladů řízení*. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2011
- Knapp, V. *Teorie práva*, 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 1995
- Malý K. a kol. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 3. vyd. Praha: Linde Praha a. s., 2003
- Jánošíková P., Knoll V., Rundová A. *Mezníky českých právních dějin*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s. r. o., 2005

- Hendrych, D. a kol. *Právníký slovník, 3. podstatně rozšířené vydání*, Praha: C. H. Beck, 2009
- Pohlmann, P., Vogel, M. *Zivilprozessrecht*, München: C. H. Beck, 2009
- Lappe, F. *Bundeskostengesetze, Textausgabe*, München: C. H. Beck, 2011
- Schelleová, Ilona. *Náklady civilního soudního řízení. Obchodní právo: časopis pro obchodněprávní praxi*, Praha: Prospektrum, 1997
- Chalupa, Luboš, *Náklady řízení a příslušenství pohledávky nebo práva. Právní rádce č. 9/2005*
- Kindl, V. *Všeobecný soudní řád Josefa II. a jeho knižní listy z let 1781/8. Acta Universitatis Carolinae, Iuridica 1/2010*, Nakladatelství Karolinum, Praha 2010
- <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=6&CT=269&CT1=0>
- http://ec.europa.eu/justice_home/judicialatlascivil/html/la_information_cs.htm

Použitá judikatura:

- náleží Ústavního soudu ČR ze dne 11. 5. 1999, sp. zn. I. ÚS 13/98
- náleží Ústavního soudu ČR ze dne ze dne 3. 9. 1998, sp. zn. IV. ÚS 13/98
- náleží Ústavního soudu ČR sp. zn. I. ÚS 2929/07
- náleží Ústavního soudu ČR sp. zn. IV. ÚS 2513/09
- náleží Ústavního soudu ČR sp. zn. I. ÚS 1877/10
- náleží Ústavního soudu ČR sp. zn. II. ÚS 2804/10
- náleží Ústavního soudu ČR ze dne 5. 11. 2008, sp. zn. I. ÚS 2862/07
- náleží Ústavního soudu ČR ze dne 6. 2. 2007, sp. zn. II. ÚS 828/06
- náleží Ústavního soudu ČR ze dne 25. 3. 2010, sp. zn. III. ÚS 3332/09
- usnesení Ústavního soudu ČR ze dne 1. 4. 2003 sp. zn. II. ÚS 563/01
- usnesení Ústavního soudu ČR ze dne 30. 1. 2007, sp. zn. I. ÚS 780/2006
- usnesení Ústavního soudu ČR, ze dne 30. 8. 2011, sp. zn. I. ÚS 2210/11
- usnesení Ústavního soudu ČR, ze dne 2. 6. 2011, sp. zn. I. ÚS 1560/11
- rozsudek Nejvyššího soudu ČSR ze dne 28. 3. 1980, sp. zn. 3 Cz 4/1980
- rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 24. 9. 1976, sp. zn. 1 Cz 70/1976
- stanovisko Nejvyššího soudu ČSR ze dne 29. 2. 1984, Cpj 88/1982
- stanovisko občanskoprávního a obchodního kolegia NS ČR ze dne 5. 10. 2008, sp. zn. Cpjn 201/2008
- usnesení Nejvyššího soudu ČR z 18. 8. 2009, sp. zn. 32 Cdo 2421/2009
- usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 27. 5. 1999, sp. zn. 20 Cdo 987/1999
- zpráva Nejvyššího soudu ČR ze dne 30. 12. 1983, sp. zn. Cpj 40/83
- usnesení Krajského soudu v Ostravě ze dne 31. 8. 1998, sp. zn. 15 Co 539/1998
- usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 5. 3. 1997, sp. zn. 11 Cmo 18/1997
- usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 12. 12. 1996, sp. zn. 5 Cmo 228/1996
- usnesení Vrchního soudu v Praze, sp. zn. 1 Co 65/2001
- usnesení Vrchního soudu v Olomouci ze dne 26. 7. 2006, sp. zn. 7 Cmo 507/2005
- usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 9. 9. 1997, sp. zn. 2 Cmo 373/95
- usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 30. 1. 1998, čj. 6 A 90/96-23
- usnesení Krajského soudu v Ústí nad Labem – pobočka v Liberci ze dne 12. 2. 2003, sp. zn. 35 Co 40/2003

- usnesení Krajského soudu v Ostravě ze dne 29. 12. 1993, sp. zn. 14 Co 225/1993
- usnesení Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 27. 5. 1996, sp. zn. 17 Co 37/1996
- usnesení Krajského soudu v Ústí nad Labem, ze dne 20. 4. 2001, sp. zn. 12 Co 541/2000
- usnesení Městského soudu v Praze ze dne 21. 10. 2008, sp. zn. 24 Co 251/2008
- usnesení Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 17. 2. 2004, sp. zn. 10 Co 858/2004
- usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 27. 12. 1972, sp. zn. 3 Co 1009/1972
- rozsudek Městského soudu v Brně ze dne 20. 1. 1993, sp. zn. 38 C 261/1992
- rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 2 ze dne 18. 5. 2011, č. j. 52C 138/2010 - 29
- rozhodnutí uveřejněné pod č. 116/1967 Sbírký soudních rozhodnutí a stanovisek